سال ۱۳۹۲
حماسه سیاسی
حماسه اقتصادی

۵

حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی از منظر آیات و روایات

محمد حسین درافشان

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

بسم الله الرحمن الرحیم

حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی از منظر آیات و روایات

نویسنده:

محمد حسین درافشان

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی از منظر آیات و روایات

مشخصات کتاب

سرشناسه: درافشان، محمدحسین، ۱۳۴۰-

عنوان و نام پدیدآور: حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی از منظر آیات و روایات/ محمد حسین درافشان.

مشخصات نشر: قم: صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص.

ISBN: ۹۷۸ – ۹۶۴ – ۵۱۴ – ۲۸۸ – ۷ ۴۶۰۰ ریال؛.

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۹.

موضوع: سیاست اقتصادی -- جنبه های مذهبی -- اسلام.

موضوع: اسلام و اقتصاد.

شناسه افزوده: صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش های اسلامی

رده بندیکنگره: ۱۳۹۲ ۸ح ۴۶۳ د / ۲ / BP ۲۳۰

رده بندیدیویی: ۲۹۷ / ۴۸۳۳

شماره کتاب شناسی ملی: ۳۱۴۲۶۶۱

ص: ۱

اشاره

ص: ۲

ص: ۳

ص: ۴

ص: ۵

ص: ۶

ص: ۷

ص: ۸

ص: ۹

پیش گفتار

پیش گفتار

نزدیک به یک دهه است که مقام معظم رهبری در آغاز هر سال جدید با تدبیری هوشمندانه و با در نظر گرفتن موقعیت زمانی، سیاست ها، راهبردها و جهت گیری های کلان کشوررا برای رسیدن به قله های پیشرفت و توسعه با نام گذاری سال جدید تعیین می کنند. امسال نیز طبق روال سالیان گذشته با توجه به حساسیت های موجود در دو عرصه «سیاست» و «اقتصاد» با نام گذاری «سال حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی»، افق کاری را برای برنامه های کشور در سال پیش رو، جلوی دیدگان مسئولان و مردم قرار دادند. البته در تبیین و کالبدشکافی موضوع حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی که در این نوشتار مدنظر نگارنده است باید گفت: منظور و مقصود معظم له از این نام گذاری، این است که مردم و مسئولان با تلاش شجاعانه و بانشاط تهدیدها وتحریم های دشمنان را به فرصت ها تبدیل کنند و با توکل به خدای بزرگ انقلاب اسلامی را پیش ببرند و دشمنان را مأیوس نمایند و اینها همه در یک مقطع خاص مثل انتخابات خردادماه خلاصه نمی شود. بلکه سطح توقع ایشان این است که در تمام طول سال و در تمام صحنه هایی که برای حضورمردم، احساس نیاز می شود، با توجه به شرایط داخلی و خارجی

ص: ۱۰

حضـور مردم به گـونه ای باشـد که تمـام تلاـش هـای نـاحق بین المللی و همه فتنه انگیزی هـای داخلی برای انحراف مسـیر انقلاـب اسلامی از مسیر اصلی خود ناکام شود. بی شک این مهم فقط با یک حضور حماسی میسّر است. البته این حماسه آفرینی فقط منوط به حضور مردم نمی شود، بلکه همـان انـدازه که مردم می تواننـد در آفرینش حماسه نقش داشتـه باشـند به همان انـدازه، حتی بیش ازآن مسئولان هم تأثیرگذار هستند. در واقع در سال حماسه سیاسی مسئولان با هم دلی و وحدت بیشتر ضمن اینکه دوشادوش مردم در تمـام صـحنه هـا حضور می یابنـد بـا روحیه ای متفـاوت، اراده ای قوی تر همچنین انگیزه ای مضاعف و بصـیرتی بیشتر برای حل مشکلات سیاسی و اجتماعی مردم کوشش کنند.

با نگاهی به اوضاع اقتصادی کشور در هجمه همه جانبه جهان اسـتکبار در درهم شکسـتن اقتصاد کشور عزیزمان که به فرموده رهبر معظم انقلاب «می خواستند ملت ایران را به وسیله تحریم فلج کنند اما نتوانستند.»(۱) شعار حماسه اقتصادی راهبردی ترین و کوبنده ترین دکترینی است که مطرح نمودند و در واقع به ثمر نشاندن تمامی میوه ها و برنامه ها و شعارهای سال های گذشته است.

با تأمل در آیات الهی درمی یابیم که مطالبه حماسه همه جانبه و یک پارچه امت اسـلامی و در یک صف مستحکم با شور و شعف فراوان در مقـابله بـا دشـمنان خـدا در عرصه هـای بین المللی و داخلی چیزی است که رهبر فرزانه انقلاـب اسـلامی از آحاد مختلف مردم انتظار دارند و نیز روح حماسه مقاومت و پایداری، حماسه عمل به شعارها و شعورها،

۱- فرمایشات رهبری، نوروز ۹۲، مشهد.

ص: ۱۱

حماسه جهاد در صف واحد، حماسه وحدت پولادین امت، حماسه حضور با همراهی و رهبران الهی، حماسه غلبه جهانی دین خدا، حماسه استقامت در ایمان و سرانجام حماسه پیروزی در آموزه های دینی نهفته است.

بنابراین با توجه به محدودیت زمانی تلاش نموده ایم با بهره گیری از منابع آیات و روایات به ویژگی های حماسه و انواع آن و نگاه اسلام به مبانی و بایسته های حماسه سیاسی و اقتصادی و آسیب شناسی آنها بپردازیم امید است که مورد قبول حق افتد.

ص: ۱۲

ص: ۱۳

فصل اول: کلیات

اشاره

فصل اول: کلیات

زیر فصل ها

۱. حماسه در لغت و اصطلاح

۲. سیاست در لغت و اصطلاح

۳. مفهوم سیاست در اسلام

۴. اقتصاد در لغت و اصطلاح

۵. تعریف حماسه سیاسی

۶. تعریف حماسه اقتصادی

۷. انواع حماسه

ص: ۱۴

ص: ۱۵

۱. حماسه در لغت و اصطلاح

۱. حماسه در لغت و اصطلاح

حماسه در عربی از ماده حَمِس، یَحْمِسُ، حَمْسا «به معنای دلیری دلاوری و شجاعت و کلمه حُمْس جمع احمس است، و حماسه به معنای شدت است، و قریش را از این جهت (درگذشته) حُمس می گفته انـد که در امر دین خود تعصب و شدت داشتند،(۱) و یا بدین جهت بوده که اصولاً مردمی باصلابت و خطرناك بوده اند.(۲) شهید مطهری رحمه الله می نویسد: «کلمه «حماسه» به معنی شدت و صلابت است و گاه به معنی شجاعت و حمیت استعمال می شود.»(۳) در زبان فارسی «حماسه» یک اصطلاح است. به معنای کاری دور از انتظار و خارق العاده که موجب تحولی بزرگ در جامعه می شود به کار می رود. بنابراین حماسه با قهرمانی و پهلوانی متفاوت است اگرچه پهلوانی و قهرمانی جزوی از حماسه است ولی از آن بیگانه نیست. حماسه در اصطلاح ادیبان گونه ای شعر است که در آن از دلیری، پیکار مندی، و چالاکی در جنگ، نبرد با ستمکاران و پشتیبانی از ستمدیدگان و کارهای ناجوانمردانه سخن به میان می آید.(۴)

۱- مجمع البحرین، ج۴، ص۶۳.

۲- محمدحسین طباطبایی، ترجمه المیزان، ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی، ج۲، ص ۸۴.

۳- مرتضی مطهری، مجموعه آثار، ج ۱۷، ص۲۴.

۴- گروه نویسندگان، دایره المعارف تشیع، ج۶، ص۵۱۲.

ص: ۱۶

۲. سیاست در لغت و اصطلاح

۲. سیاست در لغت و اصطلاح

سیاست در لغت به معنی اصلاح امور خلق و اداره کردن کارهای مملکت، مراقبت از امور داخلی و خارجی کشور، رعیت داری، مردم داری و عقوبت و مجازات کردن است؛ و به کسی که در کارهای سیاسی و امور مملکت دارای بصیرت و دانایی و کارآزموده باشد سیاست مدار گویند.(۱)

از نظر اصطلاحی تا آنجا که صاحب نظران می گویند تاکنون حدود ۲۰۰ معنا برای این واژه ارائه شده است عده ای از نظریه پردازان سیاست را به معنای «علم قدرت» دانسته اند.(۲) برخی دیگر از نظریه پردازان غربی سیاست را به معنای «علم دولت» دانسته اند.(۳) اما در فرهنگ سیاسی اسلام واژه سیاست را به معنای تمشیَت امور چه در امر دولت و چه غیر دولت آورده اند. امام خمینی رحمه الله به عنوان یک سیاست مدار برجسته می فرماید: «سیاست این است که جامعه را هدایت کند و راه ببرد تمام مصالح جامعه و تمامی ابعاد انسان و جامعه را در نظر بگیرد و اینها را به طرف چیزی که صلاحشان هست هدایت کند».(۴)

آنچه در این دو بینش قابل توجه است تمایزی است که بین آن دو به چشم می آید. یک گروه کسانی هستند که قدرت را در اختیار داشته و قدرت مندند و گروه دیگر کسانی که فاقد قدرت می باشند. این تمایز به اصطلاح تمایزی است که بین «فرمانروایان» و «فرمان برداران» وجود دارد.

۱- محمد بهشتی، فرهنگ صبا، ص ۶۳۰.

۲- دو ورژه، موریس، اصول علم سیاست، ترجمه: دکتر ابوالفضل قاضی شریعت پناهی، ص۱۷.

۳- وینست، اندرو، نظریه های دولت، ترجمه: حسین بشری، ص ۲۰.

۴- صحیفه امام، ج۱۳، ص۴۳۲.

ص: ۱۷

رابطه ای که بین این دوگروه وجود دارد بر مبنای قدرت استوار گشته و همین پدیده قدرت است که موضوع مورد مطالعه علم سیاست است. منظور از قدرت قابلیت به اطاعت درآوردن و نظارت بر رفتار دیگران در تمام رفتارهای اجتماعی است.(۱)

قدرت می تواند بر پایه منابع گوناگونی مانند: دانش، ثروت، هنر، زور، دین و... شکل بگیرد. در این میان «قدرت سیاسی»: قدرتی است که به موجب نظام سیاسی و حکومتی به حاکمان داده شده و به طور رسمی مافوق همه قدرت هاست. به این معنا که این قدرت حق اعمال زور و نیرو داشته و به طور رسمی قدرت های دیگر را محدود می سازد.(۲)

۳. مفهوم سیاست در اسلام

۳. مفهوم سیاست در اسلام

در متون اسلامی مفهوم سیاست با واژه هایی مانند: ولایت، امارت، حکومت، سیاست، ملک بیان شده است.(۳)

در مفهوم سیاست، دانشمندان اسلامی تعریف مستقلی از ارائه نداده اند. برای روشنگری بحث نظر سه دانشمند مسلمان آورده می شود. آیت الله نائینی رحمه الله یکی از متفکرین اسلامی دو وظیفه و نقش عمده برای حکومت ذکر می کند که بیانگر نظر ایشان در مفهوم سیاست و حکومت است این دو وظیفه به بیان ساده عبارت است از:

۱. حفظ نظم و امنیت داخلی مملکت، تربیت افراد جامعه، رساندن هر ذی حقی به حق خود، جلوگیری ظلم و تعدی و تجاوز افراد مردم

۱- احمد حامدمقدم، دانش اجتماعی، ج ۱، ص۳.

۲- احمد حامدمقدم، دانش اجتماعی، ج ۱، ص۴.

۳- احمد حامدمقدم، دانش اجتماعی، ج ۱، ص۵.

ص: ۱۸

به یکدیگر و اموری از این قبیل که مربوط به مصالح داخلی مملکت و ملت می شود.

۲. حفظ و حراست مملکت از مداخله دولت های خارجی، به هر صورتی که این مداخله ممکن است به وقوع بپیوندد و تهیه دفاعی، قدرت جنگی و سایر لوازمی که در این جهت ضروری است. این وظیفه همان حفظ وطن اسلامی از سلطه خارجی و جلوگیری از اجرای سیاست های کشورهای خارجی و غیر مسلمانان در کشورهای اسلامی است. احکامی که در شرع مقدس اسلام، برای اجرای این دو وظیفه مقررشده است همان احکام سیاست است که جزو احکام عملی اسلام است.(۱)

مرحوم آیت الله نائینی رحمه الله سیاست را در جهت احقاق حق افراد و جلوگیری از ظلم و فساد می داند. حال این ظلم و فساد ممکن است در امور داخلی مملکت، توسط افراد جامعه بر یکدیگر اعمال شود و یا به وسیله دولت های قدرت مند خارجی بر مسلمین تحمیل گردد. در هر حال وظیفه دولت و حکومت اسلامی جلوگیری از هر دو است. ایشان استفاده از قدرت و نیرو را چه در امور داخلی و چه در روابط خارجی در این جهت جایز شمرده، و احکام سیاسی را قوانین و مقرراتی دانسته که شرع مقدس اسلام در زمینه اجرای این دو وظیفه وضع کرده است. افزون بر این ایشان برای سیاست یک نقش تربیتی هم قائل هستند که مبنایی اسلامی داشته و درخور توجه است و علمای غرب هیچ گونه التفاتی بدان ندارند. استاد ابوالاعلی مودودی متفکر اسلامی پاکستانی

۱- نک: محمد حسن نایینی، تنبیه الامه وتنزیه المله، بی تا، ص ۷.

ص: ۱۹

درباره سیاست می نویسد: «اصل سیاست اسلامی این است که انسآنها چه به صورت فرد و چه به صورت جمع باید از وضع خودسرانه «قانون» و «اعمال قدرت» بر دیگران دست بردارند. هیچ کس نباید اجازه داشته باشد از پیش خود احکامی را تصویب یا فرامینی را صادر کند و نیز هیچ کس نمی باید تعهد اجرای چنین احکامی را بپذیرد و چنین دستوراتی را اطاعت نماید. هیچ کس مجاز نیست به اختیار خود قانون بتراشد و هیچ کس مجبور نیست به اجرای چنین قوانینی پایدار بماند تنها الله است که حق وضع کردن قانون را دارد.(۱)

می توان گفت سیاست از نظر مرحوم مودودی عبارت است از: اجرای قوانین الهی توسط انسان که در این زمینه می توان از قدرت نیز استفاده نمود. البته این قدر ت مشروط بوده و باید بر اساس احکام الهی استوار باشد. نه این که انسآنها به طور خودسرانه به اعمال قدرت بپردازند.

محمد آل یاسین یکی دیگر از متفکران اسلامی درباره سیاست می نویسد:

اگر منظور از سیاست همان مفهومی است که در معنای لغوی کلمه (امر و نهی کردن، تربیت کردن، فرمان روایی کردن) وجود دارد به هیچ وجه با نظر اسلام دوری ندارد. در این معانی لغوی چیزی که هدف های مطلوب ومورد پسند سیاست را آلوده سازد و یا شأن آن را پایین بیاورد وجود ندارد و اسلام به عنوان یک نظام جامع، نه تنها در این امور دخالت می کند بلکه بحث و اظهار نظر در این مسائل از ویژگی های اصلی اسلام و در ردیف مهم ترین

۱- نک: دانش اجتماعی، ص ۷ به نقل از: تئوری سیاسی اسلام، ص ۲۵.

ص: ۲۰

وظایف این دین قراردارد. ولی حکام طاغوتی، معنای سیاست را به صورت دیگری برای مردم معرفی می کنند آن طور که بتوانند به وسیله آن معنا، ظلم و جور خودشان را توجیه نموده و مردم را به اطاعت خویش وادار نمایند... به طور مسلم با این فکر، مفهوم سیاست آلوده است... اما معنای سیاست در اصطلاح قانونی آن، روش ها و قوانینی است که وظایف سیاسی را (در امور داخلی و خارجی) معین می کند. بدیهی است که شکل دولت و دفاع از امنیت داخلی کشور و همچنین تنظیمات روابط خارجی دولت از کارهای لازم و ضروری هر کشوری است. این امور نه تنها موجبات انحراف و تزویر و فساد را را هم نمی آورد، بلکه اگر بر پایه سالمی از راستی و صراحت و پایداری بنا شود، می تواند از هرگونه صفت بد و درهم پیچیدگی و نوسان دیگر صفات ناپسند که به زور وارد سیاست شده و در حقیقت با آن به هیچ وجه ربطی ندارد دور باشد.(۱)

با توجه به آنچه که گذشت می توان گفت: سیاست در اسلام علمی است که به وسیله آن جامعه اسلامی به سوی سعادت حقیقی رهبری و هدایت می شود، جامعه ای که خیر و صلاح انسآنها در آن است و خالی از هرگونه فکر و عمل آلوده و ظلم و تعدی و استثمار است. چنان که امام علی علیه السلام در خطبه ۱۳۱ می فرماید:

خدایا تو می دانی که جنگ و درگیری ما برای به دست آوردن قدرت و حکومت و دنیا و ثروت نبود. بلکه می خواستیم

۱- نک: محمد حسن آل یاسین، الاسلام و السیاسه، صص ۱۴ و ۱۵.

ص: ۲۱

نشانه های حق و دین تو را به جایگاه خویش باز گردانیم. و در سرزمین های تو اصلاح را ظاهر سازیم، تا بندگان ستمدیده ات در امن و امان زندگی کنند، و قوانین و مقررات فراموش شده تو بار دیگر اجرا گردد.(۱)

۴. اقتصاد در لغت و اصطلاح

۴. اقتصاد در لغت و اصطلاح

این کلمه در زبان واژه شناسان، از ماده قَصِدَ در معنای رفتن، روان شدن، قصد چیزی یا کسی را کردن، خواستن، نیت کردن، در اندیشه کاری بودن و امثال آن به کار رفته است.(۲) همچنین اقتصاد به معنای اعتدال و میانه روی نیز آمده است.(۳)

خلیل بن احمد فراهیدی در کتاب «العین» در بیان مفهوم «اقتصاد» گفته است:

قصد به معنای استقامه الطریق، یعنی پایداری در راه است. میانه روی در زندگی اقتصادی آن است که نه اسراف کند و نه «تقصیر» و سخت گیری.(۴)

راغب در مفردات می گوید: «اقتصاد به معنای اعتدال در امور است بدون افراط و تفریط به تناسب هر موضوع» همچنین در لسان العرب، عمده معنای «اقتصاد» همان اعتدال و میانه روی ذکر شده است.(۵) در آیه

۱- محمد دشتی، ترجمه نهج البلاغه، قم، ۱۳۷۹، نشر لقمان، چ۳، ص۲۴۹

۲- فرهنگ معاصر (عربی فارسی)، ص ۵۴۴، واژه «قصد».

۳- فخر الدین طریحی، مجمع البحرین، ج۳، ص ۱۲۷.

۴- خلیل بن احمد فراهیدی، العین، ج۵، ص۵۴.

۵- المفردات فی غریب القرآن، ص ۶۷۲، واژه قصد.

ص: ۲۲

«وَاقْصِدْ فِی مَشْیِکَ» نیز به همین معنی آمده است.

اقتصاد در اصطلاح علم اقتصاد به عنوان دانش بررسی رویدادهای اقتصادی در زمینه تولید، توزیع و مصرف به کار می رود.(۱)

ارسطو: علم اقتصاد یعنی مدیریت خانه.

آدام اسمیت: اقتصاد علم بررسی ماهیت علل ثروت ملل است.

استوارت میل: اقتصاد عبارت است از بررسی ماهیت ثروت از طریق قوانین تولید و توزیع.(۲)

بنابراین، علم اقتصاد، دانشی است که به تخصیص بهینه کالاها و فرآورده ها می پردازد؛ علمی که به تشریح حیات اقتصادی و پدیده های آن و ارتباطشان با عوامل کلی آنها توجه دارد.

۵. تعریف حماسه سیاسی

۵. تعریف حماسه سیاسی

حماسه سیاسی ترکیبی از دو کلمه «حماسه» و «سیاست» است با تعریف لغوی و مفهومی که از این دو واژه انجام گرفت. می توان گفت: حماسه سیاسی یعنی حضور آگاهانه و مدبّرانه مردم، این سکان داران عرصه سیاست در صحنه ها و رویدادهای مهم سیاسی با شور و شعف فراوان تهدیدهای دشمنان را به فرصت ها تبدیل کنند و سکان مسائل سیاسی را با بلندهمتی هدایت نمایند. یک رویداد وقتی مهم و بزرگ است که در سطح یک کشور یا در سطح جهانی اتفاق می افتد. این رویداد می تواند در سرنوشت و مصالح مردم آن سرزمین یا حتی جوامع بشری تأثیرگذار باشد. حماسه سیاسی یعنی اینکه رفتارهای جمعی مردم در یک موضوع مشخص که معمولاً ایده آل های

۱- حسن آقا نظری، نظریه پردازی اقتصاد اسلامی، ص۳۹.

۲- قدیر لوییس، خودآموز اقتصاد، ترجمه: فیروزه خلعت بری، ص۸.

ص: ۲۳

آنان و مورد مصلحت آنان است، چنان پرقدرت و درخشان باشد که جز «حماسه» نتوان نام دیگری بر آن گذاشت به گونه ای که موجب عقب نشینی دشمن از مواضع خصمانه خود باشد. در واقع حماسه سیاسی یک احساس شخصیت و غرور ملی برای یک ملت است.

شهید مطهری رحمه الله درباره احساس شخصیت ملی در حماسه می نویسد: مسئله احساس شخصیت مسئله بسیار مهمی است. از این سرمایه بالاتر برای اجتماع وجود ندارد که در خودش احساس شخصیت و منش کند، برای خودش ایده آل داشته باشد و نسبت به اجتماع های دیگر حس استغنا و بی نیازی داشته باشد، یک اجتماع این طور فکر کند که خودش و برای خودش فلسفه مستقلی در زندگی دارد و به آن فلسفه مستقل زندگی خودش افتخار و مباهات کند، و اساساً حفظ و خلق حماسه در اجتماع یعنی همین که اجتماع از خودش فلسفه زندگی داشته باشد و به آن فلسفه ایمان و اعتقاد داشته باشد و او را برتر و بهتر و بالاتر بداند و به آن ببالد. وای به حال آن اجتماعی که این حس را از دست بدهد.(۱)

در یک کلام حماسه سیاسی نوعی حماسه است که حماسه انسانی است، تعصب (هم) اگر نامیده شود تعصب ممدوح است. آن حماسه کرامت نفس و آزادمنشی و عزت نفس و اینکه زندگی باعار قابل تحمل نیست می باشد.(۲)

۶. تعریف حماسه اقتصادی

۶. تعریف حماسه اقتصادی

حماسه اقتصادی ترکیبی از دو کلمه «حماسه» و «اقتصاد» است که با تعریف لغوی و اصطلاحی از این دو واژه تعریف آن معلوم شد اما

۱- مجموعه آثار، ج۱۷، ص ۵۳.

۲- مجموعه آثار، ج۱۷، ص ۶۳۶.

ص: ۲۴

می توان گفت، حماسه اقتصادی یک رخداد مهم و بزرگی که شجاعانه و دلیرانه در اقتصاد در حوزه تولید و توزیع و مصرف در سطح یک کشور یا سطح بین المللی اتفاق می افتد که برای مردم، آن کشور یا جوامع بشری دیگر مؤثر خواهد بود این حماسه در عرصه اقتصاد همراه با شجاعت و حق طلبی و عدالت خواهی «کُونُواْ قَوَّامِینَ بِالْقِسْطِ»(۱) است که باید خارق العاده باشد همان گونه که از آحاد امت اسلامی تا کنون انتظار می رفته است. این حماسه و مجاهدت باید با پایداری و استقامت در ایمان همراه با کار و تلاش و همت مضاعف باشد.

۷. انواع حماسه

اشاره

۷. انواع حماسه

در فرهنگ هر کشوری کلمه حماسه همیشه مترادف بایک «نماد» است. نمادی که مظهر قدرت و اقتدار ملت ما است، حماسه سیاسی یعنی اینکه رفتارهای جمعی مردم دریک موضوع مشخص چنان باید پرقدرت و درخشان باشد که جز «حماسه» نتوان نام دیگری بر آن گذاشت. از حماسه، دسته بندی های مختلفی می توان انجام داد در یک دسته بندی حماسه به حماسه «فردی»، «اجتماعی» و «قومی» تقسیم می شود. در دسته بندی دیگر حماسه را می توان به حماسه «مقدس» و «غیر مقدس» دسته بندی نمود. همچنین حماسه را می توان به «حماسه های ملی» و «حماسه های دینی» دسته بندی نمود. از آنجا که دسته بندی اخیر بیشتر با موضوع سال در ارتباط است، در ادامه به شرح دسته بندی اخیر یعنی حماسه های ملی و حماسه های دینی پرداخته می شود.

۱- نسا: ۱۳۵.

ص: ۲۵

الف)حماسه های ملی

الف)حماسه های ملی

حماسه های ملی حماسه هایی هستند که بیانگر دلاوری ها و شجاعت قهرمانان، پهلوانان، سرداران، نامداران یا یک ملت است که در طول تاریخ یک سرزمین آفرینش شده اند. نمونه این نوع حماسه ها، حماسه آفرینی های نادر شاه افشار و شاه اسماعیل صفوی، آریو برزن سردار دوره ساسانی، سورنا سردار دوره اشکا نی یا جلال الدین خوارزمشاه در دوره مغول است. در این نوع حماسه آفرینی قهرمان حماسه سرنوشتش با سرنوشت یک ملت گره می خورد و قهرمان برای مردم آن سرزمین محترم است. درحماسه های میهنی: شخصیت ها ملی تجسم آرمآنها و آرزوهای یک ملت هستند و شخصیت مادی ومعنوی متمایزی دارند، قهرمانان حماسه دست به کارهای خارق العاده ای می زنند. در این گونه از حماسه آفرین ها روح ملی گرایی و وطن پرستی بسیار چشم گیر است (حتی گاه با افسانه سازی همراه است).(۱)

در حماسه های میهنی اگرچه حماسه آفرینی حماسه سازان برای ملت و سرزمین خود ممکن است مقدس باشند و مردم آنها را یک قهرمان ملی بدانند ولی ممکن است نزد ملت دیگر آن حماسه آفرین ها مقدس و محترم نباشند. شهید مطهری در این باره با ذکر نمونه هایی می نویسد:

اسکندر خواه ناخواه در روحش یک حماسه، یک موج وجود داشته است. شاه اسماعیل هم همین طور، ناپلئون هم همین طور، اسکندر، نادرشاه و شاه اسماعیل، همه اینها یک اراده بزرگ هستند. یک همت

۱- دانش نامه جهان گستر، ج۷، ص۳۲۶.

ص: ۲۶

بزرگ هستند ولی حماسه مقدس نیستند برای اینکه هریک از اینها می خواهد شخصیت خویش را توسعه بدهد. می خواهد همه چیز را در خودش هضم کند، می خواهد ملت ها و مملکت های دیگر را در خودش هضم کند. لذا از نظر یک ملت، یک قهرمان ملی است ولی از نظر یک ملت دیگر جنایت کار است. اسکندر برای یونانیان یک قهرمان است و برای ایرانیان یک جنایت کار؛ برای یونانیان یک قهرمان است چون به یونان عظمت داد، چون قدرت های دیگر، ثروت های دیگر، عظمت های دیگر را خرد کرد و پرچم یونان را در مملکت های دیگر به اهتزاز درآورد. اما از نظر قوم مغلوب، او نمی تواند قهرمان باشد. ناپلئون برای فرانسوی ها قهرمان است، اما آیا برای روسیه یا برای انگلستان هم قهرمان است؟ البته نه. آنها حماسه هستند، ولی یک حماسه فردی از نوع خودخواهی. یک حماسه بزرگ است یعنی یک خودخواهی بزرگ است. یک خودپرستی بزرگ است. یک جاه طلبی بزرگ است. اما این حماسه ها حماسه های مقدس شمرده نمی شوند.(۱)

ب)حماسه های دینی

اشاره

ب)حماسه های دینی

در حماسه دینی عنصر ملی و قومی جای خود را به عناصر دینی می دهد. گرایش های ملی و قومی در آن رنگ می بازد.ن بردها و کوشش های قهرمانان تنها با انگیزه های مذهبی و دفاع از آرمان های دینی است.(۲)

این نوع حماسه آفرین ها ازنوع حماسه آفرینی های مقدس است که نه

۱- مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۱۷، ص۳۸.

۲- علی رامینی ودیگران، دانش نامه جهان گستر،ج۷، ص۳۲۶.

ص: ۲۷

تنها در سطح ملی بلکه در سطح بین المللی می توانند برای بشریت تحول آفرین باشد. شمار حماسه آفرینی های دینی در فرهنگ ما کمتر ازحماسه های میهنی نیست. تاریخ تشیع سراسر با حماسه شکل گرفته است. حماسه حسینی اوج حماسه بشریت است که بر تارک تشیع می درخشد. حتی حماسه دفاع مقدس که در طول هشت سال جنگ تحمیلی با تأسی از حماسه حسینی درایران شکل گرفت یک حماسه دینی میهنی است که در تاریخ معاصر ایران برای همیشه ماندگار خواهد بود.

یکی دیگر ازحماسه های بزرگ و پرشور دینی حماسه عظیم حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام با گمراهان هم عصر خویش است. پیام آور الهی وقتی از هدایت گمراهان درمانده می شود. با یک رفتار جهادی (شکستن بت های بت خانه) به خلق حماسه ای عظیم دست می زند و با یاری خداوند، یکتا پرستی را جای گزین بت پرستی می کند. همین طور حماسه آفرینی های رسول خدا صلی الله علیه و آله و حضرت علی علیه السلام در تاریخ اسلام ازحماسه های پرشور دینی است که نظر بسیاری از شعرا و نویسندگان حماسی دینی را به خود معطوف نموده است. کتاب هایی نظیر حمله حیدری، خاوران نامه یا علی نامه کتاب هایی هستند که به حماسه آفرینی آن بزرگواران پرداخته اند.

خاستگاه حماسه سیاسی در آموزهای دینی

خاستگاه حماسه سیاسی در آموزهای دینی

شعارهای مطرح شده در سال های گذشته عموماً برگرفته از مفاهیم دینی از جمله آیات و روایات است که در اندیشه اسلامی از جایگاه بلندی برخوردارند. دلیل آن نیز مشخص است. زیرا، در جامعه اسلامی ما یک

ص: ۲۸

رهبری دینی حاکم است که رویکرد فقاهتی در اداره و تنظیم امور دارد، به همین جهت، شیوه های هدایت و مفاهیم بکار گرفته شده همگی بن مایه های دینی دارد. که پشتوانه های عظیم معرفتی، اعتقاد و اخلاقی را به همراه دارد. بنابراین واکاوی و ردیابی نام های تعیین شده در آموزه های دینی کار دشواری نیست. به عنوان مثال برای شعار «حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی» که شعار امسال می باشد، تأمل در آیات سوره مبارکه صف مسائل فراوانی را روشن می کند. این سوره با تسبیح پروردگار یکتا آغاز شده، از مردم درخواست جهاد همه جانبه و یاری و نصرت خدا می شود. البته این در خواست کمک به معنی نیازمندی و احتیاج ذات اقدس حق نیست. لذا منزه بودن او از هرگونه فقر و نیاز، به شهادت همه آسمآنها و زمین و موجودات، در صدر سوره ذکر شده است. سپس به مؤمنان یادآوری می شود که ادعایی نسبت به آنچه که پای بند نیستند، نداشته باشند و اگر به گفتارشان ملتزم نباشند. غضب الهی را به دنبال خواهد داشت. همچنین در این سوره مبارزه مطلوب و محبوب خداوند: رویارویی همگانی و متحدانه در یک صف و آن هم صف نفوذناپذیر و مستحکم با دشمنان خدا، معرفی می شود. سپس به اذیت ها و کوتاهی های انجام گرفته نسبت به دو پیامبر بزرگ الهی (حضرت موسی و حضرت عیسی علیهم السلام می پردازد و پیامدهای سخت آن یعنی انحراف و گمراهی را بازگو می کند، در ادامه خبر از جهان گیر شدن نور الهی و غلبه دین خدا بر کافران و مشرکان در همه عرصه ها علیرغم میلشان داده می شود و راه رهایی مؤمنان از گرفتاری ها و عذاب های سخت دنیا و آخرت را ایمان و جهاد با مال وجان دانسته می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

ص: ۲۹

بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ؛ای کسانی که ایمان آورده اید آیا شما را به تجارتی که رهایی بخش از عذاب سخت است رهنمون شوم. به خدا و رسول او ایمان آورید و در راه خدا با اموال و جان های خود جهاد نمایید که اگر بدانید این برای شما بهترین است.»(۱) در این آیه از مؤمنان تقاضای ایمان شده است که معنی آن، پایداری و استقامت در ایمان و جهت دادن همه تلاشهای جسمی و مالی در راه خداست. در واقع تجارت سود بخش مؤمنان: پایمردی و پای بندی به ایمان، استمرار مجاهدت همه جانبه با جان و مال، خستگی ناپذیری و تلاش مستمر همگانی (تجاهدون) معرفی گردیده است. بی شک، ایمان، جهاد با مال و جان، همه عرصه ها از جمله عرصه سیاست و اقتصاد را در برمی گیرد و این گونه ایمان و جهاد، نه تنها جبران ضعف ها و اشکالات گذشته را می نماید بلکه از لوازم و دست آوردهای آن، تحقق اهداف و خواسته های امت اسلامی است که همانا پیروزی قریب الوقوع بر دشمنان، فائق آمدن بر گرفتاری ها و مشکلات می باشد و این وعده قطعی و بشارت آمیز پروردگار است که می فرماید: «نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ؛ یاری وپیروزی نزدیکی از جانب خداوند است و مومنان را بشارت ده.»(۲) در پایان سوره هم دستور به یاری پروردگار، و ورود به زمره انصارالله به همه مؤمنان داده شده است. همچنین تجربه و عبرت آموز از پیروزی های گذشته، شاهد حقانیت این راه معرفی شده است. با توجه به آنچه که گذشت روح حماسی در تمام آیات این سوره آشکارا مشاهده می شود.

۱- صف: ۱۱ و ۱۲.

۲- ۲صف: ۱۳.

ص: ۳۰

حماسه مقاومت، حماسه عمل به شعارها، حماسه جهاد در صف واحد، حماسه وحدت پولادین، حماسه حضور و همراهی با رهبران الهی، حماسه آینده نویدبخش، حماسه غلبه جهانی دین خدا، حماسه ناکامی و شکست مشرکان و کافران، حماسه استقامت در ایمان، حماسه جهاد اقتصادی، حماسه جهاد نظامی، حماسه نصرت خدا، حماسه پیروزی بر دشمنان و در یک کلام حماسه سیاسی و اقتصادی.(۱)

همچنین چه خاستگاهی مهم تر از این که پیامبر این امت در فرازی از فرمایشات خود می فرماید: من پیامبر حماسه هستم.(۲)

کلمه محمد از زبان محمد به حق هم که چنین بوده است: چنان که در حماسه بدر پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله خود بزرگ ترین خالق حماسه بود. چنان که ابن سعد در طبقات خود از عمر بن خطاب نقل می کند: «رسول گرامی اسلام را دیدم روز بدر زره بر تن کرده و با جست وخیز خاصی آیه ۴۶سوره قمر«سَیُهْزَمُ الْجَمْعُ وَیُوَلُّونَ الدُّبُرَ؛ به زودی (دشمنان) این جمع شکست خورده، برمی گردند.» را می خواند. فهمیدم که شکست دشمن حتمی است. همچنین امام علی علیه السلام در این باره می فرماید: «پیامبر نزدیک ترین فرد به دشمن بود.هرموقع آتش جنگ شعله ورتر می شد ما به رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله پناه می بردیم.(۳)

۱- نک: نکته هایی پیرامون حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی حسن علی اکبری سایت حرف آخر.

۲- میزان الحکمه، ج۳.

۳- میزان الحکمه، ج۱۳، کلمه شجاع.

ص: ۳۱

فصل دوم: ویژگی های کار حماسی در اسلام

اشاره

فصل دوم: ویژگی های کار حماسی در اسلام

ص: ۳۲

ص: ۳۳

کار حماسی یعنی کاری که همراه با صلابت، غیرت، شجاعت، حمیت، حق طلبی، عدالت خواهی و مردانگی است. که باید در مسیرهای آرمانی باشد. حماسه در تاریخ ایران زمین و اسلام جایگاه رفیعی دارد. در ادبیات نقطه اوج، حماسه است. در شعر و نثر حتی در اخلاق و عرفان نیز همین گونه است. کار حماسی کاری فوق العاده است که ویژ گی های خاص خود را دارد. برای آگاهی از کار حماسی باید ویژ گی های آن را شناخت. مهم ترین ویژ گی های کار حماسی در اسلام عبارت است از:

۱. خارق العاد گی

۱. خارق العاد گی

در حماسه اعمال و حوادثی اتفاق می افتد که خیلی سطح بالا و خطرناک است هرکس از عهده آن بر نمی آید. تفاوتش با رویداد های عادی در همین است. در حماسه ممکن است جمعیتی اندک با ایمان وارادهای استوار بر جمعیتی انبوه پیروز شود. نظیر آنچه که در جنگ بدر برای مسلمانان صدر اسلام پیش آمد. در جنگ بدر مشرکان و مخالفین مکه بسیج عمومی اعلام نمودند. لشگری حدود هزار نفر سرباز، دویست اسب و هفتصد شتر تهیه نموده به سوی مدینه رهسپار شدند تا اسلام را در نطفه خفه سازند و ریشه مسلمانان را از بیخ وبن درآورند.در مقابل این لشگر مجهز، مسلمانان ۳۱۳ نفر سرباز، دو اسب و هفتاد شتر داشتند و با چنین عده قلیلی به دفاع از اسلام پرداختند.(۱)

۱- نک: مصطفی زمانی، علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، ص۶۳.

ص: ۳۴

در این جنگ علی علیه السلام ، حمزه سیدالشهدا و دیگر مسلمانان حاضر در جنگ از جمله شخص پیامبر صلی الله علیه و آله چنان شجاعانه با دلاوری حماسه آفرین بودند که جنگ جویان مکه نام جنگ بدر را «مرگ سرخ» نهادند. در این جنگ نابرابر، فقط چهارده نفر از مسلمانان به شهادت رسیدند. ولی هفتاد نفر از مشرکان به قتل رسیدند.(۱)

۲. هدف مندی

۲. هدف مندی

یک کار حماسی کاری هدف مند و مهم است. مضمون و محتوای هدفش، ممکن است یک ملت یا همه اجتماع یا اهداف دین را دربر بگیرد. هدف حماسه آفرینان معمولاً «شخصی نیست یا حداقل در حماسه های دینی این گونه است. چنان که در جنگ احزاب وقتی حضرت علی علیه السلام در عین ناباوری کفار در برابرحریف نامور خود قرار می گیرد و او را به خاک ذلت می افکند، امام علیه السلام قصد می کند بر روی سینه حریف بنشیند و کار را یکسره کند. اما حریف زبون از ناراحتی به امام جسارت نموده، آب دهان به صورت مبارک حضرت می اندازد. آن حضرت که در سراسر زندگی خود برای رضای خدا و پیشرفت دین کار کرده بود حاضر نمی شود به خاطر این جسارت کار دشمن را سریع تمام کند. بنابراین از روی سینه حریف گستاخ خود، برمی خیزد چند قدمی راه می رود تا عصبانیتش برطرف گردد سپس برمی گردد کار دشمن را یکسره می کند و با فریاد الله اکبر پیروزی خود را بر دشمن اعلام می کند.(۲)

۱- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، صص۶۳ ۶۵.

۲- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، ص ۷۷.

ص: ۳۵

۳. جاودانگی

۳. جاودانگی

کار حماسی، ماندگار و پویا و مثال زدنی است. نشانه جاودانگی ماجراهای حماسی این است که در طول تاریخ این ماجراها یا به صورت کتبی مدون می شوند یا اینکه به صورت شفاهی در بین نسل های یک ملت سینه به سینه با افتخار نقل می شوند. چنان که مبارزه و حماسه آفرینی امام علی علیه السلام در جنگ احزاب (خندق) با قهرمان عرب (عمرو بن عبدود) در صدر اسلام هنوز با گذشت چندصد سال از زمان وقوع آنها نقل مجالس است. در حماسه های دینی منشأ جاودانگی حماسه ساز، از ایمان به خدا نشأت می گیرد. علامه طباطبایی رحمه الله در این باره می نویسد: «ایمان به خدا نیرویی است که هیچ نیرویی معادل آن نبوده در برابر آن تاب مقاومت نمی آورد. چون به دست آوردن نیروی ایمان مبنی بر فهم صحیح است و همین فهم صحیح صاحبش را به هر خلق و خوی پسندیده ای متعصب می سازد و او را شجاع و باشهامت و پرجرئت و دارای استقامت و قار و آرامش قلب و وثوق به خدا بار می آورد. (به همین جهت حماسه آفرین) به هر تقدیر چه کشته شود یا بکشد برد با اوست. زیرا، در هردو تقدیر پاداشش بهشت (جاودانگی) است و او در خود مصداقی برای مرگ به آن معنایی که کفار معتقدند و آن را نابودی می پندارند نمی بیند.(۱)

۴. فرصت سازی

۴. فرصت سازی

بهره گیری بهینه از شرایط زمان در کار حماسی، اصلی مهم است، در کار حماسی حماسه آفرین باید از فرصتی که در برابر دشمن به دست می آید

۱- ترجمه المیزان، ج۹، صص ۱۶۱ و ۱۶۲.

ص: ۳۶

نهایت استفاده را ببرد و کارستانی به وجود آورد که دشمنان از رفتار حماسی او غافل گیر شوند چنان چه میراث داران انقلاب در حماسه ۹ دی سال ۱۳۸۸ با بهره گیری از این فرصت طلایی نگذاشتند میراث خواران اهداف متعالی انقلاب را برای خودشان به تاراج ببرند و ما در تاریخ انقلاب پیشینه های فراوانی همانند ۹ دی داشته ایم و بدون شک با نام گذاری که رهبر فرزانه انقلاب کردند در آینده نیز این چنین حماسه ها را در صحنه های گوناگون خواهیم داشت چون انقلاب ما ریشه در فرهنگ حماسی عاشورا دارد مردم در ۹ دی به دلیل اهانت هایی که به باورهایشان شده بود از فرصت عالی استفاده کردند و خود به صحنه آمدند و خوشان قهرمان تاریخ خودشان شدند. بنابراین می توان گفت یکی از شاخص های برجسته حماسه ۹ دی استفاده از فرصت ها بود.

معمار بزرگ انقلاب اسلامی چه زیبا ملت خود را توصیف می کند آنجا که می فرماید: «من با جرئت مدعی هستم که ملت ایران و توده میلیونی آن در عصر حاضر بهتر از ملت حجاز در عهد رسول الله صلی الله علیه و آله و کوفه و عراق در عهد امیرالمؤمنین علیه السلام و حسین بن علی علیه السلام می باشند. آن حجاز که در عهد رسول الله صلی الله علیه و آله مسلمانان نیز اطاعت از ایشان نمی کردند... اما امروز می بینیم که ملت ایران با کمال شوق و اشتیاق چه فداکاری ها می کنند و چه حماسه ها می آفرینند».(۱)

۵. اقتدار در عمل

۵. اقتدار در عمل

ملت یا کسی که می خواهد حماسه آفرینی کند باید با نیرومندی و شجاعت مثال زدنی در مقابل دشمن قرار بگیرد و او را وادار به

۱- فرازهایی از وصیت نامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی رحمه الله.

ص: ۳۷

عقب نشینی و فرار از مواضع خود کند تا حرفی برای گفتن نداشته باشد. زیرا، حماسه در لغت به معنی «شجاعت است» این فضیلت اخلاقی در مقابل «خوف» قرار ندارد که به معنای مطلق تأثر از مشاهده مکروه است و نفس را وامی دارد به اینکه وظیفه واجب دفاع را انجام دهد. بلکه این فضیلت در مقابل رذیله «جبن» قرار دارد که به معنای آن است که تأثر نفس آن قدر سریع باشد که عقل و رأی و تدبیر را از کار بیندازد و مستلزم تحیّر و سرانجام فرار دشمن گردد.(۱)

اگر در مقابل دشمن با قدرت عمل نشود دشمن گستاخ تر شده بر مواضع خود بیش از گذشته پافشاری خواهد کرد. بی جهت نیست رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره ضربت علی علیه السلام در روز جنگ خندق می فرماید: «ضربت علی در روز خندق بهتر از عبادت جن و انس است».(۲)

همچنین می فرماید: «مبارزه علی علیه السلام با عمرو بن عبدود در جنگ خندق بهتراز اعمال امت من تا روز قیامت است».(۳)

درست است که ضربت علی علیه السلام یک ضربت بیش نبود. اما ضربتی بود که مایه استمرار آیین یکتاپرستی در روی زمین گردید. اگر در آن روز علی علیه السلام به مبارزه طلبی دشمن پاسخ نمی داد. چه بسا ارتش ده هزار نفری عرب به حیات آیین توحید پایان می بخشید. ولی علی علیه السلام چنان برق آسا عمل کرد که دشمن را از قدرت عمل خود متحیر کرد. علی علیه السلام در حماسه آفرینی هایش برابر دشمن چنان قدرت مند قرار می گرفت که سیل عظیم دشمن در روحیه اش تأثیری نداشت. آن

۱- ترجمه المیزان، ج۱۰، ص ۴۸۰.

۲- جعفر سبحانی، تاریخ اسلام، ص ۱۳۸، به نقل از: دلائل الصدق، ج۲، ص ۱۷۵.

۳- حسین نوری، مستدرک الوسایل، ج۳، ص ۳۲.

ص: ۳۸

حضرت از قدرت مندی و حماسه آفرینی خود در فرازی چنین می فرماید:

به خدا سوگند اگر تنها با دشمنان روبه رو شوم، درحالی که آنان تمام روی زمین را پر کرده باشند نه باکی دارم و نه می هراسم.(۱)

همچنین در فرازی دیگر می گوید:

به خدا سوگند اگر اعراب در نبرد من پشت به پشت یکدیگر بدهند. از آنان روی برنتابم. اگر فرصت داشته باشم به پیکار همه می شتابم.(۲)

۶. امید و نشاط آفرینی

۶. امید و نشاط آفرینی

حماسه باید امیدآفرین باشد یعنی به گونه ای خلق شود که موجب تقویت نیروهای خودی شود و از سوی دیگر در طرف مقابل (دشمنان) موجب تضعیف روحیه و یأس و ناامیدی شود. امروزه دشمنان ما از برخورد چهره به چهره با این ملت مأیوس شده اند و از طرفی می خواهند نقشه های شوم خود را عملی سازند سعی می کنند با ناامیدی افق های روشن انقلاب را در عرصه های سیاسی و اقتصادی تیره و تار نشان دهند. بنابراین با تلاش امیدوارانه و با کاری مدبّرانه و برنامه ریزی شده و با استمداد از خداوند منان با هم بستگی و هم دلی بیشتر باید حماسه آفرینی کرد و این انقلاب را به سرمنزل مقصود رساند.

۱- ترجمه نهج البلاغه، نامه ۶۲، ص ۶۰۱.

۲- ترجمه نهج البلاغه، نامه ۴۵، ص ۵۵۵.

ص: ۳۹

امیدواری رمز شادکامی و نشاط است اگر زمینه های موفقیت فراهم باشد ولی انسان به آینده امیدوار نباشد و از این زمینه ها نمی تواند بهره کافی ببرد و حماسه بسازد بنابراین امید نقش سازنده ای در کار حماسی دارد و از طرف دیگر یأس و ناامیدی از گناهان کبیره است به فرموده قرآن «قُلْ یَا عِبَادِیَ الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلَی أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَهِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ یَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِیمُ؛ به آن دسته از بندگانم که بر خود ستم روا داشته اند بگو از رحمت خدا نومید نشوید زیرا خدا همه گناهان را می بخشد همانا او آمرزنده و مهربان است».(۱)

با تفکر در قصه های قرآن ما را به این حقیقت رهنمون می سازد که یکی از اهداف این قصه های حماسی ایجاد روحیه امید در دل هاست و خداوند سبحان از طریق بیان زندگی انسان های کامل به پرورش روحیه امید و تقویت آن در سایر افراد و جوامع بشری می پردازد. یوسف علیه السلام این بنده صالح خدا و این گم گشته عزیز یعقوب که به انواع گرفتاری ها مبتلا شد تا گوهر وجودش نمایانده شود پس از سال ها رنج و سختی و صبر در راه خداوند سرانجام به آغوش پدر بازمی گردد.(۲) و یا در ماجرای ایوب نبی علیه السلام که سخت ترین تلخی ها را برای مدتی طولانی چشید تا استعدادهای نهفته اش شکفته شود و به تکامل وجودی خویش رسد پس از تحمل کردن تمامی رنج ها و شنیدن شماتت دشمنان، امید خود را از کف نداد بلکه با نشاط هرچه بیشتر سلامتی و شدت را به ارمغان آورد و دیگر نعمت های از کف رفته را یک باره بازمی یابد.(۳) و یا آنجا که پیامبر

۱- زمر: ۵۳.

۲- یوسف: ۱۰۰.

۳- ص: ۴۳.

ص: ۴۰

اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایـد امید و آرزو برای امت من رحمت است و اگر امیدی وجود نداشـته باشد نه مادری به فرزندش شیر می داد و نه باغبانی درختی غرس می کرد.(۱) به گفته مولانا:

گر نبودی میل و امید ثمر

کی نشاندی باغبان بیخ شجر(۲)

۷. توأم بودن احساس ومنطق

۷. توأم بودن احساس ومنطق

حماسه، حضوری است که همراه با منطق و احساسات است. یعنی اگر حضور و نقش آفرینی تنها جنبه احساسـی داشـته باشـد یا تنها جنبه عقلانی داشته باشد، این حضور و نقش آفرینی کاری حماسی نخواهد بود. در واقع حماسه با منطق واحسا سات توأم یا به تعبیر بهتر بـا شور و شـعور همراه است. حمـاسه آفرین ضـمن اینکه بـا عزمی اسـتوار بـا رجز و مبـارزه شـجاعانه و دلیرانه، در بین نیروهای خودی امیـدآفرینی و نشـاط آفرینی می کنـد، و در بین دشـمن گرد یـأس و ناامیـدی می پاشـد نسـبت به رفتـار و اعمال خود از نظر عقلانی نیز کنترل و بصـیرت دارد و هدف خود را از حماسه آفرینی فراموش نمی کند. چنان که امام علی علیه السـلام زمانی که در جنگ خندق مقابل عمرو بن عبدود قرار می گیرد از او سه درخواست می کند که دو درخواست نخست نشان گر این است که امام قصد هدایت دشـمن را دارد مانند دشـمن به دنبال قهرمانی و پهلوانی در صـحنه نبرد نیست. ولی در، درخواست سوم به دنبال تحقیر دشمن و ایجاد شور است. امام در درخواست سوم فرمود: «اکنون که دو درخواست مرا نپذیرفتی پیاده

۱- بحارالانوار، ج۷۴، ص۱۷۵.

۲- مثنوی معنوی، دفتر چهارم، بیت ۵۲۲۹.

ص: ۴۱

شو تا با یکدیگر مبارزه کنیم.» عمرو از این پیشنهاد امام علیه السلام سخت برآشفت و با پوزخند گفت: «فکر نمی کنم که کسی درباره من چنین بدگمان باشد و چنین توقعی از من کرده باشد.» پس از این گفتار از اسب سریع پیاده شد دست وپای آن را قطع کرد و برق آسا به امام حمله ور شد. چنان شمشیر خود را بر سر حضرت فرود آورد که سپر را برید و بر سر حضرت اصابت کرد. امام هم مهلت نداد شمشیری به پای او فرود آورد که اورا زمین گیر کرد.(۱)

امام علیه السلام حتی در این حماسه با رفتار اخلاقی خود دوست و دشمن را به تحسین وادار کرد. چنان که نوشته اند زمانی که عمرو زمین گیر شد از امام در خواست کرد که زره و لباس او را از تن بیرون نیاورد. امام در پاسخ به در خواست عمرو گفت: این لباس تو در نظر من ارزشی ندارد.(۲)

۸. تیزهوشی وتدبیر

۸. تیزهوشی وتدبیر

در آفرینش حماسه باید در برابر توطئه های دشمن با تدبیر و باهوش بود مقام معظم رهبری تیزهوشی و تدبیر در خلق حماسه مقابل دشمن را چنین تبیین می کنند: ملت و مسئولان کشور باید هوشیار باشند؛ محاسبه این دشمنی ها را بکنند؛ در مقابله با این دشمنی ها، با تدبیر و با شجاعت عمل کنند. هم تدبیر لازم است، هم شجاعت لازم است. اگر شجاعت وجود نداشته باشد، در مقابل ابهت و هیبت و چهره عبوس دولت های مستکبر، کسی دل خود را ببازد، قطعاً شکست خورده است. دولت های مستکبر یکی

۱- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، زمانی، صص ۷۵ ۷۷.

۲- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، زمانی، ص ۷۸.

ص: ۴۲

از کارهایشان همین تشر زدن است؛ چهره عبوس گرفتن است؛ حق را ناحق کردن است. در مقابل اینها تدبیر لازم است. تدبیر یعنی آگاهی از آنچه که در برنامه دشمن است، و تصمیم درست و بجا در مقابله با آن. دشمن به شکل های مختلفی ظاهر می شود. شما امروز ملاحظه کنید؛ در مقابل ملت ایران و نظام جمهوری اسلامی، صهیونیست ها هستند، دولت امریکا قرار دارد؛ گاهی لباس گرگ می پوشند، گاهی لباس روباه می پوشند؛ گاهی چهره خشن و خصمانه خودشان را نشان می دهند، گاهی چهره فریب گرانه نشان می دهند؛ باید متوجه بود.(۱)

می توان گفت تیزهوشی تدبیر در حماسه یعنی حضورآگاهانه و به موقع توده های مردم در صحنه و نقش آفرینی برای خنثی کردن نقشه های طراحی شده دشمن، چنان که مردم حماسه آفرین ایران در انتخابات گذشته وقتی از توطئه دشمن آگاهی یافتند بنا به فرمایش مقام معظم رهبری این گونه عمل کردند. ایشان درباره آن حماسه آفرینی می فرماید:

آزمون مهمی بود؛ هم عبرت های زیادی داشت، هم درس های زیادی داشت؛ و در این آزمون، ملت ایران پیروز شد. آنها می خواستند مردم را تقسیم کنند به یک گروه اقلیت، به یک گروه اکثریت؛ یک گروهی که برنده ی انتخابات است، یک گروه هم که در انتخابات به نتیجه مطلوب خود دست پیدا نکرده، اینها را در مقابل هم قرار بدهند. ملت را دوپارچه کنند؛ یک عده اغتشاش گر هم وارد میدان بشوند و با ایجاد اغتشاش، جنگ را در داخل کشور مغلوبه کنند، جنگ داخلی راه بیندازند؛ امیدشان این بود. اما

۱- فرمایشات رهبری، نوروز۸۹، مشهد.

ص: ۴۳

ملت هوشیاری به خرج داد. شما دیدید در روز انتخابات، مردم به دو گروه سیزده چهارده میلیونی، و بیست و چهار پنج میلیونی تقسیم شدند؛ اما بعد از گذشت مدتی نه چندان بلند، همین دو گروه با هم یکی شدند و در مقابل شورش گران و اغتشاش گران و خراب کاران ایستادند. بیداری ملت را انسان اینجا می شود فهمید. قوی ترین و آخرین ضربه را ملت در روز نهم دی و بیست و دو بهمن وارد کرد. کار ملت ایران در بیست و دوم بهمن، کار عظیمی بود؛ نُه دی هم همین طور. یکپارچگی ملت آشکار شد. همه کسانی که در عرصه سیاسی به هر نامزدی رأی داده بودند، وقتی دیدند دشمن در صحنه است، وقتی فهمیدند اهداف پلید دشمن چیست، نسبت به آن کسانی که قبلاً ـ به آنها خوش بین هم بودند، تجدیدنظر کردند؛ فهمیدند که راه انقلاب این است، صراط مستقیم این است. در بیست و دوی بهمن، ملت همه با یک شعار وارد میدان شدند. خیلی تلاش کردند، شاید بتوانند بین ملت دودستگی ایجاد کنند؛ اما نتوانستند. و ملت ایستاد؛ این پیروزی ملت بود.(۱)

۹. آماده فداکاری به امر رهبر (ولایت مداری)

۹. آماده فداکاری به امر رهبر (ولایت مداری)

در خلق حماسه باید گوش به فرمان رهبر و آماده برای فداکاری بود. از انبوه دشمن یا تجهیزات آن نباید هراسی به خود راه داد. در جنگ بدر زمانی که مسلمانان با انبوه دشمن مواجه شدند. رسول خدا شورایی تشکیل داد تا نظر یاران خویش را درباره جنگ جویا شود. بزرگان و دلاوران مهاجر همگی اعلام آمادگی برای جنگ نمودند. پیامبر به نظر

۱- فرمایشات رهبری، نوروز۸۹، مشهد.

ص: ۴۴

آنان اکتفا نکرد نظر انصار را نیز جویا شد. سعد بن معاذ رییس گروه خوارج برای خلق حماسه خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله چنین گفت:

ما به تو ایمان آورده ایم و تو را تصدیق کردیم و با تو پیمان بستیم. هر مقصدی داری در پیش گیر. به خدایی که تو را بر انگیخته است. اگر این دریا (دریای سرخ) را به ما نشان دهی و در آن فرو روی ما همگی پشت سر تو در آن فرو می رویم و یک نفر هم عقب نمی ماند. ما خوش نداریم که در نبرد با دشمن به جای امروز فردا روبه رو شویم. ما در نبرد، جمعیت شکیبایی هستیم.(۱)

پس از او مقداد که یکی دیگر از انصار بود برخاست، خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله گفت: «ما هرگز مانند بنی اسراییل نیستیم که به موسی علیه السلام گفتند: تو برو با خدایت جنگ کن و ما در این جا نشسته ایم، بلکه می گوییم تو و خدایت بروید ما به دنبال تو هستیم.(۲)

آری وجود چنین جان های آماده برای فداکاری به امر رهبر بود که توانست حماسه عظیم «بدر» را خلق کند تا نقطه عطف تاریخ پرافتخار اسلام باشد.

۱۰. پایداری

۱۰. پایداری

همیشه حماسه آفرینی با جنگ و نزاع نظامی با دشمن به دست نمی آید. گاه دشمن از حمله نظامی خودداری می کند سعی می کند با سیاست های دیگری حریف خود را از پای درآورد تا متحمل خسارت سنگین نشود. در این زمان پایدار و استقامت بیشتر در برابر دشمن می تواند حماسه ساز

۱- تاریخ اسلام، ص ۹۹.

۲- تاریخ اسلام، ص ۹۹.

ص: ۴۵

باشد. پایداری و استقامت مسلمانان در مقابل محاصره اقتصادی مشرکان مکه نمونه روشنی از این پایداری حماسی است. مورخین نوشته اند: در سال هفتم بعثت مشرکان مکه زمانی که نتوانستند با سیاست های مختلف مسلمانان را از راهی که انتخاب کرده اند بازدارند، پیمانی امضا کردند که مسلمانان را از نظر اقتصادی و اجتماعی در تنگنا قراردهند. از جمله اینکه: خرید و فروش اجناس، ازدواج را با مسلمانان ممنوع اعلام کردند. همچنین قرار شد در تمام پیش آمدها، با تعصب خاص خود از مخالفان پیامبر صلی الله علیه و آله حمایت کنند. این پیمان سبب شد که مسلمانان از شهر مکه خارج شده، بیرون از آن در دره ای به نام «شعب ابی طالب» پناه بگیرند. این تحریم ها به مدت سه سال ادامه داشت. در این مدت مسلمانان سختی زیادی را متحمل شدند گاه کار گرسنگی به جایی می رسید که شیون کودکان در بیرون از دره شنیده می شد. ولی شدت عمل قریش در اجرای مواد پیمان از مقاومت و فداکاری مسلمانان ذره ای نکاست. سرانجام ناله جان گداز فرزندان و کودکان و وضع رقت بار مسلمانان پناهنده به شعب، نتیجه داد و باعث شد گروهی از امضاکنندگان امضا خود را پس بگیرند و مشکل را حل کنند. و مسلمانان پاداش حماسه پایداری خود را بگیرند و الگویی برای دیگران باشند.(۱)

۱- نک: تاریخ اسلام سبحانی، صص ۵۸ و ۵۹.

ص: ۴۶

ص: ۴۷

فصل سوم: حماسه سیاسی در آیات و روایات

اشاره

فصل سوم: حماسه سیاسی در آیات و روایات

ص: ۴۸

ص: ۴۹

ملت مسلمان ایران در طول سی و چهار سال از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی همواره حماسه های فراوانی را آفریده اند. این بار نیز در راستای افزایش اقتدر و عزت نظام مقدس جمهوری اسلامی با عزمی راسخ با حرکتی جهادگونه و پرشور همراه با آگاهی و بصیرت و تقوای الهی در عرصه های سیاسی ملی و بین المللی با امید و نشاط هرچه بیشتر دشمنان را مأیوس خواهند نمود در اینجا به برخی از مبانی حماسه سیاسی می پردازیم.

الف) مبانی حماسه سیاسی

اشاره

الف) مبانی حماسه سیاسی

سیاست مداران و نخبگان سیاسی اگر امور عادی را در عرصه سیاست رعایت کنند حماسه ای خلق نمی شود اما مواردی است که حماسه سیاسی مبتنی بر آنهاست و با آن مبانی می توان حماسه آفرینی کرد و ما در اینجا به برخی از مبانی مهم آن اشاره می کنیم.

۱. تقوای سیاسی

۱. تقوای سیاسی

خداوند در قرآن می فرماید: «إِنَّ الأَرْضَ لِلّهِ یُورِثُهَا مَن یَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَهُ لِلْمُتَّقِینَ؛ زمین از آن خداست آن را به هرکس از بندگانش که بخواهد می دهد و فرجام [نیک] برای پرهیزکاران است».(۱)

۱- اعراف: ۱۲۸.

ص: ۵۰

در این آیه یکی از شرایط دست یابی به مقام رهبری سیاسی یک امت را تقوا می داند به عبارت دیگر کسی که بخواهد مسئولیت سیاسی در جامعه ای را به عهده بگیرد می بایست اهل تقوا باشد.

اگر به آیات و روایات تقوا توجه شود معلوم می شود که تقوا تا چه اندازه در حوزه سیاسی می تواند تأثیرگذار باشد. بسیاری از مشکلات جوامع بشری به سبب آن است که مسئولان و سیاست مداران از تقوای لازم برخوردار نمی باشند. بدون شک آدمی خواسته ها و تمایلات خودخواهانه ای دارد و مهار آنها کار ساده ای نیست به خصوص برای سیاست مدار که وظیفه اش نجات مردم از گرداب گمراهی است.

تقوای سیاسی نوعی خاص از تقواست که به تقوای معمولی در سطح عموم مردم تفاوت می کند از تقوای عمومی چند مرحله بالاتر است. مسئولان و سیاست مداران جامعه در سال حماسه سیاسی باید علاوه بر تقوای شخصی پرهیز از دروغ و وعده های پوچ و بداخلاقی، قانون گریزی و... باید از تقوای جمعی برخوردار باشند

در اهمیت تقوای سیاسی همین بس که حضرت علی علیه السلام می فرماید: «التُّقی رَئیسُ الاَخلاق؛ تقوا سرآمد اخلاق است.»(۱) و یک سیاست مدار باید متخلق به اخلاق الهی باشد وقتی مردم احساس کنند که گردانندگان سیاسی آن جامعه به جهت داشتن تقوای سیاسی ابعاد مادی و معنوی حیات آحاد مردم را تا نهایت در چه تقوا رعایت می کنند، نه تنها برای شکوفایی استعدادها و پیشرفت آن جامعه خود به تکاپو می افتند و حماسه ها می آفریدند بلکه ثبات سیاسی جامعه را به ارمغان می آوردند و

۱- بحارالانوار، ج۶۷، ص۲۸۴.

ص: ۵۱

الگویی برای کشورهای دیگر می شونـد. درجه اهمیت تقوای سیاسـی به اندازه ای است که امیرالمؤمنین علیه السـلام به فرمانده اش مالک اشتر حدود ۱۵ بار امر به تقوا می دهد. تقوا عامل مدیریت، قانون مداری، شایسته سالاری مهار و کنترل درونی، وجدان بیدار انسانی، تشویق کننـده به نیکوکاری و بسـیاری از امور دیگر است که در حوزه سیاسـی یک سـیاست مدار باید مورد توجه قرار دهد در مورد شایسـتگی رسول خـدا صـلی الله علیه و آله می فرمایـد: «مَنْ تَقَـدَّمَ عَلَی الْمُسْـلِمینَ وَ هُوَ یَری أَنَّ فِیهِمْ مَنْ هُوَ اَفْضَـلُ مِنْهُ فَهُوَ خائِنٌ؛ هرکس که بر مسلمین پیش بیفتد در حالی که او در میان مسلمانان برتر از خود را می بیند خائن است».(۱)

بنابراین حب ریاست داشـتن با تقوای سیاسـی در سال حماسه سیاسـی سازگاری ندارد و مسـئولان سـیاست مدار ما باید توجه داشته باشـند که عاملی برای تقوای سیاسـی با اهمیت تر از آن نیست که شـخص خود را کاملاً شایسـته آن مقام بداند بعد مسئولیت آن را بپذیرد.

یکی دیگر از موارد تقوای سیاسـی این است که اطاعت از خداونـد را بر همه چیز مقـدم بـدارد، سـیاست مـدار اگر بخواهد گفتار و کردار و انـدیشه ها یش برای خود و دیگران مفیـد باشد باید از اطاعت خداوند روی گردان نباشد یعنی در تمام لحظات زندگی چه در محراب عبادت چه در میـدان جنگ چه در مسـند حکومت در پیشـگاه خداوند خود را حاضـر و ناظر ببیند و دائماً در پی اطاعت فرمان او باشد.

تقوای سیاسی اقتضا می کند که سیاست مدار جلوی شهوات و طغیان گری های نفس خود را بگیرد و مهار کند خداوند در قرآن

۱- سفینه البحار، ج۱، ص۴۹۲.

ص: ۵۲

می فرماید: «تِلْکَ الدَّارُ الْآخِرَهُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِینَ لَا یُرِیدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا؛ آن سرای آخرت را برای کسانی قرار می دهیم که در روی زمین علو و فسادی نمی جویند.»(۱) بنابراین سیاست مداران و نخبگان سیاسی در سال حماسه سیاسی قدرت را با امکانات مادی آمیخته نکنند و استبداد و خودرأیی را کنار بگذارند. در این صورت می توانند آرامش و آسایش را با تقوای الهی در جامعه به ارمغان آورند.

۲. عزت و اقتدار سیاسی

۲. عزت و اقتدار سیاسی

یکی از مبانی مهم حماسه سیاسی عزت طلبی و اقتدار سیاسی است چنان که سرور شهیدان در روز حماسه عاشورا فرمود: «اَلا وَ اِنَّ الدَّعی ابنَ الدَّعی قَدْ رَکَزَ بَیْنَ اثْنَتَیْنِ بَیْنَ السِّلَّهِ وَ الذِّلَّهِ وَ هَیْهات مِنَّا الذِّلَّه؛ آگاه باشید فرومایه پسر فرومایه (پسر زیاد) مرا بر سر دوراهی قرار داده است راهی به سوی مرگ و راهی به سوی ذلت، هرگز مباد که ما ذلت و خواری را بر مرگ برگزینیم».(۲)

جامعه اسلامی ما نیز باید از امام حسین علیه السلام الگو بگیرد و سلطه و نفوذ دشمنان و بیگانگان را نپذیرد جامعه ای که تحت نفوذ بیگانگان قرار گیرد هرگز نمی تواند ادعای استقلال و عزت مندی نماید. سلطه نداشتن دشمنان بر کشورهای اسلامی یکی از اصول اولیه نظام سیاسی اسلام است و در سال حماسه سیاسی پررنگ تر جلوه می نماید خداوند در قرآن می فرماید: «لَن یَجْعَلَ اللّهُ لِلْکَافِرِینَ عَلَى الْمُؤْمِنِینَ سَبِیلاً؛ خداوند هرگز برای کافران نسبت به اهل ایمان راه تسلط و نفوذ باز نکرده است».(۳)

۱- قصص: ۸۳.

۲- اللهوف علی قتلی الطفوف، ص۹۷.

۳- نسا: ۱۴۱.

ص: ۵۳

بنابراین «نفی سبیل» به عنوان یکی از قاعده های مهم فقه سیاسی در بین فقها مطرح است و رهبران نظام اسلامی، یکی از جنبه های مهم انقلاب اسلامی را کسب عزت سیاسی و مقابله با استبداد و استعمار و استقرار حاکمیت مردم بر سرنوشت خود و تضمین منافع ملی و بین المللی می دانسته اند و می دانند. سیاست مداران و نخبگان سیاسی ما نیز به شکرانه خدا با اقتدا به امام شهیدان که فرمود:

القتل (الموت) اولی من رکوب العار ج

والعار اولی من دخول النار

شهادت بهتر از زندگی ذلت بار است و تن سپردن به ذلت و خواری بهتر از ورود به آتش جهنم است.»(۱) پرچم بین المللی را چنان برافراشته اند که نه از اردوگاه غرب فرمان می برند و نه وامدار اردوگاه شرق می باشند. و استمرار این استقلال و عزت سیاسی است که دشمنان را هر روز واداشته که در مقابله با این ملت سرافراز حیله ای جدید طراحی کنند در حالی که بسیاری از کشورهای پیشرفته و مرعوب از اعلان صریح موانع سیاسی خوند وحشت دارند و مجبورند تابع سیاست های غلط آنها باشند.

در سایه همین اصل پذیرفته شده در اسلام است که کرامت انسانی معنا پیدا می کند و از تحقیر و استخفاف پرهیز دارد بنابرانی در جامعه اسلامی است اسلامی باید کرامت خود را حفظ نمایند و تحت هیچ شرایطی استقلال سیاسی خود را از دست ندهند چنان که رهبر فرزانه انقلاب اسلامی در سخنان خود بارها موضع گیری استقلال طلبانه مسئولان نظام را ستوده اند.

۱- بحارالانوار، ج۴۵، ص۴۹.

ص: ۵۴

۳. وجود اخلاق سیاسی

۳. وجود اخلاق سیاسی

خداوند می خواهد همواره اخلاق نیکو بر عالم سیاست و سیاست مداران حاکم باشد. ازاین رو نخستین شرط رهبران و سیاست مداران منصوب از طرف خویش را عصمت و پاکی دانسته و با صراحت حکومت ستمگران را محکوم می داند. «لَا یَنَالُ عَهْدِی الظَّالِمِینَ؛ عهد من هرگز به ستمکاران نمی رسد.» چنان که اهداف متعالی حکومت صالحان را گسترش فضایل اخلاقی و از بین بردن رذایل اخلاقی دانسته است می فرماید: «الَّذِینَ إِن مَّکَّنَّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّکَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنکَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ؛ هان کسانی که اگر در زمین به آنان قدرت ببخشیم، نماز به پا می دارند و زکات می دهند و امر به معروف و نهی از منکر می کنند که فرجام کارها از آنان خداست.»(۱)

وقتی سخن از اخلاق سیاسی به میان می آید، ضرورت فراگیری سبک زندگی سیاسی درعرصه های سیاسی مطابق با موازین اسلامی مطرح می گردد که اگرچه همه اقشار را دربر می گیرد اما اولویت و پیشقدمی متوجه دولتمردان، سیاست مداران، جریان های سیاسی و رسانه هاست.اخلاق رقابت، اخلاق شکست و اخلاق پیروزی از جمله زیرشاخه های اخلاق سیاسی است که مخاطبان اصلی این عرصه باید آن را فرا بگیرند و مهم تر این که آن را به کار بندند.(۲)

داشتن اخلاق در مسائل سیاسی باید از اولویت های سیاست مداران، بزرگان و زمامداران کشور باشد. زیرا؛ آنچه که به امور سیاسی، سیاسیون

۱- حج: ۴۱.

۲- مهدی فضائلی، عوامل خلق حماسه سیاسی، ص۲، جام جم، تاریخ ۱۷/۱/۹۲.

ص: ۵۵

زیور می بخشد اخلاق است. یکی از مسائل مهمی که جریآنها سیاسی و مسئولان امور سیاسی باید در مسائل سیاسی آن را رعایت کنند، تحمل یکدیگر در رقابت های سیاسی، تحمل سختی های کار و تحمل شکست در عرصه های سیاسی است. امام علی علیه السلام در این باره می فرماید: «تحمل کردن زیور سیاست است.»(۱) همچنین به هنگام پیروزی در مسائل سیاسی نباید به حریف خود جسارت کرد، یا درصدد انتقام از موضع قدرت برآمد. بلکه نسبت به حریف نرمی و گذشت باید داشت. در حقیقت مدارا و گذشت در سیاست می تواند زیبایی آن باشد. چنان که امام علی علیه السلام می فرماید: «زیبایی سیاست در به کار بستن عدالت در حکومت و گذشت کردن با وجود توانایی است.»(۲) همین طور می فرماید: «نرمی چه خوب سیاستی است.»(۳) بنابراین با توجه به تجربه چند سال گذشته از فعالیت های عرصه سیاسی در کشور و تأکیدات مؤکدی که مقام معظم رهبری و تمامی نخبگان و روشن فکران در این زمینه داشتند و جامعه دارند، انتظار می رود جامعه سیاسی کشور در سال حماسه سیاسی مقطع بداخلاقی های سیاسی و غیر سیاسی را گذرانده و به آن تراز اخلاقی که مد نظر جامعه اسلامی است رسیده باشد.

۴. پرهیز از دروغ و وعده های دروغین

۴. پرهیز از دروغ و وعده های دروغین

دورغ گویی یکی از ابزارهای رایج و متداول در حوزه حکومت داران و سیاست مداران بوده است. تاریخ مشحون از به کارگیری این ابزار

۱- ترجمه میزان الحکمه، ج۶ کلمه سیاست.

۲- ترجمه میزان الحکمه، ج۶ کلمه سیاست.

۳- ترجمه میزان الحکمه، ج۶ کلمه سیاست.

ص: ۵۶

بداخلاقی از سوی قدرت های حاکم جهت رسیدن به مقصود است. ازاین رو پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان، هرگز از چنین روش استفاده نکرده اند و پیروان خود را از دستور می دادند که برای رسیدن به اهداف خود از هر وسیله ای استفاده نکنید بلکه باید اسلام آن وسیله را مشروع دانسته باشد در دین اسلام و سنت پیامبر و ائمه علیهم السلام سیاست همیشه با اخلاق و ضوابط اخلاقی توأم بوده است.

حضرت علی علیه السلام همیشه، حکومت به عنوان یک امانت الهی نگاه می کردند و نخبگان و سیاست مداران را در نامه ها و خطبه های خود پرهیز می دارند که مبادا در امانت الهی خیانت کنید. بلکه از این امانت الهی برای رساندن انسآنها به تعالی و سعادت استفاده کنید. و همواره حاکمان را هشدار می دادند که به مردم ستم نکنید و برای ارضای غرایز نفسانی راه های حرام پیش نگیرید همواره در پی عدالت خواهی و اجرای حق باشید.

علی علیه السلام می فرماید: «الصدق ینجیک و ان خفته الکذب یُردیک و ان اَمنتَهُ؛ صداقت تو را نجات می دهد هرچند از آن بترسی و دروغ (عوام فریبی) تو را نابود می کند هرچند خود را در امنیت بدانی».

فقط در صورتی که هدف و انگیزه نخبگان سیاسی، حاکمیت قانون اجرای حق و عدالت و رساندن جامعه به کمال و سعادت باشد مشروع است.

۵. اتخاذ دیپلماسی مقتدرانه درعرصه بین المللی

۵. اتخاذ دیپلماسی مقتدرانه درعرصه بین المللی

همان گونه که درمبحث ویژگی ها حماسه در اسلام گذشت،از ویژگی های لازم برای حماسه آفرینی داشتن«قدرت» و «قدرت مند عمل کردن» در

ص: ۵۷

شرایط و فرصت هـایی است که برای حمـاسه آفرینی پیش می آیـد. بنـابراین هم در عرصه ملی و هم عرصه بین المللی برای خلق حماسه باید قدرت مند عمل کرد. در عرصه داخلی، وقتی کشوری می تواند حماسه آفرین باشد که توانایی اجرای برنامه ها از پیش تعیین شـده مثل برنامه چشم انـداز بیست ساله را داشـته باشد و از ظرفیت های موجود در کشور خود بهترین اسـتفاده ممکن را ببرد. ولی در عرصه خارجی بایـد از دیپلماسـی مقتـدری بر خوردار باشد. تا بتواند با چانه زنی در عرصه بین الملل از حق وحقوق مردم و کشور خود دفـاع کنـد. و با گستر ش روابط دیپلماتیک با کشورهای جهان به ویژه کشورهای تأثیرگـذار در سـیاست های جهانی به حـل مشـکلات مسائـل بین المللی خود از جمله کـاهش فشارهـای سیاسـی در مرحله گـذار که از سوی نظـام سـلطه اعمال می شود کمک کند. همچنین باید بتواند در حل مشکلات جهانی منطقه ای و محلی هم تأثیرگذار باشد، تا برای کشورخود در عرصه جهانی اعتبـار و اقتـداری کسب کنـد. حتی بایـد بتوانـد درسازمآنها و نهادهای بین الملل نفوذ کرده صاحب کرسـی شود. البته طبق ارزیابی های مقام معظم رهبری، ایران از نظر سـیاست خارجی در عرصه روابط بین الملل موفق عمل کرده است و امروز در دنیا دارای اعتبار است. ایشان می فرماید: «در زمینه اعتبار و اقتدار منطقه ای و بین المللی، امروز نظام جمهوری اسـلامی و دسـتگاه اسـلامی در کشور ما، آن چنان از ابهت و اهمیتی در چشم کشورها برخوردار است که دشـمنان ما هم اعتراف می کنند که اعتبار بین المللی جمهوری اسـلامی جزو برترینِ کشورهای هم سطح خود و کشورهایی است که می توانند اثرگذار باشند. می توان گفت جمهوری اسلامی از لحاظ اعتبار بین المللی و سیاسی در منطقه، در درجه ی اول قرار دارد.

ص: ۵۸

۶. هم گرایی

۶. هم گرایی

امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام در پندهای جاوادنه خود درباره جهاد می فرماید: «وَ عَلیکُم بِالتَّواصُل وَ التَّباذُل و اِیّاکم وَ التّدابُر وَ التَّقاطُعَ؛ بر شما باد به پیوستن به یکدیگر و بخشش همدیگر مبادا از هم روی گردانید و پیوند دوستی را از بین ببرید».(۱)

تجربه پیروزی انقلاب و تجربه هشت سال دفاع مقدس در دهه های اخیر کشور نشان داد. که هرگاه مردم و گروه های اجتماعی و سیاسی جامعه دست وحدت به هم داده اند، توانسته اند، حماسه ای بزرگ در تاریخ این سرزمین ثبت کنند. در مقطع کنونی نیز رمز اصلی خلق حماسه، وحدت و هم دلی و هم گرایی مردم و همه گروه های سیاسی است. این هم دلی می تواند حماسه ای خلق کند که چشم فتنه و فتنه گران داخلی و خارجی را از حدقه بیرون آورد. در این مقطع حساس تاریخی باید بار دگر به این ندای آسمانی قرآن عمل کرد که می فرماید: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ؛ به ریسمان خدا چنگ بزنید و متفرق نشوید.»(۲) در این مرحله سران تمام گروه ها وجریان های سیاسی، همچنین مسئولان ارشد به ویژه سران قوا بهتر است با چشم پوشی از اختلاف سلیقه ها به نکات مشترک خود بیندیشند. و با پیروی از اوامر رهبری در جهت هم گرایی گام بردارند. بدون شک این عامل از یک سو موجب دل گرمی و انگیزه بیشتر مردم برای حضور در انتخابات خواهد بود.که لازمه خلق حماسه سیاسی است. ازسوی دیگر، دشمنان را از دل بستن به

۱- نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۲- آل عمران: ۱۰۳.

ص: ۵۹

اختلافات، مأیوس و دست آنها را برای مانور سیاسی و جمع آوری خوراک برای جنگ رسانه ای خواهد بست.

ب) الزامات و بایسته های حماسه سیاسی

اشاره

ب) الزامات و بایسته های حماسه سیاسی

واقعیت های راهبردی جمهوری اسلامی نشان می دهد که فرآیند های تحول ساختاری بر اساس الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت، با درایت و دوراندیشی رهبر فرزانه انقلاب مرحله به مرحله در حال شکل گیری و تکامل است. نام گذاری سال ۱۳۹۲ نشان داد مرحله ای دیگر از این الگو که مرحله اوج این تکامل است، توسط مقام معظم رهبری، طراحی وارائه شده است. مرحله، گذاری که ایشان از آن با عنوان «پیچ تاریخی» یاد کردند. بدون شک برای گذار از این مرحله؛ نیازمند الزامات و بایسته هایی هستیم. این الزامات و بایسته ها در عرصه «سیاست» و «آفرینش حماسه سیاسی» می توانند شامل: مراعات قواعد و مقررات، وجود عقلانیت در بین نخبگان، وجود اخلاق سیاسی، امید به پیشرفت، آرامش و امنیت روانی، کنترل هیجانات در فر آیند خلق حماسه، حفظ استقلال و امانت داری نهادهای سیاسی، اتخاذ دیپلماسی مقتدر در عرصه بین المللی و زمینه سازی برای مشارکت حداکثری مردم در عرصه سیاسی به ویژه انتخابات ریاست جمهوری و انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا و... باشد که در این فصل به هریک از آنها جداگانه پرداخته می شود.

۱. مراعات قوانین و مقررات (قانون مداری)

۱. مراعات قوانین و مقررات (قانون مداری)

خداوند در قرآن می فرماید: «وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ وَإِن يَكُن لَّهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ؛ و چون به سوی

ص: ۶۰

خدا و پیامبر او خوانده شوند تا میان آنان داوری کند بناگاه دسته ای از آنها روی برمی تابند و اگر حق به جانب ایشان باشد به حال اطاعت به سوی او می آیند بنابراین قرآن کسانی را که از قانون در صورتی که مطابق خواست آنها باشد اطاعت می کنند و اگر برخلاف خواست و مصلحت شان باشد اعراض نمایند به شدت مذمت کرده است».(۱)

به راستی یکی از مؤلفه ها و ضرورت های هر جامعه رعایت قواعد و مقررات آن جامعه در زمینه های مختلف سیاسی و اجتماعی است که منجر به ایجاد نظم و انضباط و عدم هرج و مرج در ارکان مختلف آن جامعه می شود. در جامعه دینی که رهبری آن را رهبران دینی بر عهده دارند و مردم از آنان الگو می پذیرند، قانون مندی، اهمیت ویژه ای دارد. زیرا، باروری شجره طیبه عدالت در سایه حاکمیت قوانین ومقررات الهی امکان پذیر است. معصومین علیه السلام برای فراخوانی مردم به قانون پذیری، خود خاضع ترین انسآنها در برابر قوانین الهی بودند. امام علی علیه السلام در مدت کوتاه زمام داری خود در حالی موفق به ایجاد جامعه ضابطه مند شد که خود از قانون مندترین افراد جامعه بود. نحوه برخورد امام علی علیه السلام با برادرش عقیل که سهم بیشتری از بیت المال را درخواست کرده بود، نشان دهنده پای بندی ایشان به قداست و حرمت قانون الهی است.(۲)

آن حضرت درنامه ای به یکی از مدیران خود که قانون را رعایت نکرده و به بیت المال خیانت کرده بود، می نویسد: سوگند به خدا اگر

۱- نور: ۴۸ و ۴۹.

۲- نک: مرتضی مطهری، داستان راستان (دوجلدی)، ص ۱۲۰.

ص: ۶۱

حسن و حسین کاری چنان می کردند که تو انجام دادی، از من روی خوش نمی دیدند و به آرزو نمی رسیدند تا آن حق را از آنان بازستانم و باطلی را که به ستم پدید آمده نابود سازم.(۱) همچنین آورده اند مردی وارد خانه علی علیه السلام شد، چند روزی آنجا بود، امام وقتی متوجه شد که او یک مهمان عادی نیست، برای شکایت از کسی به آنجا آمده است، به او فرمود: «خیلی معذرت می خواهم از امروز دیگر نمی توانم از تو به عنوان مهمان پذیرایی کنم؛ زیرا پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «هرگاه دعوایی نزد قاضی مطرح است، قاضی حق ندارد یکی از متخاصمین را ضیافت کند، مگر آنکه هر دو طرف با هم در مهمانی حاضر باشند.»»(۲) بنابراین با توجه به آنچه که درباره قانون و قانون گرایی در جامعه دینی گذشت. می توان گفت مراعات قانون در عرصه های سیاسی و اجتماعی در جامعه بسیار ضروری است، به ویژه در جوامعی که در مرحه گذار اجتماعی هستند و در عرصه های سیاسی اهداف بزرگی نظیر «خلق حماسه سیاسی» را دنبال می کنند، نیاز به هم گرایی و نظم و انضباط بیشتری است. در کشور ما تنها ملاکی که به عنوان سمبل وحدت و هم گرایی شناخته می شود، قانون اساسی کشور است که برگرفته ازشریعت اسلام بوده و در اوایل پیروزی انقلاب اسلامی بدون توجه به منافع یا گروه خاصی تهیه شده است و به اذعان دوستان و دشمنان انقلاب از مترقی ترین قوانین دنیاست. جالب این که در تدوین این قانون نمایندگانی از اکثر جریان های فعال سیاسی حضور داشتند. اکنون نیز

۱- نهج البلاغه، نامه ۴۲.

۲- نک: مرتضی مطهری، داستان راستان (دوجلدی)، ص ۲۹۱.

ص: ۶۲

حضور جریآنها سیاسی در عرصه های سیاسی و اجتماعی کشور بلامانع است ولی حداقل انتظار از جریان هایی که وارد عرصه سیاسی می شوند این است که به بالاترین قانون کشور پای بند باشند واز مدار آن خارج نشوند. در واقع خط قرمز فعالیت خود را قانون اساسی قرار دهند. به یقین دراین حالت یک از شرایط لازم برای وقوع حماسه سیاسی در کشور مهیا خواهد شد.

۲. بصیرت

۲. بصیرت

بصیرت غیر از بصر و بینایی ظاهری انسان است. چشم فقط ظاهر اشیا و حوادث را بدون هیچ گونه تجزیه و تحلیل عقلی و سیاسی و اجتماعی مشاهده می کند. اما بصیرت در انسان باعث می گردد علاوه بر بررسی ظاهر رویدادها، آن سوی پرده حوادث را مشاهده کند و منشأ پیدایش آن را بشناسد و نتیجه ای را که از آن حاصل می گردد تجزیه و تحلیل کند. از همین رو، حضرت علی علیه السلام کوری و نداشتن چشم را آسان تر و تحمل پذیرتر از بی بصیرتی و ناتوانی در درک و تحلیل حوادث و رویدادهای سیاسی اجتماعی معرفی می نماید:

«فَقْدُ البَصَرِ اَهْوَنُ مِنْ فِقْدانِ البَصیرَهِ؛ نداشتن چشم سهل تر از نداشتن بینایی است!»(۱)

بنابراین باید با شناخت صحیح و درک اولویتها، شرایط و رویدادها را تحلیل و با بررسی دقیق و اندیشمندانه رفتارها و حرکات سیاسی فرهنگی دشمن را تحت نظر داشت تا هیچ گاه اسیر عملیات های فریب و

۱- غررالحکم، ج۴، ص۴۱۳.

ص: ۶۳

بازی های سیاسی و دیپلماسی دشمن نشویم تا بتوانیم حماسه های بزرگ را رقم بزنیم.

برای پاسداری از اصول و ارکان انقلاب اسلامی و پایداری بر این نگهبانی و تلاش برای استمرار این نهضت و ناکام گذاشتن توطئه های دشمنان، بصیرت و شناخت در امور ذیل شرط اساسی و اجتناب ناپذیر حماسه سیاسی است:

شناخت و معرفی مبانی، ماهیت و اهداف انقلاب؛

شناخت دشمن و توطئه های او؛

موقعیت شناسی و توجه به شرایط زمان و مکان.(۱)

۳. مشارکت عملی و همه جانبه مردم

۳. مشارکت عملی و همه جانبه مردم

اقتدار و توان مندی نظام اسلامی مرهون حضور ایثارگرانه مردم در عرصه های گوناگون است. حیات طیبه و عزت مند و خودباوری و استقلال همه جانبه حکومت دینی در پرتو تلاش و حمایت مشتاقانه و با انگیزه عموم مردم تضمین می گردد. مشارکت مردم در تحقق حاکمیت دین، جهاد در راه خدا و عبادت دینی محسوب می گردد و هر تلاشی که در راه اعتلای دین الهی و کلمه الله بنمایند و هر مصیبتی که در همراهی رهبری دینی و الهی تحمل نمایند و هر گامی که در راه خدا و مبارزه با سلطه طلبان و غاصبان حاکمیت دین و رهبران الهی بردارند، برای آنان ارزش و به عنوان عمل صالح به شمار می آید. چنان که قرآن کریم در آیات ۱۲۰ و ۱۲۱ سوره توبه می فرماید: «مردم مدینه و بادیه نشینان

۱- عبدالله حاجی صادقی، آسیب شناسی ارکان انقلاب اسلامی، ص ۱۲۴ ۱۲۸.

ص: ۶۴

پیرامونشـان را نرسـد که از فرمـان پیـامبر خـدا سـرباز بزننـد و جان خود را عزیزتر از جان او بداننـد، چرا که هیـچ تشـنگی و رنـج و گرسـنگی در راه خـدا به آنان نمی رسـد و در هیچ مکانی که کافران را به خشم می آورد قدم نمی گذارند و از دشـمنی غنیمتی به دست نمی آورند مگر اینکه به سبب آن، عمل صالحی برای آنان در کارنامه شان نوشته می شود.

بنابراین سـنت الهی بر این قرار دارد که حکومت دینی و اجرای قوانین شـریعت اسـلامی جز با مشارکت عملی مردم و پـذیرش رأی آنهـا و حضور اقتـداربخش مردم در عرصه هـای سیاسـی، فرهنگی و دفـاعی امکـان پـذیر نباشـد؛ و چنانچه حمایت و مشارکت همه جانبه مردم در نظام سیاسـی اسـلام به دلایلی کاهش یابـد، نظام دینی عزت و اقتـدار خود را از دست می دهد. نمونه روشن تاریخی آن حکومت حضـرت علی علیه السـلام است؛ آن حضـرت قبـل از حکومت به علت عـدم همراهی مردم قـادر به تشـکیل نظام عـدل اسـلامی نشـد و هنگامی که مردم با او بیعت کردنـد به اجرای احکام الهی و برقراری عـدل اسـلامی اهتمام ورزیـد گرچه این ایام به درازا نکشید و عدم فرمانبری یاران، به تقویت سلطنت اموی و شهادت آن امام انجامید.

مشارکت عملی و همه جانبه مردم در سال های مبارزه با رژیم شاهنشاهی به شکل اعتصابات گسترده و راهپیمایی های باشکوه آغاز شـد و پس از پیروزی انقلاب به صـورت شـرکت در رفرانـدم و تعیین شـکل نظـام و حضور در انتخابـات مختلف ادامه یـافت. ملت حماسه آفرین ایران اسلامی در هر پیش آمدی مشارکت فعال و گسترده داشت که بارزترین آنها، ایثارگری و حماسه آفرینی هشت سال دفاع مقدس است. افتخار و شگفتی هایی که همه دنیا را متحیر و متعجب و ثناگوی مردم ایران و وفاداران به انقلاب کرد.

ص: ۶۵

مقام معظم رهبری درباره مشارکت و نقش مردم در پیدایش نظام سیاسی اسلام و تکیه گاه محکم و مطمئن شاکله نظام مردم سالاری دینی می فرماید:

تکیه نظام به آراء مردم یکی از میدان ها یی است که مردم در آن نقش دارند... یا به اتکا به رأی مردم کسی سر کار بیاید. باید با اتکا به اراده مردم نظام حرکت کند.(۱)

۴. وجود عقلانیت در نخبگان

۴. وجود عقلانیت در نخبگان

پیامبر صلی الله علیه و آله به ابن مسعود فرمود: «یَا بنَ مَسعُود اِذا عَمِلْتَ عَمَلاً فَاعْمَل بِعلمٍ وَ عَقْلٍ؛ای پسر مسعود هرگاه قصد کاری را داری آن را با تخصص و عقل و درایت انجام بده».

در جریان خلق حماسه سیاسی برخی از گروه ها و جریان های سیاسی ممکن است در صدد برآیند تا قوانین بنیادین کشور را تحت الشعاع اراده ی سیاسی خود قرار دهند تا از طریق فرآیندهای بحران ساز باعث ایجاد بحران در کشور شوند. البته شکل گیری چنین فرآیندهایی در کشورهایی که در حال گذار می باشند امری اجتناب ناپذیر است ولی در این مرحله مدیریت بحران توسط نخبگان سیاسی، اجرایی، فرهنگی و فکری کشور، بسیار مهم خواهد بود. آنان باید بتوانند با روش های عقلانی جریان بحران ساز را که قصد ایجاد شکاف در هم گرایی مردم دارد کنترل کنند و مهار عقل را به دست دیگران ندهند و با درایت هرچه بیشتر به آگاهی بخشی سیاسی همت گمارند و با اتکای به خدای متعال

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری در سالگرد رحلت امام، ۱۴/۳/۸۰.

ص: ۶۶

در راستای آرمان های انقلاب اسلامی در محیطی سالم هدایت گر جریان های بحران ساز باشند و نگذارند دشمنان به آنها خط دهی کنند و با دقت در عملکردهای خود، و به کار گیری اصل مدارای اسلامی بهانه به دست گروه ها بحران ساز ندهند. زیرا؛ بنا فرموده امام علی علیه السلام : «میوه عقل و خرد مدارا کردن با مردم است.»(۱) همین طور: اساس سیاست نرمش ومدارا است.(۲) همچنین می فرماید: «کسی که با مخالفان و دشمنان خود مدارا کند از جنگ ها درامان بماند.»(۳) به تعبیر حافظ شیرین سخن: با دوستان مروت با دشمنان مدارا.

۵. امید به پیشرفت

۵. امید به پیشرفت

یکی از مؤلفه های اصلی در ایجاد کنش در نظام سیاسی و اجتماعی کشورهایی که در مرحله گذار هستند داشتن «امید به پیشرفت» است. به یقین کشورهایی که امید به پیشرفت ندارند، ره به جایی نخواهند برد. باید شرایط موجود را تحمل کنند. در کشورهای اسلامی به ویژه ایران شیعی، امید به پیشرفت با لطف و مرحمت خداوندی پیوند می یابد. زیرا؛ داشتن امید به لطف ورحمت پروردگار،همواره یکی از عوامل انگیزه آفرین و نیروبخش برای انبیا و اولیا خدا بوده که آنها را به حرکت، پویایی و ایجاد تحول در جامعه وامی داشته است. چنان که در سخت ترین شرایط هم از آن ناامید نمی شدند. حضرت موسی علیه السلام هنگامی که لشگریان فرعون را در پشت سر و، رود نیل را پیش رو دارد، باز امید

۱- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم و درر الکلم آمدی، ج۱، ص ۳۹۱.

۲- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم و دررالکلم آمدی (موضوعی)، ج۱، ص ۵۴۷.

۳- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم و دررالکلم آمدی (موضوعی)، ج۱، ص ۵۴۷.

ص: ۶۷

خود را از دست نمی دهـد و در برابر پیروان سـست ایمـان و ناامیـد خویش می گویـد: «قالَ کَلّا انَّ َمعی َربی َسیهدینِ؛ گفت، چنین نیست پروردگارم بامن است، مرا هـدایت خواهـد کرد.»(۱) همچنین وقتی مشـرکان مکه قصد کشـتن رسول گرامی اسـلام صلی الله علیه و آله را داشـتند، تا کنار غار ثور آمدنـد، همراهِ پیامبر را ترس فرا گرفته بود پیامبر صـلی الله علیه و آله به او فرمود: «لا تَحزَن اِنَّ اللّهَ مَعَنا؛ غم مخور خدا با ما است.»(۲) آری امید در زندگی فردی و اجتماعی می تواند بسـیار اثربخش و تحول آفرین باشد. رسول گرامی اسـلام صلی الله علیه و آله درباره داشتن امید و آرزو در زندگی می فرماید: «امید رحمت خدا، برای امت من است. اگر امید نبود مـادری فرزنـد خود راشـیر نمی داد و کسـی درختی نمی کاشت.»(۳) یکی از نظریـه پردازان اسـلامی (علی بنـو عزیزی) تحلیل جـالبی از امیـد به پیشـرفت در جـامعه انقلابی و اسـلامی ایران دارد. این نظریه پرداز تونسـی می گویـد: «رسانه های غربی (معمولاً) جنبش هـا ی تجدیـد حیـات اسـلامی را به عنـوان جنبش هـا یی افراطی، ناسازگـار بـا زمـان، و واپس گرا معرفی می کننـد. زیرا؛ از دیدگاه مطالعات سـنتی نوسازی در جهان غرب، وقوع این جنبش ها، همانند انقلاب اسلامی ایران، نشان دهنده گسست ساختاری و ایـدئولوژیک در فرآینـد تحرک و تلاـطم پرشـتاب گروه هـا ی اجتماعی محسوب می شود. در حالی که این گونه اظهارنظرها یک سویه است، زیرا نظریه پردازان غربی فاقد درک بنیادین نسـبت به مبانی ساختاری، تقسـیمات فرهنگی، ماهیت مذهب شیعی و همین طور ائتلاف پیچیده میان نیروهای مختلف اجتماعی و کارگزاران حکومتی در ایران

۱- شعراء: ۶۲.

۲- توبه: ۴۰.

۳- ترجمه نهج الفصاحه، ص ۶۰.

ص: ۶۸

هستند. بر اساس چنین نگرشی، انقلاب ایران یک انقلاب اجتماعی بود که از طرف توده ها به راه انداخته شد و ائتلافی از نیروهای اجتماعی و ایدئولوژی ها ی سیاسی متنوع را دربر می گرفت. در سطح ایدئولوژیک، به جای یک «اعتقاد اسلامی منفرد و یک دست»، چندین عقیده اسلامی به موازات سایر نیروهای و رهیافت های سیاسی در کنار یکدیگر ایفای نقش نمودند. در ایران سرشت منحصربه فرد مذهب شیعه به پیش برد انقلاب و فرآیندهای سیاسی کمک کرد. مذهب شیعه در ایران از نظر ایدئولوژیک، هیچ گاه قابلیت ذاتی مبارزه طلبی خود را از دست نداد.چنین فرآیندی عامل اصلی امید و نشاط سیاسی در مراحل مختلف تحول ساختاری در ایران محسوب می شود.(۱) بنو عزیزی همچنین می گوید: «حضور نمادهای پرقدرتی چون استقامت، پایداری، گذشت و فداکاری برای نیل به حقیقت و عدالت در شعائر مختلف... و در اختیار داشتن یک منطق مردمی و واژه ها یی که «مظلومین» را در مقابل «ظالمین» قرارمی دهد و بالاخره وعده مسیحایی آن برای تحقق یک نظام عادلانه اجتماعی و بازگشت امام غائب، آن را به مذهبی فوق العاده قدرت مند برای اعتراض، مقابله با وضع موجود و پویایی ها ی بنیادین حماسه ساز تبدیل کرده است.»(۲) به یقین این درک درستی از امید به پیشرفت در نظام جمهوری اسلامی ایران است و امید آفرینی و ایجاد نشاط در فرآیند آفرینش حماسه سیاسی در کشور نقش به سزایی خواهد داشت.

۱- ابراهیم متقی، حماسه سیاسی و عقلانیت و اقتدار الگوی اسلامی پیشرفت، سایت مقالات حرف آخر.

۲- ابراهیم متقی، حماسه سیاسی و عقلانیت و اقتدار الگوی اسلامی پیشرفت، سایت مقالات حرف آخر.

ص: ۶۹

۶. آرامش و امنیت روانی

۶. آرامش و امنیت روانی

امنیت و آرامش بالاترین نویدی است که قرآن به جامعه اسلامی می دهد و پاداشی است برای مؤمنان آنجا که می فرماید: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنکُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَیَسْتَخْلِفَنَّهُم فِی الْأَرْضِ کَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَیُمَکِّنَنَّ لَهُمْ دِینَهُمُ الَّذِی ارْتَضَی لَهُمْ وَلَیُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا یَعْبُدُونَنِی لَا یُشْرِکُونَ بِی شَیْئًا؛ خداوند به کسانی که از شما ایمان آورده اند و اعمال صالح انجام داده انـد وعـده می دهـد که آنهـا را قطعاً خلیفه روی زمین خواهـد کرد. همان گونه که پیشـینیان را خلافت روی زمین بخشـید و دین و آیینی را که برای آنها پسندیده پابرجا و ریشه دار خواهد ساخت و خوف و ترس آنها را به امنیت و آرامش مبدل می کند آن چنان که تنها مرا می پرستند و چیزی را برای من شریک نخواهند ساخت».(۱)

به یقین دشـمن سـعی خواهد کرد در فرآیند خلق حماسه سیاسـی به شیوه های مختلف ازجمله: فشارهای سیاسی و اقتصادی، عوامل داخلی وابسـته و جنـگ نرم، آرامش و امنیت روانی جـامعه را دست خوش تحول کنـد. و در روحیه حمـاسه آفرینان احساس یأس و ناامیـدی ایجاد کنـد. به ویژه زمانی که احساس کنـد، انـدک پیروزی هایی را به دست آورده است، عملیات روحی و روانی را آغاز خواهـد کرد. حضـرت علی علیه السـلام به فرمانـده بصـره ابن عبـاس نامه می نویسـد: «وَاعْلم اَنَّ الْبَصـرهَ... مَغْرِسُ الْفِتَن فحادث اَهْلَها بِالْاِحسانِ اِلَیْهم وَ احْلُلْ عُقْـدَهَ الْخَوفِ عَنْ قُلُوبِهِمْ؛ ابن عباس بـدان که بصـره کشتزار فتنه ها ست با مردم آن با نیکی رفتار کن و گِرِه وحشت را از دل های آنان بگشای.»(۲) در این

۱- نور: ۵۵.

۲- نهج البلاغه، نامه ۱۸.

ص: ۷۰

زمان برای رهبران سیاسی کشور است که برای مقابله با حربه دشمن راه کارهای روحیه بخشی ارائه نمایند. چنان که رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در غزوه احد وقتی تنگه احد را به دلیل سهل انگاری عده ای از افراد ظاهربین، از دست دادند و متحمل شکست شدند، دشمن فرصت طلب تصمیم گرفت پس از پیروزی در جنگ نظامی در جنگ روانی نیز پیروز شود و از موقعیت پیش آمده برای انتشار عقاید مسموم خود استفاده کند. زیرا هیچ فرصتی برای نفوذ در عقاید مساعدتر از زمان شکست و گرفتاری به مصایب بزرگ نیست. در چنین موقعی تبلیغات سوء به آسانی می تواند در قلوب گروه شکست خورده مؤثر افتد. آورده اند: ابوسفیان و عکرمه (دو تن از سران مشرکان) که غرق سرور و شادی از پیروزی به دست آمده بودند در حالی که بت بزرگی را روی دست گرفته بودند، فریاد می کشیدند: «اُعلُ هُبَل اُعلُ هُبَل» یعنی پیروز و سرفراز باد هبل. آنان از این طریق می خواستند بگویند که رمز پیروزی ما، در بت پرستی ماست و رمز شکست شما در خدا پرستی نهفته است. رسول خدا صلی الله علیه و آله در این لحظات حساس همه مصایب جنگ را فراموش کرد سریع به حضرت علی علیه السلام و مسلمانان دستور داد که پاسخ این منادی شرک را بدهند و بگویند: «الله اعلی واَجلَ، الله اعلی واَجلَ» یعنی خدا بزرگ و توانا است، خدا بزرگ و توانا است. ابوسفیان باز هم از تبلیغ افکار مسموم خود دست برنداشت و فریاد کشید:«نحن لنا العُزّی ولا عُزّی لکم» یعنی ما، بتی به نام عُزّی داریم در حالی که شما چنین بتی ندارید. باز پیامبر صلی الله علیه و آله دستورداد که مسلمانان جمله ای هم وزن جمله دشمن بسازند و فریاد بکشند: «الله مُولانا ولا مولی لکم» یعنی خدا ولی و سرپرست ماست و شما چنان سرپرستی ندارید. منادی شرک بار سوم گفت: «امروز به عوض روز بدر» مسلمانان سریع پاسخ دادند: «این دو روز با هم مساوی نیستند،

ص: ۷۱

کشتگان ما در بهشتند وکشتگان شما در دوزخند» ابوسفیان در برابر این پاسخ های کوبنده که به رهبری پیامبر از حلقوم صد ها مسلمان در می آمد سخت منقلب شد. جنگ روانی را باخته دید و با گفتن جمله «وعده ما وشما سال آینده» راه خود را به سوی مکه در پیش گرفت.(۱)

۷. کنترل هیجانات در فرآیند خلق حماسه

۷. کنترل هیجانات در فرآیند خلق حماسه

به طور معمول برای حضور مستمر و مداوم توده های مردم و گروه های اجتماعی برای حضور عرصه های سیاسی نیا ز به ایجاد شور و هیجان است. در حقیقت شور و هیجان لازمه خلق حماسه است چنان که مقام معظم رهبری آن را لازمه انتخابات می داند که یکی ازعرصه های مهم سیاسی در کشور است. ایشان می فرماید: «شور انتخاباتی در کشور وحضور مردم در پای صندوق های رأی می تواند تهدید ها دشمنان را بی اثر کند. می تواند امنیت کشور را تامین کند».(۲)

بهره گیری از شور و هیجان در عرصه های سیاسی و اجتماعی، همواره شیوه ای بوده که دوست و دشمن در طول تاریخ از آن در خلق حماسه و برای تأثیرگذاری در روحیه حریف و تقویت روحیه نیروهای خودی بهره گرفته است. به عنوان مثال: مشرکان مکه در جنگ احد برای مبارزه با مسلمانان برای ایجاد شور و هیجان در میان سپاهیان خود، زنان را نیز به میدان نبرد آورده بودند تا با خواندن اشعار حماسی و نواختن ابزار آلات موسیقی مانند دایره مبارزان خود رابرای جنگ تحریک کنند.(۳)

۱- تاریخ اسلام، صص ۱۱۷ و ۱۱۸.

۲- فرمایشات رهبری، ۱/۱/۹۲، روزنامه ایران، ۱۷/۱/۹۲.

۳- نک: تاریخ اسلام، ص ۱۱۳.

ص: ۷۲

خداونـد در قرآن می فرمایـد: «وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُم بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ؛ اگر حق از هوس هـای آنهـا پیروی می کرد و جهان هستی طبق تمایل آنها گردش داشت آسـمآنها و زمین و هر آن کس در آنهـاست تبـاه می شدنـد بله مـا قرآنی به آنهـا دادیم که مایه تـذکر و توجه به خـداست ولی آنها روی برگرداندنـد».(۱) بنابراین هوای و هوس هـای مردم معیـار و ضابطه ای نـدارد و بایـد دانست که اگر قوانین هستی و مقررات جامعه دینی تابع این تمایلات می شد هرج و مرج و فساد سراسر جهان را فرا می گرفت.

همین طور سپاهیان اسـلام در زمان فتح مکه برای ایجاد رعب و وحشت در دل مشـرکان مکه و واداشتن آنها برای دست برداری از مقاومت زمانی که با تجهزات منظم نظامی از مقابل ابوسفیان سرکرده به ظاهر تازه مسلمان شده آنان گذر می کردند با شور خاصی با صدای بلند تکبیر می گفتند و صدای آنان در دل دّره های اطراف می پیچید و دشمن را به هراس وامی داشت.(۲)

البته همـان گونه که ایجـاد شور و هیجان در عرصه ها سیاسـی لازم است. ولی ایجاد هیجان بایـد معتـدل و کنترل شـده باشـد ایجاد هیجان زیاد و هیجان کاذب می تواند برای نظام سیاسـی مشـکل ساز باشد. تجربه انتخابات ریاست جمهوری دوره گذشـته نشان داد که هر گـاه هیجان اجتماعی به میزان قابل توجهی گسترش یابـد، به گونه ای که هیجان اجتماعی فراتر از ساختارهای سیاسـی کشور باشد، در آن

۱- مؤمنون: ۷۱.

۲- نک: تاریخ اسلام، ص ۱۸۱.

ص: ۷۳

شرایط، مشارکت از وضعیت سازنده خارج می شود و به درگیری و بحران منجر می گردد. آرامش روحی و روانی مردم را مختل می کند. در عرصه ا نتخا بات پیش رو آنچه که می تواند باعث هیجان کاذب درعرصه سیاسی کشورشود، ورود، زود هنگام به مباحث انتخابات آتی است؛ چرا که این امر، علاوه بر به هم زدن آرامش فضای جامعه، موجب فرسایشی شدن برگزاری انتخابات خواهد بود که نتیجه آن کاهش شور و هیجان در زمان انتخابات و دل سردی و خستگی سیاسی مردم خواهد بود. ازاین روست که مقام معظم رهبری، همواره حضور زود هنگام را مساوی با بر هم زدن ثبات کشور دانسته اند و از سیاسیون خواسته اند، ناخواسته یا خواسته، به آن دامن نزنند. رسول گرامی اسلام همواره در بحبوحه خلق حماسه ای بزرگ یاران واطرافیان خود را از هیجان بیش از حد باز می داشت. آورده اند در آستانه فتح مکه: هنگامی که لشگر سبز اسلام از برابر ابوسفیان می گذشت، پرچم دار آن سعد بن عباده، که با دیدن ابوسفیان دچار هیجان شده بود، فریاد کشید و گفت: «امروز روز نبرد است، امروز قدرت های پوشالی فرو می ریزد و حرمت های بیهوده از میان می رود. امروز خدا قریش را ذلیل کرد» در این موقع ابوسفیان سخت به خود لرزید. وقتی با پیامبر صلی الله علیه و آله روبه رو شد حرف های سعد را به او گفت. در این موقع پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «امروز روز رحمت است، امروز خدا قریش را عزیز گردانید.» سپس پرچم را از دست سعد گرفت وآن را به فرزند وی «قیس» سپرد.(۱)

۱- نک: تاریخ اسلام، ص ۱۸۱.

ص: ۷۴

۸. حفظ استقلال وامانتداری نهادهای سیاسی

۸. حفظ استقلال وامانتداری نهادهای سیاسی

امام صادق علیه السلام می فرماید: «اِنَّ الله عزَّ و جَلَّ لم یَبْعَثْ نَبِیّاً اِلّا بِصْدقِ الْحَدیث وَ اَداء الْامانهِ الی الْبِرِّ وَ الْفاجِرِ؛ خداوند متعال پیامبری را مبعوث نکرد مگر به واسطه راستگویی و امانت داری چه به نیکوکار و چه ستمگر».(۱)

مقام معظم رهبری در فرما یشات خود فرموده اند:

بنده حقیرمثل بقیه مردم (در انتخابات) یک رأی دارم. این رأی هم تا وقتی که در صندوق انداخته نشود، هیچ کس از آن مطلع نخواهد بود. حالا ممکن است آن کسانی که صندوق دست آن هاست، بعد باز کنند خط این حقیر را بشناسند بفهمند بنده به چه کسی رأی دادم. اما تاقبل از رأی دادن کسی مطلع نخواهد شد. آن جور نیست که کسی بیاید نسبت بدهد که رهبری نظرش به فلان است به بهمان نیست. اگر چنین نسبت داده شد این نسبت درست نیست.(۲)

این فرمایشات رهبری بیانگر این است: که کارگزاران اجرایی و نهادهای عمومی کشور باید در فرآیند حماسه سیاسی اصل امانت داری و قانون گرایی را مراعات کنند. و در عرصه ها سیاسی کشور مصلحت عمومی را در نظر بگیرند. همچنین هر کدام از نهادهای سیاسی و اجرایی کشور باید استقلال خود را حفظ کنند تا ضریب مشروعیت و مشارکت افزایش یابد. اگر در عرصه های سیاسی گروه هایی درصدد باشند که این نهادهای سیاسی را تحت تأثیر قدرت خود قرار دهند بدون شک در فرآیند شکل گیری حماسه سیاسی خلل ایجاد خواهند کرد.

۱- اصول کافی، باب الصدق و الامانه، ج ۲، ص ۱۰۴.

۲- فرمایشات رهبری، ۱/۱/۹۲، روزنامه ایران، ۱۷/۱/۹۲.

ص: ۷۵

۹. زمینه سازی برای مشارکت حداکثری

اشاره

۹. زمینه سازی برای مشارکت حداکثری

حضرت علی علیه السلام درباره علل پیروزی اسلام و مسلمین حضور مقتدرانه و حداکثری در صحنه ها می دانند می فرماید: «عَزیزُونَ بِالْاِجتِماع فَکُنْ قُطباً؛ با اتحاد و هماهنگی قدرتمند، چون محور آسیاب، جامعه را به گردش درآور.» (نهج البلاغه، خطبه ۱۴۶)

به یقین دردوره گذارسیاسی برای پیشرفت وترقی، فشارهای سیاسی واقتصادی برای مأیوس ونا امید کردن نظام ومردم از پیشرفت از سوی نظام سلطه و ایادی وابسته به آن بیشتر می شود. ولی حضور حماسه آفرین و حداکثری توده های مردمی می تواند تمام نقشه ها و توطئه های آنان را نقش بر آب کند و روحیه ای مضاعف به مسئولان نظام بدهد تا با جدیت بیشتری برنامه هایی را که برای سربلندی جامعه اسلامی تهیه و تدوین نموده اند به پیش ببرند. البته، وقتی حضور توده های مردمی «جنبه حماسی» به خود می گیرد که اولاً حضور آنها گسترده و انبوه باشد و دیگر این که آگاهانه اتفاق بیفتد. بی شک این حضور انبوه و حداکثری و آگاهانه مردم در فعالیت های سیاسی نظیر انتخابات امری نیست که در طول چند هفته و با تکیه بر شعارهای زودگذر به وجود آید، بلکه نیاز به مقدماتی است که باید برای آنها از قبل برنامه داشت. در این مبحث به اهم این مقدمات پرداخته می شود:

۹ ۱. فرهنگ سازی رسانه برای مشارکت حداکثری

۹ ۱. فرهنگ سازی رسانه برای مشارکت حداکثری

یکی از الزامات تحقق شعار هوشمندانه «حماسه سیاسی حماسه اقتصادی» باید در حوزه فرهنگ و فرهنگ سازی که زیربنای توسعه هرکشوری است انجام گیرد و سعی کرد فضای سیاسی کشور را برای

ص: ۷۶

آفرینش حماسه سیاسی پیش رو (انتخابات ریاست جمهوری و انتخابات شوراهای شهر و روستا) آماده کرد. دادن آگاهی نسبت به اهمیت حضور مردم در عرصه های سیاسی از جمله انتخابات، برنامه ها، مواضع، افکار و جریان های حامی کاندیداها در این مقطع می تواند بسیار مهم باشد. بی شک رسانه ها، مطبوعات در تبیین مؤلفه های فوق نقش مهمی خواهند داشت. زیرا؛ امروزه رسانه ها به عنوان ابزاری فراگیر و تأثیرگذارمطرح می باشند و می توانند در سطح ملی و جهانی بر جریان های مختلف تأثیرگذار باشند. از سوی دیگر مردم جامعه برای ابلاغ پیام ها، بیان افکار و انتقال مفاهیم از رسانه ها استفاده می کنند. همچنین با توجه به پیشرفت هایی که در زمینه فن آوری ارتباطات به وجود آمده است اهمیت رسانه ها از هر دوره ای بیشتر شده است. به هر حال در شرایط کنونی رسانه ها و مطبوعات می توانند با پرهیز از شعارزدگی با ارائه اطلاعات صحیح و دقیق از اوضاع کنونی کشور مردم را برای مشارکت مستقیم در توسعه سیاسی دعوت نمایند. رسانه ها و مطبوعات زمانی در تحقق شعار سال توفیق خواهند یافت که از مخاطب خود و حرکات حماسی شناخت دقیقی داشته باشند. آنها باید بتوانند مفهوم حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی را به زبان همه فهم برای تمام اقشار و گروهای جامعه از نخبگان و دانشگاهیان گرفته تا توده مردم تبیین کنند. چرا که حرکت حماسی حرکتی سازمانی و دولتی یا منحصر به گروه خاصی نیست، بلکه یک حرکت ملی است که تمام گروه های متعهد به قانون اساسی در جامعه باید با آن درگیر و همراه شوند. در واقع در فرآیند حماسی ملی، که در سطح یک کشور انجام می پذیرد قهرمانان و پهلوانان

ص: ۷۷

ماسه توده ها مردم هستند. بنابراین برنامه ای که در رسانه تدارک دیده می شود باید برای آنها ساخته شود. از سوی دیگر: رسانه ها و مطبوعات کشور در آستانه آفرینش حماسه سیاسی در کشور، از طریق تعامل مسئولان رسانه با مسئولان و بیان نقاط ضعف و قوت همچنین تهدید ها و فرصت ها می توانند نقشه عملیات روانی یا جنگ نرم دشمن را نقش بر آب کنند. و به عنوان واسطه میان مردم ونخبگان ومسئولان جامعه می تواننـد با اطلاع رسانی صحیح و به موقع هر دو طیف را نسبت به دغدغه های یکدیگرآگاه سازنـد و در پیش گیری از بحران هـای احتمـالی در مواقع خاص نقش مهمی ایفا کننـد. رسانه ها و مطبوعات در کنار اطلاع رسانی صحیح و شفاف و به موقع باید همکاری مشترکی را برای برنامه ریزی و فعالیت در یک خط مشترک رسانه ای جهت تبیین و تحقق فرمان رهبری در سال حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی دنبال کنند. پیشنهاد تشکیل کار گروه عملیاتی برای تدوین راهبرد حماسه در دستگاه های اجرایی مرتبط استانی و شهرستان ها، رسانه ملی و مطبوعات محلی می توانـد راه کار خوبی در این حوزه برای آموزش و فرهنگ سازی با توجه به گستردگی کاندیداهای شوراهای اسلامی شهر و روستا باشد. به شرط آنکه در گذر ایام به فراموشی سپرده نشود. همچنین رسانه به ویژه رسانه ملی بایـد بتوانـد با دمیدن روحیه امید و اعتماد، خودباوری، عدم سیاه نمایی از وضعیت موجود، رعایت اخلاق و عدالت رسانه ای، تقویت اعتماد عمومی، مردم را برای مشارکت در عرصه های سیاسی کشور تهییج کند. و منافع ملی را بر اساس خط مشی و تشخیص رهبری، بر منافع اشخاص و گروه ها ترجیح دهد.

ص: ۷۸

۹۲. وجود کاندیدای حداکثری

۹۲. وجود کاندیدای حداکثری

انقلاب اسلامی ایران انقلابی است که در پیروزی و تداوم آن طیف های گوناگونی از مردم شرکت داشتند، ازاین رو، توان گفت: متعلق به یک گروه یا طیف خاصی نیست که کسی بخواهد آن را به نام خود مصادره کند. این بر خلاف کشورهای توسعه یافته است که در آن جوامع قطبی می باشند و اشتراک مردم در امور همگانی و عرصه های سیاسی و اجتماعی و یک پارچگی سیاسی از طریق نهادهای سیاسی نیرومند، دستگاه اداری کارآمد، احزاب سیاسی به خوبی سازمان دهی می شود. حال که جامعه دینی ما یک جامعه طیفی است، برای خلق حماسه سیاسی باید نمایندگان همه سلیقه ها و گروه ها و طیف ها متعهد به نظام جمهوری اسلامی مشارکت داشته باشند. در واقع لازمه مشارکت حداکثری وجود کاندیدای حداکثریست. تا همه سلایق احساس کنند می توانند در انتخابات شرکت کنند.بدون تردید هر اندازه کاندیداها بیشتر باشد مشارکت مردم هم در خلق حماسه سیاسی بیشتر خواهد بود در واقع هرکسی که پای صندوق رأی می آید باید سلیقه خود را در میان کاندیداها ببیند و برابرسلیقه خود بتواند رأی دهد. به تعبیر بهتر منحصر به یک طیف، جریان و یک دسته و تشکل نباشد.اگر اصول گرایان در صحنه هستند باید همه طیف های اصول گرا حضور داشته باشند و اگر اصلاح طلبان هستند طیف های اصلاح طلب نیز حضور داشته باشند. متأسفانه عده ای گمان می کنند مصالح نظام را، حتی بهتر از مقام معظم رهبری بهتر می دانند. در حالی که مقام معظم رهبری فرمودند:

درانتخابات همه سلیقه ها جریان های معتقد به جمهوری اسلامی باید شرکت کنند این هم حق همه است و هم وظیفه

ص: ۷۹

همه است. انتخابات مال یک سلیقه خاص مال یک جریان فکری و سیاسی خاص نیست.(۱)

شرایط کنونی کشور، حماسه ای جدید را می طلبد که برای آفرینش آن باید از هرگونه تنگ نظری و کج سلیقه گی پرهیز کرد. و می طلبد فضای مناسب و عادلانه ای برای حضور همه سلیقه ها و جریان های سیاسی درون نظام، در انتخابات فراهم کرد. و بنا به ضرب المثل معروف «کاسه داغ تر از آش نباید بود».

۳ ۹. وجود رقابت برنامه ای درانتخابات

۳ ۹. وجود رقابت برنامه ای درانتخابات

امید و نشاط در عرصه سیاسی میان مردم و گروه ها ی سیاسی در شرایطی حاصل می شود که جامعه احساس نماید که رقابت به عنوان بخش اجتناب ناپذیری از فرآیند انتخابات محسوب می شود. ولی باید این رقابت، یک رقابت برنامه ای باشد نه اشخاص و افراد. یعنی؛ اگر کسی یا گروهی به جای داشتن برنامه فقط با شعار صرف بخواهند وارد گود انتخاباتی شود. مردم باید بدانند این یک نکته منفی است برنامه ها باید با هم رقابت کنند و اینجاست که اصلح شناخته می شود یا می توان شناخت. وظیفه نخبگان سیاسی و گروه های سیاسی این است که افرادی را وارد عرصه انتخابات کنند که برنامه مورد قبول داشته باشند. در واقع فعالان سیاسی، به جای اینکه در برنامه های تبلیغاتی خود، وضعیت فعلی نظام را وسیله تبلیغاتی خود قراردهند یا از عملکرد گذشتگان بخواهند انتقاد کنند، یا بخواهند دیگران را متهم کنند بهتر است، برای مسئولیتی که

۱- فرمایشات رهبری، ۱/۱/۹۲، روزنامه ایران ۹۲//۱۷.

ص: ۸۰

داوطلب پذیرش آن هستند برنامه ارائه دهند. «در این دوره از انتخابا ت نباید اجازه داده شود همانند دوره گذشته انتخابات ریاست جمهوری افراد و گروه های فعال در عرصه سیاست با متهم کردن یکدیگر سعی در جذب آراء مردم نمایند. وظیفه نخبگان سیاسی است که حساسیت ها را دراین مورد تحریک کنند کسانی را وارد عرصه مبارزات انتخاباتی و سیاسی کنند که طرح و برنامه قابل قبولی داشته باشند. تا به جای رقابت اشخاص و گروه های سیاسی طرح ها و برنامه ها هدف مند با هم رقابت کنند».(۱)

۴ ۹. عبرت گیری از حوادث گذشته (برائت از فتنه گران)

۴ ۹. عبرت گیری از حوادث گذشته (برائت از فتنه گران)

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «ای بندگان خدا از عبرت های سودمند پند بگیرید و از نشانه های روشن و آشکار عبرت پذیرید از آنچه شما را با آن هشدارهای بلیغ منع کرده اند خود را نگه دارید.»(۲) حضرت در خطبه دیگر می فرماید: «اِنَّ الْفِتَنْ اذا اقبلت شَبَّهَتْ وَ اِذَا اَدْبَرَتْ نَبَّهَتْ؛ فتنه ها چون می آیند شناخته نمی شوند و چون می گذرند، شناخته می شوند».(۳)

عبرت گیری از حوادث گذشته نیز عامل مهمی است که هم مسئولان و هم مردم باید بدان عنایت داشته باشند. با برگزاری بیش ازسی انتخابت در کشور مردم و مسئولان تجربه ارزش مندی از مشارکت سیاسی در عرصه اجتماع را تجربه کرده اند. آنان در این مدت بارها نقشه ها و توطئه های دشمن از جنگ سخت گرفته تا جنگ نرم را بر ریشه کن کردن

۱- رضا حیدری، مشارکت حداکثری زمینه سازحماسه سیاسی، سا یت حرف آخر.

۲- نهج البلاغه،خطبه ۸۳.

۳- نهج البلاغه، خطبه ۹۳.

ص: ۸۱

نظام و سست کردن پایه های انقلاب به عینه دیده اند. لذا در این مقطع زمانی که انقلاب در مرحله گذار از مقطع تاریخی خود است نباید اجازه دهند دشمن از اختلاف نگرش یا سلیقه آنان که امری طبیعی است بهره برداری سیاسی کند. آنان باید از حوادث گذشته از جمله انتخابات دوره گذشته ریاست جمهوری که حوادث عبرت آموزی داشت پند بگیرند. چنان که مقام معظم رهبری نیز بر این مسئله در فرمایشات خود تأکید داشتند:

من به شما عرض بکنم، آزمون مهمی بود؛ هم عبرت های زیادی داشت، هم درس های زیادی داشت؛ و در این آزمون، ملت ایران پیروز شد.(۱)

ج) آسیب شناسی حماسه سیاسی

اشاره

ج) آسیب شناسی حماسه سیاسی

تجربه انقلاب اسلامی نشان داده است که بهترین دلیل، پویایی و پایداری انقلاب حضور یکپارچه مردم در تمام صحنه هاست. و اصولاً ـ آنچه که امروزه به عنوان دمکراسی در جهان مطرح است، فرآیندی است که نوعی از حکومت را ترسیم می کند که تمام مردم در آن سهیم باشند. بدون شک یکی از ابزارهای مهم سنجش میزان مقبولیت یک نظام سیاسی، حضور حماسه ساز مردم در در تمام عرصه های سیاسی و اجتماعی است. در این میان انتخابات یکی از مهم ترین وحساس ترین ابزارها ی سنجش حضور مردمی در عرصه سیاست و اجتماع است. که در صورت استقبال انبوه مردم، می تواند معیاری برای سنجش وحدت ملی باشد و در عرصه ها ی

۱- فرمایشات مقام معظم رهبری، ۱/۱/۸۹ در اجتماع مردم مشهد.

ص: ۸۲

جهانی هم می توانـد برای نظـام اعتبار و حیثیت بین المللی کسب کنـد. این مسـئله برای کشورهایی که در مرحله گـذار اجتماعی و سیاسـی می باشـند بسـیار حسـاس و دارای اهمیت است. زیرا نظام می توانـد پشـتوانه همه جانبه مردمی را در پشتیبانی از برنامه های خود ببیننـد. همچنین تجربه سـی و چند ساله انقلاب اسـلامی در ایران نشان داده د شـمنان داخلی و خارجی انقلاب هیچ گاه از مانع تراشـی در مسـیر انقلاب دست برنداشـته و نخواهند برداشت. به گونه ای که هر سال بیش از سال گذشته نسبت به مانع تراشی ها ی خود افزوده انـد. حال که به تعبیر مقام معظم رهبری انقلاب در محل گـذار از پیـچ تاریخی خود است به یقین گردنه گیران پیـچ که همان عوامل داخلی وابسته به بیگانگان و دشـمنان خارجی هسـتند به سنگ اندازی و مانع تراشی خود بیش از گذشته ادامه خواهند داد. و سـعی خواهند نمود مانع تحقق حماسه سیاسـی که یکی از مظاهر آن، انتخابات ریاست جمهوری و شوراهای اسـلامی شـهر و روسـتا است شوند. در این فصل به عملکرد احتمالی عوامل داخلی و خارجی در سال حماسه سیاسـی و حماسه اقتصادی پرداخته می شود.

۱. اقدامات عوامل خارجی

اشاره

۱. اقدامات عوامل خارجی

منظور از عوامل خارجی کشورها یا کسانی هسـتند که در طول عمر انقلاب اسـلامی ایران همواره دشمنی خود را با ملت ایران نشان داده اند، به طور مسـتقیم یا غیر مسـتقیم از دشـمنان داخلی انقلاب حمایت و پشتیبانی کرده اند به یقین در رأس این دشـمنان شیطان بزرگ ایالات متحده امریکا، انگلسـتان و رژیم صهیونیستی اسراییل قراردارد. بی شک این دشمنان در سال حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی برای ممانعت از

ص: ۸۳

پیشرفت های کشور و پیشگیری از خلق حماسه، برنامه هایی علیه نظام خواهند داشت که در رأس آنها می تواند موارد ذیل باشد.

۱۱. بهره گیری از جنگ نرم

اشاره

۱۱. بهره گیری از جنگ نرم

به یقین یکی از روش ها ی دشمن برای مقابله با تحقق حماسه سیاسی در کشور بهره گیری از روش شیطانی جنگ نرم خواهد بود. البته جنگ نرم در طول تاریخ بشر و به ویژه تاریخ اسلام وجود داشته است. در تاریخ اسلام روش ها ی تبلیغی و ضد تبلیغی معاویه و عمرعاص مصداق و نمونه بارزی از جنگ نرم است. که در طول خلافت حضرت علی علیه السلام و پس از آن در دوره امامت امام حسن علیه السلام به کار گرفته شدند. چنان که: وقتی از معاویه پرسیدند: چرا برای مقابله با حضرت علی علیه السلام این قدر پول خرج می کنی؟ گفت: هزینه اش از هزینه جنگ کمتر است. از منظر قرآن هم، جنگ نرم از موقعی روش و تکنیک دشمن قرار گرفت که ابلیس بر خود تکبر نمود و بر انسان حسادت برد و چنین قسم خورد: «قالَ فَبِعِزَّتِکَ لَأُغْوِیَنَّهُمْ أَجْمَعینَ؛ گفت: (سوگند) به عزّت تو که همگی آنان را گمراه خواهم ساخت.»(۱) همین طور شیطان در خطاب به خداوند گفت:

... رَبِّ بِما أَغْوَیْتَنی لَأُزَیِّنَنَّ لَهُمْ فِی الْأَرْضِ وَلَأُغْوِیَنَّهُمْ أَجْمَعینَ؛ گفت: خدایا [حال که] مرا گمراه کردی من نیزدر زمین (همه چیز را) در نظر فرزندان آدم جلوه می دهم (تا از یاد تو غافل شوند) و همه آنها را گمراه خواهم کرد.(۲)

۱- ص ۸۲.

۲- الحجر: ۳۹.

ص: ۸۴

در آیه های مبارکه فوق اغوا، به معنی فریب دادن است که مستلزم جنگ نرم است و روش آن نیز خلاف نشان دادن حقایق و واقعیات است. در اغوا راست را دروغ، دروغ را راست، امنیت را تهدید و تهدید را امنیت، یقین را شبهه و شبهه را یقین، زشت را زیبا وزیبا را زشت جلوه می دهد.که همگی اینها شیوه «جنگ نرم» است.

با برداشتی که حقیر از جنگ نرم دارم، جنگ نرم، جنگی است که دشمن شیطان صفت در هر زمان با بهره گیری از عملیات روانی، تکنولوژی و رسانه ها ی روز، بدون توسل به زور و اجبار برپا می کند تا روحیه حریف را تضعیف و او را وادار به تسلیم در برابر اهداف پلید خود کند. منظور از عملیات روانی: مجموعه ی اقداماتی است که در آن عقاید، عقل، بینش ها و باورهای یک فرد، گروه یا جامعه مورد هجوم قرار می گیرد و در نهایت منجر به تغییر رفتار می گردد.(۱)

بنابراین، جنگ نرم، جنگی رسانه ای و روانی است که روحیه مردم را مورد هدف قرار داده است که یکی ازعوامل اصلی قدرت ملی به شمار می آید. در سال حماسه سیاسی دشمن تلاش خواهد کرد به این عامل اصلی در قدرت ملی خدشه وارد سازد، عزم و اراده ملت را از بین ببرد، مقاومت و دفاع از آرمان و سیاست های نظام را تضعیف کند، البته دشمن در رسیدن به اهداف خود ممکن است از روش ها ی زیر بهره گیرد.

۱۱۱. استفاده ازحربه ترس

۱۱۱. استفاده ازحربه ترس

یکی از روش هایی که دشمن در جنگ نرم از آن بهره می گیرد روش شیطانی ترس است. که هدفش ایجاد رعب و وحشت میان افراد جامعه

۱- بهرام رضایی، عملیات روانی، ص۴.

ص: ۸۵

هدف، برای تضعیف روحیه و سست کردن اراده هاست. خداوند در قرآن در این باره می فرماید:

إِنَّما ذالِكُمُ الشَّيطانُ يخَوِّفُ أَوْلِياءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنينَ!.(۱)

این فقط شیطان است که پیروان خود را (با سخنان و شایعات بی اساس،) می ترساند. از آنها نترسید و تنها از (مخالفت) من بترسید اگر ایمان دارید!

متخصصان جنگ نرم، ضمن تهدید و ترساندن مخاطبان به طرق مختلف به آنان چنین القا می کنند که خطرات و صدمه ها ی احتمالی و حتی فراوانی بر سر راه آنان وجود دارد و از این طریق، آینده ای مبهم و توأم با مشکلات و مصائب برای افراد ترسیم می کنند. همچنین تلاش می کند به مخاطبان خود چنین القا کند که اگر به عمل خواسته شده در تبلیغ اهمیت داده نشود حتما دچار عوارض سوئی خواهند شد.

۱۱۲. بمباران تبلیغاتی

۱۱۲. بمباران تبلیغاتی

معاویه پس از صلح با امام حسن مجتبی علیه السلام و احساس امنیت از ناحیه آن امام همام برای جلوگیری از سقوط سلطنت خود و تثبیت آن بمباران تبلیغاتی را با ساماندهی فرقه ها ی منحرف، دامن زدن به آتش تعصبات قومی و امتیازات نژادی و افتخارات طایفه ای، باب نمودن طعن و هجو قبایل نسبت به هم، ترویج شعار عصر جاهلی و احیای شعائر و سنت ها ی جاهلیت، شروع کرد.(۲)

معمولاً هنگامی که هدفی ارزش مند و کاری بزرگ و خطیر (نظیر

۱- آل عمران: ۱۷۵.

۲- وفیات الاعیان، ج۴، ص ۳۲۸.

ص: ۸۶

حماسه سیاسی) در پیش است، مجموعه ای از برنامه های بمباران تبلیغاتی تهیه و تدارک می شود. برخی از مخاطبان درمعرض این بمباران ها قرار می گیرند. ممکن است هرچند کوتاه مدت مسخ و منفعل شوند. از خصوصیات این روش تکرار، تداوم، و هجوم همه جانبه و هماهنگ و فراگیر اطلاعیه ها و گزارش ها و تفاسیر کلامی، تصویری و نوشتاری در رسانه ها ی جمعی است و تلاش بر این است خبر یا موضوع مورد نظر یکّه تاز و مطلق یا حداقل وجه غالب باشد.

۳ ۱ ۱. تحقیریا انکاردست آوردها

۳ ۱ ۱. تحقیریا انکاردست آوردها

خداوند می فرماید: «فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ؛ اشراف قوم (نوح) که کافر بودند گفتند این [مرد] جز بشری چون شما نیست می خواهد بر شما برتری جوید.»(۱) کفار قوم نوح جهت تحقیر پیامبر صلی الله علیه و آله ابتدا انسان بودنش را سپس او را به عنوان یک فرد سلطه جو متهم ساختند و سعی کردند مقام نبوت او را کم اهمیت جلوه دهند یا اصلاً انکار کنند.

در این روش هدف کوچک یا انکار کردن وقایع بزرگی است که در کشور در حال وقوع است. به یقین کسب امتیازات بین المللی، منطقه ای و محلی، همچنین موفقیت در عرصه علم و تکنولوژی مایه دلگیری و حسادت دشمنان این سرزمین خواهد شد. لذا آنان در انعکاس اخبار این پیروزی ها بخل خواهند ورزید و به طرق مختلف سعی خواهند کرد که این موفقیت ها را کم اهمیت جلوه دهند یا آن را انکار کنند. به ویژه این

۱- مؤمنون: ۲۴.

ص: ۸۷

مسئله در عرصه انتخابات و حضور ده ها میلیونی مردم در عرصه انتخابا ت حماسه ساز آینده نیز ممکن است رخ دهد. آنها تلاش خواهند کرد این حماسه را کم ارزش جلوه دهند. مقام معظم رهبری با تیزبینی خاص خود این تکنیک دشمن را چنین بر ملا می کند:

بعضی از پیشرفت های ملت ایران غمگین و ناراحت می شوند. اینها می خواهند مانع تراشی کنند که ملت ایران به پیشرفت و رشد دست نیابد... (یکی ازکارهای آنان) این است که در تبلیغاتشان پیشرفت های ملت ایران را انکار کنند. امروز یک شبکه تبلیغاتی بسیار عظیم با هزاران رسانه از انواع گوناگون آن مشغول بکار است. برای اینکه اثبات کند. در کشور ایران پیشرفتی صورت نمی گیرد و پیروزی های ملت ایران را انکار کند.(۱)

۱۱۴. اقدامات انحرافی

۱۱۴. اقدامات انحرافی

یکی از راه های نفوذ ابلیس در حزب خویش، اصلی نمایاندن موضوعات فرعی و جلب توجه ایشان است تا بدین وسیله، یاد خداوند یا عمل به وظایف خود فراموش گردد خداوند این روش شیطان رابه هنگام سفر حضرت موسی علیه السلام و یوشع نبی علیه السلام در قرآن این گونه یاد آور می شود: «قالَ أَرأَیتَ إِذْ أَوَینا إِلَی الصَّخْرَهِ فَإِنِّی نَسِیتُ الْحُوتَ وَ ما أَنْسانِیهُ إِلَّا الشَّیطانُ أَنْ أَذْکُرَهُ وَ اتَّخَذَ سَبِیلَهُ فِی الْبَحْرِ عَجَباً؛ گفت: «به خاطر داری هنگامی که ما (برای استراحت) به کنار آن صخره پناه بردیم، من (در آن جا)

۱- ازفرمایشات رهبری درمشهد،۱/۱/۹۲، روزنامه ایران، ۱۷/۱/۹۲.

ص: ۸۸

فراموش کردم جریان ماهی را بازگو کنم و فقط شیطان بود که آن را از خاطر من برد و ماهی به طرز شگفت آوری راه خود را در دریا پیش گرفت!»(۱) بنابراین در جنگ نرم منحرف کردن ذهن مخاطبان از موضوع اصلی یکی دیگر از روش ها خواهد بود. شاید ماجراجویی جدید خلق شود یا موضوعی کهنه دوباره مطرح گردد تا در اطراف آن موج تبلیغات به راه بیفتد به امید اینکه افکار عمومی هرچند به طور موقت از توجه به موضوع ها ی مهم و اصلی منحرف شود. به هرحال از مشخصات بارز این شگرد مطرح کردن مسائل فرعی و حاشیه ای است به نحوی که مسائل اصلی کم یا کم رنگ شود و تحت الشعاع قرار بگیرد. این مسئله مهمی است که حتی مقام معظم رهبری پیش بینی این مسئله را نموده اند. چنان که در سخنان اخیر خود در مشهد فرمودند: (کار) دشمنان ملت مانع تراشی عملی همچون تحریم و تهدید و مشغول کردن مسئولان، نخبگان و ملت به کارهای فرعی وغیر اولویت دار(است).(۲)

۱۱۵. تحریف

۱۱۵. تحریف

یکی از کارهای زشت دشمنان اسلام تحریف حقایق بود. جملات و عبارت ها را تغییر می دادند آنجا که خداوند می فرماید: «مِّنَ الَّذِینَ هَادُواْ یُحَرِّفُونَ الْکَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ؛ برخی از یهودیان سخنان را از محل خود تحریف می کنند.»(۳)

یکی از ناجوانمردانه ترین شگردهای تبلیغات سیاسی تحریف است

۱- کهف: ۶۳.

۲- ازفرمایشات رهبری درمشهد،۱/۱/۹۲، روزنامه ایران، ۱۷/۱/۹۲.

۳- نسا: ۴۶.

ص: ۸۹

متأسفانه در بنگاه ها و نهادهای خبری و تفسیری دشمن که مدار کارشان بر عدم صداقت است، بیشترین کاربرد را دارد. با اندکی دخل و تصرف و پس و پیش کردن کلمات و جملات با اضافه و کم کردن حتی یک حرف یا کلمه و جمله می توان به کلی مفهوم اصلی را دگرگون کرد.

بنابراین اگر دشمن از این حربه در جنگ نرم علیه نظام در سال حماسه سیاسی بهره نگیرد، باید تعجب کرد!

۱۱۶. بزرگ نمایی

۱۱۶. بزرگ نمایی

برجسته سازی یا بزرگ نمایی یکی دیگر از روش ها و تکنیک ها ی جنگ نرم دشمن است. این روش در تبلیغات مثبت و منفی کاربرد دارد ولی دشمن از آن برای برجسته کردن نقاط ضعف رقیب بهره می گیرد. این روش که برخلاف روش تحقیر است خبرهای نقاط ضعف یا مشکلات کوچک رقیب با آب و تاب بیشتری پخش می شود تا توجه مخاطب را جلب کند و میزان اهمیت آن را بالا ببرد.مقام معظم رهبری در این باره می فرماید:

امروز یک شبکه تبلیغاتی بسیار عظیم... مشغول کار است... اگر ضعفی در ایران هست بزرگ و عمده کنند و در مقابل چشم همه قرار دهند اما قوت ها و نقاط جوشش ملت در سراسر کشور را پنهان کنند.(۱)

۱- ازفرمایشات رهبری درمشهد،۱/۱/۹۲، روزنامه ایران، ۱۷/۱/۹۲.

ص: ۹۰

۱۱۷. ایجاد تفرقه و تضاد

۱۱۷. ایجاد تفرقه و تضاد

روش دیگر شیطان برای فریب ایجاد تفرقه است. چنان که حضرت یوسف بر هم خوردن ارتباط درست میان خود و برادرانش را به شیطان نسبت می دهد.

«أَنْ نَزَغَ الشَّیطَانُ بینی وَ بَینَ إِخْوَتِی؛ شیطان، میان من و برادرانم فتنه کرد».(۱) و یا در سوره مائده خداوند می فرماید: «إِنَّمَا یُرِیدُ الشَّیْطَانُ أَن یُوقِعَ بَیْنَکُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء؛ شیطان می خواهد در میان شما عداوت و دشمنی برپا کند».(۲)

از جمله اموری که در فرآیند جنگ نرم این جنگ شیطانی مورد توجه واقع می شود، تضعیف از طریق تزریق تفرقه در جامعه هواداران و حامیان حریف است. ایجاد و القا وجود تضاد و تفرقه در جبهه رقیب باعث عدم انسجام و یکپارچگی شده و رقیب را مشغول مشکلات درونی جامعه حامیان خود می کند تا از این طریق از اقتدار و انرژی آن کاسته و قدرتش فرسوده شود. امام علی علیه السلام چه زیبا این روش شیطانی را برملا نموده و می فرماید:

راه های خودرا به شما آسان جلوه می دهد. تا گره ها ی محکم دین شما را یکی پس از دیگری بگشاید، وبه جای وحدت و هماهنگی بر پراکندگی شما بیفزاید. از وسوسه و زمزمه و فریب کاری شیطان روی گردانید.(۳)

این تفرقه افکنی ممکن است بین مسئولان اجرایی یا گروه ها ی سیاسی کشور باشد. نمونه دیگر اقوام یا اقلیت ها ی دینی می باشند که همواره در

۱- سوره یوسف آیه ۱۰۰.

۲- مائده: ۹۱.

۳- نهج البلاغه، خطبه ۱۲۱، ص ۲۳۱.

ص: ۹۱

جنگ نرم دشـمن مورد توجه قرار می گیرند. زیرا؛ معمولاً اقلیت های جوامع اغلب به سبب داشتن احساس نابرابری، مستعد مخالفت ورزی علیه نظام حاکم در کشور خود هستند و دشـمنان فرامنطقه ای همواره یکی از میـدان ها ی فعالیت خود را در کشورهایی که دارای تنوع قومیتی می باشـند، قرار می دهنـد. ازاین رو لازم است همواره به مناطق محروم و مناطقی که اقلیت ها ی قومی زنـدگی می کننـد هماننـد منـاطق برخوردار توجه شود. نابرابری ها ی موجود روز به روز کاسـته شود تا نقشه دشـمن خنثی شود. به ویژه این مسئله در سال حماسه سیاسی بسیار با اهمیت باید تلقی شود.

۱۱۸. نجوا برای ایجاد فضای یأس و ناامیدی

۱۱۸. نجوا برای ایجاد فضای یأس و ناامیدی

چنـان که خداونـد در قرآن می فرمایـد: «إِنَّمَـا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَـانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُـوا وَلَيْسَ بِضَـارِّهِمْ شَـيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ؛ نجوا تنها از سوی شیطان است، تا مؤمنان را غمگین سازد، ولی نمی تواند هیچ گونه ضرری به آنها برساند جز به فرمان خدا ;پس مؤمنان تنها بر خدا توکّل کنند.»(۱)

دشـمن شـیطان صـفت خارجی در طول تاریخ انقلاب به جهت اینکه دستان جنایت کارش از غارت ثروت ها ی مادی و معنوی این کشور کوتاه شده است. همواره تلاش نموده در کشور فضای یأس و نامیدی ایجاد کند. مقام معظم رهبری در این باره می فرماید:

دشمن هر گاه، ضعفی را در کشور احساس کند روحیه می گیرد و آماده هجوم و فشار می شود و هر وقت کار و حرکت مؤثر و

۱- مجادله: ۱۰.

ص: ۹۲

بزرگی را ببیند با ناامیدی درصدد تحت شعاع قرار دادن آن برمی آید... و هر حرکتی که نشان دهنده ناامیدی و خستگی و اختلاف باشد بدون تردید به ضرر «مصالح کشور و پیشرفت و عزت ملی» است.(۱)

به یقین در سال حماسه سیاسی که سال شور و نشاط اجتماعی در جامعه خواهد بود. دشمن در جنگ نرم برای مأیوس کردن مردم نسبت به نظام خواهد کوشید و سعی خواهد کرد با طرح مباحثی مانند فضای بسته سیاسی یا نبود انتخابات آزاد، در کشور فضای یأس و ناامیدی ایجاد کند و افکار عمومی را برای تحریم اغنا کند و سبب عدم حضور بخشی از بدنه اجتماعی نظام در انتخابات شود. در این بین ممکن است بخشی از بدنه جامعه، خواسته یا ناخواسته، فریفته این عملیات روانی شوند و حضورشان در عرصه سرنوشت ساز کشور کم رنگ شود. فراموش نکنیم نجوا برای ایجاد فضای یأس و ناامیدی از شیوه ها و القائات شیطان است.

۱۱۹. شایعه سازی

۱۱۹. شایعه سازی

خداوند در قرآن به پیامبرش می فرماید: «نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى؛ ما می دانیم آنها به چه منظوری به سخنان تو گوش فرا می دهند هنگامی که نزد تو می آیند و پای سخنانت می نشینند و هنگامی که آنها با هم نجوا می کنند و سخنان در گوشی دارند».(۲)

در حقیقت آنها به منظور درک حقیقت به سراغ تو نمی آیند و

۱- از فرمایشات رهبری در دیدار با مردم خراسان شمالی، ۲۵/۷/۹۱.

۲- اسراء: ۴۷.

ص: ۹۳

سخنانت را با گوش جان نمی شنوند بلکه هدفشان آن است که بیایند و اخلال کنند شایعه پراکنی کنند و وصله بچسبانند و مؤمنان را از راه به در برند.(۱)

شایعه خبر پخش شده ای است که درست یا نادرست بودن آن معلوم نیست. شایعه سازی همواره در طول تاریخ یکی از روش ها ی تبلیغی دشمن بر علیه جامعه هدف بوده است. قصد دشمن نیز از شایعه سازی تأثیرگذاری روی روحیات افراد و رسیدن به اهداف مورد نظراست. به یقین در سال حماسه سیاسی دشمن داخلی وخارجی از این حربه فراوان بهره خواهد گرفت. زیرا: در مبارزات سیاسی به ویژه انتخابات، شایعه سازی شیوه نادرست و رایجی است. البته شایعه، گاهی به صورت خود جوش و اتفاقی وموردی تولید و پخش می شود. این نوع شایعه سازی معمولاً ـ ازعلایق و عواطف یا نفرت و انزجار برخی افراد، گروه ها یا جریان های سیاسی نسبت به اشخاص، نهادها یا جریان های سیاسی دیگرنشأت می گیرد. و گاهی هم حساب شده و سازمان داده شده از طرف واحدهای تبلیغاتی، نهادهای سیاسی دشمن داخلی و خارجی تهیه و از طریق وسایل ارتباط جمعی منتشر و پخش می شود.

در طول تاریخ اسلام، مسلمانان خسارت زیاد از شایعه سازی سازمان یافته دشمن متحمل شده اند. در دوره حکومت حضرت علی علیه السلام ، عمروعاص یکی از دشمنان شیطان صفت علی علیه السلام همواره از این ابزار روحی روانی برای تخریب شخصیت حضرت علی علیه السلام و حکومتش بهره می گرفت و مسلمانان را نسبت به علی علیه السلام و حکومتش بدبین می نمود.

۱- تفسیر نمونه، ج۱۲، ۱۴۴.

ص: ۹۴

امام علی علیه السلام در چند خطبه از نهج البلاغه به افشاگری در این باره پرداخته است. ازجمله در سال ۳۸ هجری پس از فریب خوردن کوفیان از مکر و حمله عمروعاص و معاویه خطاب به آنان چنین می فرماید: «... به من خبردادند که می گویید علی دروغ می گوید! خدا شما را بکشد برچه کسی دروغ روا داشته ام؟ آیا به خدا دروغ روا داشته ام؟ در حالی که من اول کسی هستم که به خدا ایمان آوردم یا بر پیامبرش؟ در حالی که من اول کسی بودم که او را تصدیق کردم! نه به خدا هرگز! آنچه گفتم واقعیتی است که شما از دانستن آن دورید، شایستگی آن را ندارید، مادرتان در سوگ شما زاری کند...».(۱)

همچنین آن حضرت در جریان شایعه ساز علیه قتل عثمان چنین افشاگری می کند: اگر به کشتن او (عثمان) فرمان داده بودم، قاتل بودم. و اگر از آن باز می داشتم از یاوران او به شمار می آمدم با این همه کسی که او را یاری کرد. نمی تواند بگوید که از کسانی که دست از یاری اش برداشتند بهترم و کسانی که دست از یاری اش برداشتند نمی توانند بگویند یاورانش از ما بهترند. من جریان عثمان را برایتان خلاصه می کنم: عثمان استبداد و خودکامگی پیشه کرد، و شما بی تابی کردید و از حد گذراندید، و خدا در خودکامگی و ستمکاری و در بی تابی و تندروی حکمی دارد که تحقق خواهد یافت.(۲)

به راستی وقتی در دوره ای که از رسانه ها ی ارتباطی پیشرفته امروزی خبری نیست، این همه بازار شایعه سازی داغ است، این همه شایعه

۱- نهج البلاغه، خطبه ۷۲،ص ۱۲۱.

۲- نهج البلاغه، خطبه ۳۰، ص ۸۱.

ص: ۹۵

درروحیه ورفتـار مردم تأثیرگـذار است، در عصـر کنونی که متنوع ترین و جـذاب ترین دسـتگاه های شایعه پراکنی وجود دارد تأثیر شایعه در حماسه سیاسـی مردم چقـدر خواهـد بود؟ به نظر می رسـد، باز نیازمنـد هوشـیاری و بصـیرت مردم هستیم که واقعیت را از دروغ تشخیص دهد.

۲. اقدامات عوامل داخلی

اشاره

۲. اقدامات عوامل داخلی

عوامل داخلی که می توانند در مسـیر انقلاب مانع تراشی کنند خود به دو گروه تقسیم می شوند، گروهی از آن ها، آگاهانه به ستیز با نظام مقدس جمهوری اسلامی برخاسته اند. دشمنی شان همواره برای مردم و مسئولان کشور از ابتدای انقلاب آشکار است. گروه دیگر، از نیروهای خودی حتی دارای سوابق مبارزاتی طولانی در انقلاب هسـتند که ناآگاهانه با عملکردهای نسـنجیده و برداشت ها و تحلیل ها ی نادرست خود به اصـطلاح «آب در آسـیاب» دشـمن داخلی و خارجی می ریزنـد و باعث می شونـد که آنها نسـبت به دشـمنی خود بـا مردم و انقلاب گسـتاخ تر شونـد. در ادامه بحث به موانعی که این گروها خواسـته یا ناخواسـته به آن دامن می زنند پرداخته می شود:

۱ ۲. قانون گریزی

۱ ۲. قانون گریزی

خداونـد در قرآن پیمـان شـکنان را شدیـد مورد سـرزنش قرار داده است و در برابر این نقض پیمان به رسوایی در این جهان و کیفر شدیـد در آن جهـان تهدیـد می کنـد در حقیقت آنـان برخی قوانین را که به نفع شان بود می پذیرفتنـد و قوانینی که به نفعشان نبود محترم نمی شمردند و پیروی نمی کردند و تبعیض در قانون از عادات سرکشان است به عبارت دیگر

ص: ۹۶

تسلیم آنجا معلوم می شود که قانونی بر ضد منافع شخصی و گروهی باشد و آنرا محترم بشمرد وگرنه عمل کردن به قوانینی که حافظ منافع شخصی و گروهی و سازمانی باشد افتخار نیست. «أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْکِتَابِ وَتَکْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاء مَن یَفْعَلُ ذَلِکَ مِنکُمْ إِلاَّ خِزْیٌ فِی الْحَیَاهِ الدُّنْیَا وَیَوْمَ الْقِیَامَهِ یُرَدُّونَ إِلَی أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ؛ آیا به بعضی از دستورات کتاب آسمانی ایمان می آورید به بعضی کافر می شوید برای کسی که این عمل را انجام دهد جز رسوایی در این جهان و بازگشت به شدیدترین عذاب ها در روز رستاخیز چیزی دیگری نخواهد بود و خداوند از اعمال شما غافل نیست».(۱)

از جمله موانع اساسی که عوامل داخلی می توانند به آن دامن بزنند و مانع از تحقق حماسه سیاسی شوند پای بند نبودن به قانون است. این مانع می تواند از سوی جریان های سیاسی، دستگاه ها ی مسئول در امر انتخابات و احیانا بخشی از مردم ایجاد شود. نکته ای که، در جریان انتخابات ریاست جمهوری دوره گذشته از سوی برخی نامزدها و حامیان شان زیر پا گذاشته شد که باعث هرج ومرج اجتماعی و آشوب ها ی خیابانی شد و خسارت ها ی غیر قابل جبرانی پدید آورد. این مسئله مهم را مقام معظم رهبری چنین یاد آورشده اند: حوادث سال ۸۸ از آنجا آغاز شد که عده ای نخواستند به قانون و رأی مردم تمکین کنند و در مقابل، مردم را به شورش ها ی خیابانی دعوت کردند که یکی از خطاهای جبران ناپذیر بود.(۲)

۱- بقره: ۸۵.

۲- فرمایشات مقام معظم رهبری، ۱/۱/۹۲، روزنامه ایران، ۱۷/۱/۹۲.

ص: ۹۷

۲ ۲. ریاست طلبی

۲ ۲. ریاست طلبی

خداوند در قرآن می فرماید: «تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ؛ (آری) این سرای آخرت را تنها برای کسانی قرار می دهیم که اراده برتری جویی در زمین و فساد را ندارند و عاقبت نیک برای پرهیزکاران است.»(۱) خداوند در این آیه برتری جویی را که نوعی استکبار است از مصادیق فساد در زمین قرار داده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به یاران خود فرمود: «شما پس از من جهت به دست آوردن ریاست و امارت سخت تلاش خواهید نمود. ریاست جز حسرت و ندامت نباشد».(۲)

ریاست طلبی یا دلبستگی مقام یکی دیگر ازموانعی است که همواره بر سر راه پیشرفت نظام بوده و هست. مسئولان وکسانی که همواره منافع شخصی را بر منافع ملی و منافع دینی ترجیح می دهند در این گروه قرار می گیرند. این گونه افراد اگر چه ممکن است به ظاهر در جبهه دشمن نباشند ولی با رفتار یا گفتار خود دشمن را همراهی می کنند. گاه مشاهده می شود از قدرت، فرصت و مسئولیت که نظام در اختیارشان نهاده برای زمینه سازی برای رسیدن به قدرت بیشتر استفاده می کنند. در واقع اینان به تعبیرشهید بهشتی تشنگان قدرت هستند نه شیفتگان خدمت. و به تعبیر علی علیه السلام : او از دین به مقداری که اورا به دنیا نزدیک کند برگرفته است.(۳)

این گروه از عوامل داخلی چون شیفته قدرت هستند از هر وسیله ای برای رسیدن به قدرت بهره خواهند گرفت. اگر آن وسیله حتی زیر پا

۱- قصص: ۸۳.

۲- بحارالانوار، ج۷۷، ص۲۲۶.

۳- نهج البلاغه، حکمت ۴۰۵.

ص: ۹۸

گذاشـتن قواعـد و مقررات بنیادین نظام باشـد. به یقین زیرپا گذاشـتن قواعد و مقررات نظام باعث هرج ومرج اجتماعی می شود که خود مانعی درجهت تحقق حماسه سیاسـی خواهـد بود. متأسـفانه باز نمونه این مقام طلبی ودلبسـتگی به قـدرت را انتخابات گذشـته تجربه کردیم. که باعث کم رنگ شدن حماسه آفرینی مردم شد.

۳ ۲. حمایت از افراد سست اراده

۳ ۲. حمایت از افراد سست اراده

گاه عوامل داخلی به علت های مختلف از جمله دشـمنی های گذشـته خود با نظام وموانع قانونی، به ظاهر نمی توانند به طور مستقیم در عرصه های سیاسی اجتماعی نظا م حاضر شوند. لذا مترصد فرصت هستند تا بطورغیر مستقیم در این عرصه ها فعال شوند تا منافع خود را تامین کنند. این گونه از دشـمنان داخلی در واقع سـعی می کنند از طریق دیگران به اهداف پلید خود برسند. لذا با مطالعاتی که روی کاندیداها وافرادی که در عرصه سیاسی فعال هستند انجام می دهند افراد سست اراده را برای منظور خود انتخاب می کنند. در مرحله بعـد می کوشـند بـا حمـایت هـای همه جـانبه مـادی وفکر از جمله؛ تقبـل هزینه تبلیغات،راه انـدازی حرکت های نمادین، مشاوره فکری وموارد دیگر،از وی در عرصه سیاسـی حمایت کنند و اورا به قدرت برسانند. وقتی فرد سـست اراده در جایگاه قدرت قرار گرفت خود را نسبت به گروه یاافراد حامی بدهکار می بیند. در مقابل گروه حمایت کننده نیز خواسته هایی خواهند داشت. که بتدریج مرحله به مرحله از فرد منتخب خواسـته خواهد شد. نمونه این رفتار سیاسی را نیز در تاریخ اسلام درمسئله حکمیت در جنگ صفین می توان دیـد: «زمـانیکه معـاویه و مردم شـام عمروعـاص را به نماینـدگی خود انتخاب کردنـد تا درباره سـرنوشت مسـلمانان داوری کند.

ص: ۹۹

علی علیه السلام هم ابن عباس را که فردی پرهیزکار، دانا و اهل سیاست بود به نمایندگی خود برگزید. ولی افراد نفوذی دشمن مانند اشعث بن قیس تلاش کردند که ابوموسی اشعری را که فردی کوته فکر،تن پرور وسست اراده بود به نمایندگی خود بر گزینند تا از طریق او به خواسته های خود برسند که موفق هم شدند».(۱)

به هر حال در سال حماسه سیاسی باید نسبت به این حربه دشمن نیز آگاه بود، به یقین انتخاب افراد سست اراده درصحنه های انتخابات پیش رومانع هم دلی وهمفکری مسئولان خواهد شد.ووجود تفرقه وتشکیک آراء مانع ازتحقق حماسه سیاسی خواهد بود.

۲۴. جهل (بی بصیرتی)

۲۴. جهل (بی بصیرتی)

جهل یا نادانی همواره یک از موانع مهم واساسی توسعه وپیشرفت در جامعه بشر بوده است. پی آمدهای نادانی درجامعه آن اندازه تأثیر گذاراست که امام علی علیه السلام می فرماید:

«بزرگ ترین مصیبت ها نادانی است».(۲)

همچنین می فرماید: نادانی وبا ل و گرفتاری است.(۳)

همو می فرماید: نادانی مرگ است. (۴)

باز همو می فرماید: نادانی گام ها رابلغزاند. (۵)

۱- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، صص ۲۷۵ ۲۷۲.

۲- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم ودررالکلم آمدی (موضوعی)، ج ۱، ص ۲۰۶.

۳- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم ودررالکلم آمدی (موضوعی)، ج ۱، ص ۲۰۲.

۴- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم ودررالکلم آمدی (موضوعی)، ج ۱، ص ۲۰۲.

۵- سید هاشم رسولی محلاتی، غررالحکم ودررالکلم آمدی (موضوعی)، ج ۱، ص ۲۰۳.

ص: ۱۰۰

گاه بارها درگـذارهای تاریخی مشاهـده شـده حماسه آفرینانی در آسـتانه خلق حماسه ای بزرگ بوده اند ولی جهالت ونادانی عد ه ای بی بصـیرت وظاهر بین مانع آن شده است. نمونه تاریخی آن را می توان در اسلام درهمان جنگ صفین دید. آنجا که سپه سالار حماسه آفرین اسـلام مالک اشتر نخعی با حمله ای حماسـی نزدیک است طومار دشـمن مسـلح به زروزور وتزویررا دهم بپیچد. ولی دشـمن متوسـل به نیرنـگ می شود وبـا مظلوم نمـایی به دسـتور عمروعاص قرآنها را به نیزه می آویزد تا در میان سـربازان علی علیه السـلام تفرقه ایجـاد کنـد. اینجـاست که جهـالت برخی از یاران علی علیه السـلام به کمک دشـمن می آیـد. امام علیه السـلام که از نیرنگ دشمن آگاه است بانگ بر می دارد:

«با اینکه مسـلمانان مرا به ریاست انتخاب کرده اند ورسول خدا صـلی الله علیه و آله هم آن همه سفارش به زمام داری من کرده، من بایـد سـرنوشت مسـلمانان را تعییـن کنـم وبه قرآن عمـل نمـایم، مشـکلاتش را تفسـیر کنم و اعمـالی که ریشه قرآن را در می آورد محکوم گردانم و عـاملین آن را تحت تعقیب قرار دهم، بـا چنین وضـعی من معتقـدم تـا پیروزی فاصـله نـداریم، اعتنایی به رفتار این لشکر نکنید! این ها اهل قرآن وعمل به آن نیستند!»(۱)

ولی آنان به جای اینکه چشم بصیرت خود را باز کنند قرآن ناطق را ببینند با جهالت خود قرآن ظاهر را می بینند، علی علیه السلام را دوره می کننـد ومی گوینـد: «اگر قضـاوت قرآن را قبـول نکنی تـورا دست بسـته تحویـل دشـمن می دهیم ویـا به سـرنوشت عثمـان گرفتارت می سازیم».(۲)

۱- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، ص ۲۷۰.

۲- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، ص ۲۷۱.

ص: ۱۰۱

بالاـخره علی علیه السلام نا گزیر می شود مالک اشتر را از میدان جنگ که اندک فاصله ای با خلق حماسه نداشت احضار کند. مالک در پاسخ پیام امام می گوید:

اکنون لحظه باز گشت من نیست. من با پیروزی فاصله ای ندارم. با ز امام علیه السلام پیام می دهد: اگر می خواهی مرا زنده ببینی بر گرد.(۱)

آری بی جهت نیست که امام علی علیه السلام می فرماید نادانی گام ها را (برای خلق حماسه) بلغزاند. ازاین رو توان گفت در صف حماسه آفرینان بودن کافی نیست، بلکه باید نسبت به اتفاقات پیش رو بصیرت داشت، نسبت به فریبکاریها، ظاهر سازی ها ومظلوم نمایی های وهندسه دشمن آگا ه بود. چنان که مقا م معظم این گونه است و می فرماید: هندسه ی کار دشمن را میشناسم، می بینم، آن را تشخیص می دهم؛ نمیتوانم آن را انکار کنم هندسه ی کار دشمن، یک هندسه ی مشخصی (است).(۲)

۵ ۲. افراط و تفریط جریان های سیاسی

۵ ۲. افراط و تفریط جریان های سیاسی

افراط و تفریط در هنگا م حماسه آفرینی می تواند مانعی در جهت تحقق حماسه شود، زیرا باعث ا یجاد تفرقه ودودستگی یا چند دستگی در گروه متحد می شود. به جای اینکه دشمن واقعی هدف قرار گیرد،انرزی ونیرو صرف حل اختلاف یا مبارزه با نیروهای خودی می شود. نمونه تاریخی افراط وتفریط در حماسه آفرینی را باز می توانیم در جنگ صفین ببینیم. پس از اینکه که «افراد جاهل» سپاه علی علیه السلام ازمبارزه کم گذاشتند

۱- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، ص، ۲۷۰.

۲- از فرمایشات رهبری، ۱/۱/۸۹ مشهد.

ص: ۱۰۲

در واقع «تفریط کردنـد» وامام علیه السـلام را وادار به پـذیرش حکمیت کردنـد. عـده دیگری ازیاران حضـرت که مخالف حکمیت وادامه جنـگ بودنـد وقـتی نتایـج حکمیت را دیدنـد مقابـل علی علیه السـلام به شـکل دیگری موضـع گیری کردنـد این هـا «افراط گرایانی» بودند که علی علیه السلام را متهم می کردندکه چراحکمیت راپذیرفته است؟ آ ن ها می گفتند:

از آغـاز جنـگ علی علیه السـلام را بر حـق می دانسـتیم وبه یـاری او برخـاستیم در راه او کشـته هـا دادیم تـادر آسـتانه پیروزی قرار گرفتیم،ولی علی علیه السـلام با تن دادن به حکمیت به اسـلام ضـرر رسانید. در حالی که: حکم مخصوص خداست (لا حکم الا لله) این دسـته نه تنها به دشمنی با علی علیه السلام پرداختند بلکه ازآن حضرت می خواستند که به اشتباه خود اعتراف کند؛ قدم را فراتر نهاده گفتنـد چو ن حکمیت ونماینـدگی ابوموسـی را پـذیرفته است پس کافر شـده است. پس بایـد حکمیت را فسخ کند تا جان به سلامت برد. تا ما درركا بش جنگ کنیم.(۱)

حقیقت این بود که سـپاهیان حضـرت علی علیه السلام در آستانه خلق حماسه ای بزرگ بودند. ولی اکنون دوجبهه متفا وت تشکیل داده بودنـد. طرفـداران حکمیت افرادی تن پرور، کوته فکر بی حـال وبی قیـد واهـل تفریـط که افراد منـافق در میان آنها بسـیار بود. طرفـداران ادامه جنـگ هم افرادی افراطی، متعصب، خشـک وتغییر ناپـذیر که فقـط اسـلام آنهـا در اعمـال عبـادی خلاصه می شـد. بطوریکه پیشانی آنها از زیادی عبادت برآمدگی یافته بود. بالاخره همین گروه افراطی کار را به جایی رساندند که علی علیه السـلام را مجبور کردند با آنها در نهروان بجنگد. در واقع علی علیه السلام به جای اینکه با دشمن اصلی نظام

۱- نک: علی بن ابی طالب پیشوای مسلمین، ص۲۷۵.

ص: ۱۰۳

خود، معاویه بجنگد، افراط وتفریط باعث شد که علی علیه السلام با یاران سابق خود بجنگد واز خلق حماسه باز بماند.

متأسفانه در حال حاضرنیز در جامعه شاهد افراط وتفریط ازسوی جریان هایی هستیم. بطوریکه:جریانی براین خودباوری یا به عبارت بهتر خود محوری پافشاری دارد که ایران باید فقط به دست جریان خودشان ساخته شود وجریان های دیگر توان وشایستگی وصلاحیت لازم برای این کار را ندارند! جریان دیگر با یک رویکرد تفریطی بر این باوراست که همه جریآنها با هرنوع سلیقه،حتی باهرنوع باوراعتقادی اعم ازاین که نظام جمهوری اسلامی ایران وقانون اساسی والزامات آن را قبول داشته باشند یا نداشته باشند باید در مسئولیت های کلان امکان حضور ومشارکت داشته باشند! روشن است که هر دو دیدگاه از مسیر اعتدال خارجند و راه وسط، حضور و مشارکت همه جریان های سیاسی معتقد به نظام و پای بند به قانون اساسی است.(۱)

بنابراین پافشاری هر یک ازجریان ها درخواسته های خود می تواند باعث ایجاد تشنج درجامعه شود. درخواست می شود به میانه روی واعتدال روی آورند.از حوادث و رویدادهای گذشته و سرنوشت پیشینیان عبرت بگیرند، که بهترین کارها درهرامری میانه رویست.چنان که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: راهی بین افراط وتفریط نیست و بهترین کارها میانه رویست.(۲)

۱- مهدی فضائلی، عوامل خلق حماسه سیاسی، ص۲، جام جم، تاریخ ۱۷/۱/۹۲.

۲- مرتضی فرید تنکابنی، نهج الفصاحه، ص۴۵.

ص: ۱۰۴

ص: ۱۰۵

فصل چهارم: حماسه اقتصادی در آیات و روایات

اشاره

فصل چهارم: حماسه اقتصادی در آیات و روایات

ص: ۱۰۶

ص: ۱۰۷

از آنجا که حماسه نوعی جهاد است و جهاد همگانی است در حماسه اقتصادی همه اقشار مردم اعم از دولت و ملت بایـد حماسه آفرینی کننـد همه بایـد جهادگرانی و حماسه سازانی در عرصه اقتصاد باشـند تا با عزم و اراده ای تبلوریافته و برگرفته از آموزه های دینی نقش خود را در خلق حماسه ایفا نمایند. ما برآنیم ابتدا مبانی حماسه اقتصادی و بایسته ها و زمینه های حماسه اقتصادی را بیان کنیم و در پایان آسیب ها ی که متوجه حماسه اقتصادی است برشمریم.

الف) مبانی حماسه اقتصادی

اشاره

الف) مبانی حماسه اقتصادی

حماسه اقتصادی بر اموری مبتنی است که بـدون آنهـا حماسه اقتصـادی امکـان پـذیر نیست. به عبـارت دیگر، در حماسه اقتصادی اموری وجود دارند که شکل دهنده ماهیت آن هستند. اکنون به برخی از آنها اشاره می کنیم.

۱. ایمان

۱. ایمان

خداونـد در قرآن می فرمایـد: «إِنَّ الَّذِینَ آمَنُواْ وَالَّذِینَ هَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِی سَبِیلِ اللّهِ أُوْلَئِکَ یَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِیمٌ؛ یقیناً کسانی که ایمان آورده و آنان که هجرت کرده و در راه خـدا به جهاد برخاسـته انـد به رحمت خـدا امیـد دارنـد و خـدا بسـیار آمرزنده و مهربان است.»(۱)

۱- بقره: ۲۱۸.

ص: ۱۰۸

یکی از مؤلفه های پررنگ و با اهمیت حماسه اقتصادی، ایمان است. ایمان را باید زیرساخت و مهم ترین پشتوانه اجرایی اخلاق دانست که نقش اثرگذاری در سالم سازی و رشد اقتصادی بازی می کند؛ در نتیجه آن، آدمی در شرایط سخت اقتصادی، ناامید نمی شود و در بهترین وضعیت نیز غافل نمی گردد. وی در زمان رکود، به کار و تلاش می پردازد و در هنگامه رونق، با احساس مسئولیت، به تلاش خود ادامه می دهد.

آرامش روحی از برکات ایمان است. «الّذینَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنّ قُلُوبُهُمْ بِذِکْرِ اللّهِ؛ آنان که به خدا ایمان آورده و دلها شان به یاد خدا آرام می گیرد.» (طه: ۲۸) آرامش روحی و امنیت روانی حاکم بر جامعه، زمینه مناسبی را برای شکوفایی استعدادها، رشد و حماسه اقتصادی فراهم می آورد؛ چون انسان نگران و ناامید و کسی که از زندگی خویش ناخشنود است، کمتر می تواند کار سودمند انجام دهد.

۲. نشاط و شادابی

۲. نشاط و شادابی

خداوند به پیامبرش می فرماید: «لَوْ کُنتَ فَظًّا غَلِیظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّواْ مِنْ حَوْلِکَ؛ [ای پیامبر] اگر درشت خوی و سخت دل بودی از پیرامونت پراکنده می شدند.»(۱)

این یک سنت الهی است وقتی در گسترش اسلام رسالت رسولش باید با حلم و بردباری و نشاط و شادابی باشد به طریق اولی در کارهای دیگر باید رعایت شود و این یک سنتی است که پیامبر صلی الله علیه و آله در تمامی عرصه های زندگی چنین کرده است و ما هم باید از او الگو بگیریم.

۱- آل عمران: ۱۵۹.

ص: ۱۰۹

نشـاط و شـادابی به معنـای سـرزنده، سـرحال، پرکار و خوش بودن و تحرک داشـتن، حالتی برخاسـته از عواطف و احساسات آدمی است که آثار آن در چهره انسان قابل مشاهـده است و رفتار، گفتار و شـیوه برخورد افراد با یکدیگر نشان دهنده میزان نشاط و شور و ذوق عاطفی آنهاست.

رسول خـدا صـلی الله علیه و آله در پاسـخ به سؤالی فرمود: «ألقِ اَخـاکَ بِوَجهِ مَتبَسطٍ؛ با برادر خود با گشاده رویی برخورد کن.»(۱) یعنی در تعامل با دیگران باید طراوت ظاهر را رعایت کرد؛ چرا که این کار آثار تربیتی بسـیاری به همراه دارد. امام باقر علیه السـلام نیز در ایـن بـاره فرمـود: «البُشـرُ الحَسَـنِ و طلاـقَهَ الـوَجهِ مَکسَبَه لِلمَحَبَّهِ؛ خـوش رویی و گشـاده رویی و نشـاط، عامـل ایجـاد محبت است».(۲)

نشـاط و شـادابی در فعـالیت هـای اقتصـادی، اهمیت ویژه ای دارد و انسان با این روحیه ضـمن برخورد مناسب با همکاران می تواند طرح های اقتصادی خویش را به خوبی پیش ببرد و به سامان برساند. حضـرت علی علیه السـلام می فرماید: «قَلیلٌ مدومٌ علیه خیرٌ من کثیر مملولٍ مِنهُ؛ چیز انـدک که با اشتیاق تداوم یابد بهتر از فراوانی است که رنج آور باشد.»(۳) ازاین رو، روحیه نشاط و شادابی از مبـانی مهمی است که رهبر معظم انقلاـب، به این مبنا در پیام نوروزی خود به عنوان لازمه حماسه اقتصادی اشاره کردنـد. هرکس با این روحیه وارد عرصه کار و فعالیت تولیدی، توزیع و بازار مصرف شود، تأثیر آن را بر روند کار خود درخواهد یافت. افراد کسل و بی حال در هیچ عرصه ای نمی توانند اثرگذار باشند. به ویژه فضای اقتصادی و کار و امور

۱- بحارالانوار، ج ۴۰، ص ۳۲۴.

۲- اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۳.

۳- نهج البلاغه، حکمت ۴۴۴.

ص: ۱۱۰

مـالی که بـا مشـکلات فراوانی روبه روست. درحـالی که داشـتن این روحیه، نتیجه آن، سازگاری نیروهای همکار، وحـدت آنها در اندیشه و عمل و بازدهی بهتر فعالیت اقتصادی است. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «امنن علینا بالنشاط و اَعِذْنا من الفَشَل وَ الکَسَل وَ الْعَجْزَ وَ العِلِلِ وَ الضَّررِ و الضَّجرِ و المَلَلِ؛ [خدایا] نعمت سـرزندگی و نشاط کوشایی را به ما ارزانی دار و از سـستی و تنبلی و ناتوانی و بهانه آوری و زیان و دل مردگی و ملال محفوظمان بدار.»(۱)

۳. شجاعت و خطر پذیری

۳. شجاعت و خطر پذیری

امـام شـجاعان علی علیه السـلام می فرمایـد: «اِنّی وَاللهِ لَوْ لَقیتُهُمْ واحـداً و هُمْ طِلاـعُ الاـرضِ کُلِّهـا ما با لَیْتُ و لا اسـتوحشتُ؛ به خـدا سوگند! اگر تنها با دشمنان روبه رو شوم، در حالی که آنان تمام روی زمین را پر کرده باشند نه باکی داشته و نه می هراسم.»(۲)

لاـزمه حماسه، وجود افرادی شـجاع و خطر پـذیر است. افراد ترسو و محافظه کار به دنبال حفظ وضـعیت موجود و درانـداختن طرح هـای نو و خلاقـانه نیسـتند، شـجاعت و خطر پـذیری از مبـانی مهم است. دولت و مسـئولان بایـد از این گونه افراد پشتیبـانی کننـد و امکانات لازم را در اختیار آنها بگذارند.

در آموزه های اسـلامی، از جمله صـفات پسندیده ای که موجب عزت و پرورش شخصیت انسان می شود، شجاعت است. در مقابل ترس مایه شک و بدنامی است. امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: «الشجاعَهُ زینٌ الجبنُ نینْ؛ شجاعت

۱- بحارالانوار، ج ۹۱، ص ۱۲۵.

۲- نهج البلاغه، نامه ۶۲، بحارالانوار، ج ۳۰، ص ۲۵.

ص: ۱۱۱

زینت و ترس مایه شک و زشتی است.»(۱) البته در میان شجاعات، عده ای شجاعت بیشتری دارند؛ ایشان کسانی هستند که بر نفس خویش غالب و پیروزند. امام علی علیه السلام از این افراد چنین یاد می کند:«اشجع الناسِ مَنْ غَلَبَ هواءٌ؛ دلیرترین مردم کسی است که بر هوای نفس خویش پیروز گردد».(۲)

۴. نظم و انضباط

۴. نظم و انضباط

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در وصیت به امام حسن مجتبی علیه السلام و امام حسین علیه السلام ، در آخرین لحظات زندگی خویش می فرماید: «اوصیکما و جمیع وُلدی و اهلی و من بلغه کتابی، بتقوی الله و نظم امرکم؛ شما را و تمام فرزندان و خانواده ام و کسانی را که این وصیت به آنها می رسد، به ترس از خدا و نظم در امور زندگی سفارش می کنم».(۳)

از دیگر مبانی مهم در حماسه اقتصادی، نظم و انضباط اقتصادی، یعنی سامان بخشیدن امور معیشتی و زندگی و نظام دادن به تولید، توزیع و مصرف است.

نظم و انضباط در هر کاری، عامل رشد و پیشرفت در آن کار است و هرکس در زندگی فردی و اجتماعی اش از نظم لازم برخوردار باشد به موفقیت بیشتری می رسد. امام علی علیه السلام همان گونه که در همه امور نظم را رعایت می کرد، به حاکمان و پیروان خود نیز عمل به آن را توصیه می کرد. آن حضرت در عهدنامه مالک اشتر، خطاب به وی می گوید:

مبادا هرگز در کاری که وقت آن نرسیده، شتاب کنی یا کاری

۱- غررالحکم و درر الکلم، ج۱، ص۳۴.

۲- بحارالانوار، ج ۷۰، ص۷۶.

۳- نهج البلاغه،حکمت۴۷.

ص: ۱۱۲

که وقت آن رسیده، سستی ورزی یا در چیزی که روشن نیست، ستیزه جویی کنی یا در کارهای روشن کوتاهی کنی. تلاش کن تا هرکاری را در جای خود و در زمان مخصوص به خود انجام دهی.(۱)

نظم و انظباط در باب اقتصاد شامل همه مراحل آن اعم از تولید و توزیع و مصرف است. در حوزه تولید باید کارگاه تولیدی از نظم و انضباط کاری و تولیدی مناسبی برخوردار باشد تا خلل و وقفه ای در فرآیند تولید ایجاد نشود. در توزیع کالا و خدمات هم باید نظم و برنامه ریزی درستی حاکم باشد تا خدمت رسانی به موقع صورت بگیرد و مشکلی برای جامعه و بازار مصرف پیش نیاید. حوزه مصرف هم نیازمند برنامه ریزی است، ولی متعلق به خود مصرف کنندگان است و باید استفاده بهینه از امکانات به عمل آید. در این صورت، واقعاً به رشد اقتصادی خواهیم رسید و مشکلی پیش نخواهد آمد.

۵. اتحاد و انسجام ملی

۵. اتحاد و انسجام ملی

اتحاد و انسجام ملی از مبانی اولیه «حماسه اقتصادی» است. بدون اتحاد مردم، هرگونه تلاش فراگیری در جامعه، عقیم می ماند. خداوند در قرآن کریم، مردم را به وحدت حول یک محور دعوت می کند: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمیعًا وَ لا تَفَرَّقُوا؛ همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید.»(۲) تفرقه و دودستگی، نیروها را پراکنده و قدرت جامعه را ضعیف

۱- نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۲- آل عمران: ۱۰۳

ص: ۱۱۳

می کند: «وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ؛ نزاع و کشمکش نکنید تا سست نشوید و قدرت شما از میان نرود».(۱)

از آنجا که حماسه در بطن جهاد متولد می شود می توان گفت هیچ حماسه ای بدون روحیه جهادی قابل تصور نیست و این حماسه چیزی نیست که از عهده هر کسی برآید پس حماسه باید همگانی باشد اینجاست که اتحاد و انسجام هرچه بیشتر مردم و مسئولان معنا پیدا می کند این الفت و مهربانی با هم بودن است که حماسه می آفریند همان گونه که خداوند می فرماید: «وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مَّا أَلَّفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ؛ و میان دلها یشان الفت و پیوند برقرار ساخت که اگر همه آنچه را در روی زمین است هزینه می کردی نمی توانستی میان دلها یشان الفت اندازی ولی خدا میان آنان ایجاد الفت کرد زیرا خدای توانای شکست ناپذیر و حکیم است.»

چنان که در دهه اول انقلاب با شعار «همه با هم» دست امام را فشردیم و پیمانی ناگسستنی بستیم «جهاد سازندگی» را حماسه آفرینی کردیم امروزه هم در عرصه های اقتصادی با توکل به خداوند منان به فرمان مقام معظم رهبری لبیک می گوییم و در مبارزه فرهنگ مصرف گرایی، مصرف تولیدات داخلی و برنامه ریزی در جهت توسعه صادرات و خروج از تکیه بر صادرات نفت و نظارت مقتدرانه دولت بر امور اقتصادی و بهره گیری از کارشناسان باتجربه در مسیر اقتصاد مقاومتی و عدالت محوری، حماسه ای دیگر بیافرینیم.

وحدت میان مردم و وحدت میان ارکان حکومتی یعنی مجلس، قوه

۱- ۲انفال:۴۶.

قضاییه و دیگر دستگاه ها، لازمه حماسه آفرینی است. همه باید بسیار بکوشند و از مسائل اختلافی پرهیز کنند و زمینه هایی را که سبب اختلاف بین ارکان کشور می شود، برطرف کنند اگر در یک جبهه و حماسه آفرینی، توان افراد متفرق باشد پیروزی ممکن نیست. ازاین رو، همه باید دست به دست هم بدهند و تلاش کنند تا از یک سو، استعداد و فرصت های اقتصادی کشور، شکوفا و از سوی دیگر، نقیصه هایی که در حوزه اقتصادی وجود دارد، رفع شود.

ب) بایسته ها و الزامات حماسه اقتصادی

اشاره

ب) بایسته ها و الزامات حماسه اقتصادی

«حماسه اقتصادی» مانند هر فعالیتی به زمینه های و مقدماتی نیازمند است که بدون آنها حماسه اقتصادی امکان پذیر نخواهد بود. ازاین رو در این بخش به این امور می پردازیم.

۱. مشارکت مستقیم مردم

۱. مشارکت مستقیم مردم

در آموزه های اسلامی هرگونه سلطه قدرت های مستکبر و ستمگر به کشورهای اسلامی رد شده است به گونه ای که نفی سبیل از اصول مسلم اسلام پذیرفته شده است و باید این اصل در جامعه اسلامی جاری شود. خداوند متعال در قرآن می فرماید: «لَن یَجْعَلَ اللّهُ لِلْکَافِرِینَ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ سَبِیلاً؛ خداوند هرگونه سلطه کفار بر مؤمنین را مردود می شمارد.»(۱) و باید دانست که ابزار سلطه ابرقدرت ها و ابرجنایتکارها بر کشورهای اسلامی از طریق سیاست های اقتصادی گوناگون اعمال می شود از جمله صندوق

۱- نسا: ۱۴۱.

ص: ۱۱۵

بین المللی پول، بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی و... و اینها با سیاست های دولتی کردن کارهای اقتصادی سازگاری ندارد بلکه حضور و مشارکت مستقیم مردم در طرح های اقتصادی از بایسته های حماسه اقتصادی است. این مشارکت تعبیر دیگری از خصوصی سازی و پرهیز از دولتی کردن فعالیت های اقتصادی است. مزایای مشارکت مستقیم مردم در طرح های اقتصادی عبارت است از: افزایش کارآیی و قدرت رقابتی بنگاه های اقتصادی، گسترش فرصت های سرمایه گذاری برای سرمایه های خصوصی، کاهش کاغذبازی های اداری و مفاسد اداری و اجتماعی، تجاری کردن رفتار مدیریتی، بهبود تخصصی منابع، ایجاد انگیزه شخصی برای مدیران و کارکنان و رفاه اقتصادی مردم.(۱)

با توجه به مزایای خصوصی سازی اقتصادی و معایبی که اقتصاد دولتی دارد، مشارکت در فعالیت های اقتصادی از الزامات «حماسه اقتصادی» به شمار می رود. البته محوریت بخش خصوصی در فعالیت های خصوصی به این معنا نیست که دولت از حیطه اقتصاد بیرون برود، بلکه دولت می تواند علاوه بر نقشهای نظارتی و هدایت گری، در بخشهایی از اقتصادی وارد شود که بخش خصوصی کمتر به آن میل دارد.

مشارکت دادن مردم در فعالیت های اقتصادی با مشکلاتی روبه روست و باید موانع آن برداشته شود. یکی از مهم ترین موانع، باور مردم به توانایی برای فعالیت اقتصادی است. وقتی مردم باور کنند که از عهده این کار برمی آیند، حتما خود پیش قدم خواهند شد. برای اینکه این باور به

۱- آذرمیدخت دادجوی توکلی، «موانع و چالش ها و مشکلات اقتصادی خصوصی سازی در ایران»، مجله اقتصادی، ش ۳۵ و ۳۶، ص۶.

ص: ۱۱۶

دست آیـد، دولت بایـد اطلاع رسانی مناسبی در این جهت داشته باشد و فرصت ها و روش های سرمایه گذاری را در اختیار مردم بگذارند تا آنها به این راه تشویق شوند.

۲. امنیت اقتصادی

۲. امنیت اقتصادی

امنیت و استمرار آن از جمله آرزوها و خواسته های حیاتی بشر است. امنیت هم به منزله هدف و هم به عنوان وسیله ای برای جوامع انسانی مطرح است. بدین معنا که یک رشته اقدامات و تلاش ها برای تحقق این مهم در راستای اهداف کلان مفهوم پیدا می کند و برقراری امنیت، پیش نیاز اصلی و شرط اساسی تحقق دیگر اهداف مهم همچون توسعه و عدالت است.(۱) حضرت علی علیه السلام در دوران خلافتش برای حفظ امنیت اقتصادی به کارگزاران اقتصادی خود می فرماید: «وَ لا تُحْشِمُوا (تُحْبِسُوا) احداً عن حاجته و لا تَحبسُوه عن طَلَبِته و لا تبیعُنَّ لِلنّاسِ فی اُلخَراجِ کِسْوَهَ شِتاءٍ وَ لا صَیْفٍ وَ لَا دابَهٍ یَعتَمِلوُنَ علیها وَ لا عَبداً وَ لا تَضْرِبنُ اَحَداً سوطاً لِمَکان دِرهَمٍ و لا تَمَسُّنَ مال احدٍ مِنَ النّاسِ؛ هرگز کسی را از نیازمندی او باز ندارید و از خواسته های مشروعش محروم نسازید. برای گرفتن مالیات از مردم، لباسهای تابستانی یا زمستانی و مرکب سواری و برده کاری او را نفروشید و برای گرفتن درهمی کسی را با تازیانه نزنید و به مال کسی دست اندازی نکنید.»(۲)

در مجموع می توان گفت امنیت، یعنی اطمینان خاطر از استمرار و تثبیت آرامش، نبود تهدیدهای داخلی و خارجی، تأمین رفاه و آسایش زندگی برای

۱- حسن روحانی، امنیت ملی و نظام اقتصادی ایران، ص۲۵.

۲- نهج البلاغه، نامه ۵۱.

ص: ۱۱۷

فرد، خانواده و جامعه در سطح خرد و کلان، امنیتی که می توان با آرامش خاطر به فعالیت های اقتصادی و علمی پرداخت و تمام امکانات موجود را در جهت رشد جامعه به کار بست. ازاین رو، امنیت اجتماعی و اقتصادی از لوازم مهم در جهت تولید و تلاش و فعالیت است.

امنیت در هر زمینه های وابسته به امنیت در حوزه های دیگر است و به طور کلی نمی توان آنها را از هم جدا کرد. مثلاًـ امنیت سیاسی با امنیت نظامی و دیگر حوزه های گره خورده است و اگر نظام سیاسی مختل شود، به همه حوزه ها سرایت می کند. حضرت ابراهیم علیه السلام وقتی وارد سرزمین مکه شد، از جمله دعاهای ایشان، درخواست امنیت برای آن سرزمین بود: «رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا؛ خدایا، این شهر را ایمن گردان.» (ابراهیم: ۳۵) پیامبر گرامی اسلام نیز در حدیثی می فرماید: «نِعمتانِ مَجْهولَتان: اَلْاَمْنُ وَ العافِیَهُ؛ دو نعمت هستند که قدرشان ناشناخته است: یکی، سلامتی و دیگری امنیت».(۱)

امنیت اقتصادی به معنای اطمینان از سرمایه گذاری، حفظ مال و دارایی از دستبرد و زورمندان و نیز امنیت نقل و فرآورده های تولیدی، عامل اصلی در حماسه اقتصادی است و بدون آن هیچ تضمینی برای فعالیت تولیدی و ارائه خدمات نخواهد بود؛ چرا که امنیت، نخستین شرط برای زندگی و سکونت انسان در یک منطقه است؛ تا قلب انسان از نگرانی و دغدغه های مالی، پاک نشود، نه سلامت و امنیت فراهم می شود و نه برنامه های اقتصادی رشد می کند.

بنابراین امنیت اقتصادی، به وضعی گفته می شود که در آن، واحدهای تولیدی بتوانند بدون نگرانی از خطرهای محیطی، برنامه ریزی درازمدت

۱- روضه الواعظین، ج ۲، ص ۴۷۲.

ص: ۱۱۸

کنند و از سرمایه گذاری با اهداف آینده نگر، ترس و واهمه نداشته باشند.(۱)

۳. ارزش گذاری کار و تولید

۳. ارزش گذاری کار و تولید

امام حسن مجتبی علیه السلام می فرماید: «اِعمَلْ لِدِینِک کَاَنَّکَ تَعِیشُ اَبَداً وَ اعْمَلْ لِآخِرَتِکَ کَانَّکَ تَموُتُ غَدَاً؛ برای دنیایت چنان تلاش کن مثل اینکه همیشه زنده خواهی ماند و برای آخرت خود نیز چنان کار کن مانند اینکه فردا از جهان رخت خواهی بست.»(۲)

کار یکی از مؤلفه های مهم و اثرگذار در فرآیند تولید است: به گونه ای که بدون نیروی کار، چرخه تولید به سامان نمی رسد. در حقیقت، کار، موتور محرک چرخ تولید است و هر محصولی که از کارخانه ها و کارگاهها بیرون می آید، فرآورده کار است.

کار در متون دینی از ارزش خاصی برخوردار است و اگر انگیزه و هدف آن خدایی باشد، عامل تقرب انسان به خدا شمرده می شود. قرآن کریم، هرجا سخن از کار به میان آورد. از شایستگی نیز یاد کرده است. روایات نیز در زمینه ارزش مند بودن کار، بسیار است و بر فضیلت تلاش دلالت دارد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ أَکَلَ مِنْ کَدِّ یَدِهِ حَلالاً، فَتَحَ لَهُ اَبْوابَ الْجَنَّهِ، یَدْخُلُ مِنْ أَیُّها شَاءَ؛ هرکه از دست رنج حلال خویش بخورد، درهای بهشت، برایش گشوده شود تا از هر یک که می خواهد، درآید.»(۳) و نیز

۱- فهیمه حاجی، «امنیت اقتصادی، توسعه، پیوندها و کنش های متقابل»، مجله مجلس و پژوهش، ش ۱۰، ص ۵۷.

۲- من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۵۶.

۳- بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۰.

ص: ۱۱۹

می فرمایـد: «الْعِبـادَهُ عَشْـرَهُ أجْزاءٍ تِسْـعَهُ أَجْزاءٍ فی طَلَبِ الْحلالِ؛ عبادت ده جزء دارد که نه جزء آن در کار و کوشـش برای کسـب درآمد حلال است».(۱)

از این سخنان به دست می آید که نگاه دینی به پدیده کار، از شاخص های مهم در عرصه حماسه اقتصادی است. این نگرش به کار از یک سو، انگیزه نیروی کار و در نتیجه تولید را افزایش می دهد و از سوی دیگر، ثواب و پاداش اخروی را در پی دارد.

۴. دانش بهینه سازی فرآیند تولید

۴. دانش بهینه سازی فرآیند تولید

بـا توجه به آموزه های دینی در عرصه تولیـد با تعهـد و تخصـص لازم می توان بستر فن آوریهای مناسب را در کشور فراهم آورد و در این زمینه می توان از یـافته هـا و روش هـای دیگران هم اسـتفاده بهینه کرد چنان که پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله می فرمایـد: «دانشمندترین مردم کسی است که دانش دیگران را به دانش خود بیافزاید.»(۲)

تولید به عنوان مهم ترین رکن اقتصاد یک جامعه مراحل گوناگونی دارد که هرمرحله نیازمند هزینه، امکانات، اسباب و ابزار، نیروی انسـانی ماهر و کارآزموده و صـدها مؤلفه دیگر است که مجموعه آنها چرخه تولیـد را به راه می اندازنـد. اگر یکی از این مؤلفه ها نباشد و نقصـی وجود داشـته باشد. فرآیند تولید دست خوش آسیب می گردد و در نهایت، کار تولید متوقف می شود. آنچه به نظر می رسد، فرآیند تولید را به سامان می رساند و کالاهای مورد نیاز را در اختیار جامعه قرار می دهد، دانش

۱- بحارالانوار، ج۱۰۳، ص۱۸، ج ۸۱.

۲- نهج الفصاحه، ص ۲۶۰.

ص: ۱۲۰

تولیـد است؛ چرا که دانش تولید، چرخه اقتصاد را به حرکت درمی آورد و اسـتفاده بهینه از منابع طبیعی صورت می پذیرد. به همین علت، امروزه کارهـا تخصصـی شـده است و هر فعالیتی در امور اقتصادی و غیر آن، دانش خاص خود را می طلبـد. در حوزه اقتصاد نیز این امر لازم است که مورد توجه تولیدکننـدگان حماسه آفرینان اقتصادی باشـد تا بهینه سازی در فرآینـد تولید به خوبی صورت گیرد.

بر این اساس بزرگان دین بر تقویت و غنی سازی، هرچه بهتر مراکز علمی تأکیدکرده و به مسئولان، دسـتور حمایت مادی و معنوی از این مراکز را داده اند. امام خمینی رحمه الله در این زمینه می فرماید:

مهم ترین عامـل کسب خودکفـایی و بازسـازی، توسـعه مراکز علمی و تحقیقـات و تمرکز و هـدایت امکانات و تشویق کامل و همه جانبه مخترعین و مکتشـفین و نیروهای متعهد و متخصصی است که شهامت مبارزه با جهل را دارند و از لاک نگرش انحصاری علم به غرب و شرق به درآمده و نشان داده اند که می توانند کشور را روی پای خود نگه دارند.(۱)

۵. تلاش برای سرمایه گذاری

۵. تلاش برای سرمایه گذاری

یکی دیگر از بایسته های حماسه اقتصادی در حوزه تولید، تلاش برای سرمایه گذاری است. سرمایه، یکی از مهم ترین عوامل تولید است که در تولید نقش مهمی دارد. شکی نیست که امروزه روند توسعه اقتصادی، نیازمند منابع مالی و سرمایه فراوانی است و بدون آن انجام هیچ کاری، اعم از عمرانی و اقتصادی، میسر نخواهد شد.

۱- رهنمودهای اقتصادی در بیانات امام خمینی رحمه الله، ج۴، ص۹۳.

ص: ۱۲۱

سرمایه به معنای ذخیره عوامل فیزیکی، قابل تولیـد مجدد در روند تولید است. هنگامی که در طول زمان، ذخایر سـرمایه افزایش می یابد، روند تمرکز سـرمایه (تشـکیل سـرمایه) نامیده می شود. ازاین رو، باید همگان در این فرآیند شرکت داشته باشند تا برنامه های توسـعه و پیشرفت اقتصادی اجرا شود و این کار نیازمند آن است که سطح آگاهی سیاسی و اقتصادی مردم، در این زمینه بالا برود و احساس ضرورت پس انداز در آنان به وجود آید.

اسـلام جهت تسـهیل در امور سرمایه گذاری شکل های مختلفی از عقدها مانند: شرکت مضاربه، مزارعه، مسافات و جعاله را معرفی و امضا نموده است این خود یک تشویق و ترغیبی برای مشارکت و تلاش صاحبان سرمایه است.

سرمایه گذاری در تولید سـبب افزایش تولید کالا، امکانات و فرصت های اشـتغال می شود، تمرکز سـرمایه سبب گسترش مؤسسات علمی و تحقیقـاتی و در نهایت، سـبب گسترش پیشـرفت های فنی می گردد که صـرفه جویی های اقتصادی در جنبه های گسترده و گسترش تخصص و مهارت ها در تولید را امکان پذیر خواهد ساخت.

از طرفی راکد گذاشـتن سرمایه یا زیاده روی در هزینه ها و به کار نبستن سرمایه در کارهای بنیادی، برخلاف فلسفه وجودی مال از دیـدگاه اسـلام است؛ چرا که خداوند متعال، اموال را برای برطرف کردن نیازهای انسان آفریده است. پس اگر انسان هایی به اموال نیازمند باشند، آن اموال نباید راکد و بدون استفاده بمانند.

در روایاتی از امام صادق علیه السـلام آمـده است: «ما یَخْلِفُ الرَّجُل بَعْـدَهُ شَـیْئاً اَشَدُّ عَلَیْهِ مِنَ اَلْمالِ الصّامِت قال: قُلتُ لَهُ کَیْفَ یَصْـنَعُ بِهِ؟ قال: یَجْعَلُهُ فِی الحائِطِ

ص: ۱۲۲

وَ البُستانِ وَ الـدّارِ؛ سـخت ترین و بدترین چیزی که شـخص پس از خود به جای می گذارد، مال راکد است.» راوی سؤال می کند: پس با آن چه کار کند؟ امام فرمود: «آن را در ساختن بنا و بستان یا خانه ای، سرمایه گذاری کند».(۱)

ازاین رو، مردم جامعه اسلامی باید در جهت این امر مهم بکوشند و از اسراف و تبذیر، خودداری کنند تا بتوانند حماسه ای بزرگ در جهت رونق اقتصادی رقم بزنند.

۶. نیازسنجی

۶. نیازسنجی

تردیدی نیست که توزیع کالا و خدمات در هر جامعه، بر اساس نیاز صورت می گیرد. به عبارت دیگر، عرضه مبتنی بر تقاضاست و تا تقاضایی نباشد، عرضه کالا بی فایده است و جز زیان، سودی به همراه ندارد. ازاین رو، نیازسنجی از میزان احتیاج مردم به کالای خاصی لازم است تا تولیدکنندگان برآوردی نسبی از میزان احتیاج و تقاضای جامعه نسبت به آن فرآورده معین داشته باشند. نیازسنجی در مصرف کالا را از راه های مختلف می توان انجام داد: بازار و فروشندگان کالا؛ واسطه های خرید؛ دلالانی که واسطه انتقال کالا به مردم هستند؛ مراجعه مستقیم به مصرف کنندگان و رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی. به هر صورت، شناخت میزان نیاز مردم به مصرف کالا در زمینه توزیع لازم است تا از خسارت های احتمالی پیشگیری شود.

عمدتا مشکل اساسی در امور اقتصادی در مرحله توزیع ثروت و کالا پدید می آید؛ زیرا در منابع طبیعی، مشکلی وجود ندارد و خداوند به

۱- وسائل الشیعه، ج۱۲، ص۴۴.

ص: ۱۲۳

انـدازه نیاز بشـر، پدیـده هایی را در زمین و برکاتی را در آسـمان قرار داده است تا به موقع، نیازهای مردم را برطرف کنند. قرآن در این زمینه می فرمایـد: «اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمَـاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَـاء مَـاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّکُمْ وَسَـخَّرَ لَکُمُ الْفُلْکَ لِتَجْرِیَ فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَـخَّرَ لَکُمُ الأَنْهَـارَ وَآتَـاکُم مِّن کُلِّ مَـا سَـأَلْتُمُوهُ وَإِن تَعُـدُّواْ نِعْمَتَ اللّهِ لاَ تُحْصُوهَـا؛ و از هر چیزی که از او خواستید، به شما داد و اگر نعمت های خدا را بشمارید، هرگز آنها را شماره نتوانید کرد.»(۱)

بی عدالتی، حق کشی و نابسامانی ها، از توزیع ناعادلانه منابع و ثروت ناشی می شود. بنابراین باید در تخصیص منابع، توزیع ثروت، کالا و خدمات باید نیازها را در نظر گرفت و بر اساس آن برنامه ریزی کرد.

۷. عدالت محوری

۷. عدالت محوری

عدالت در فرهنگ اسلام جایگاه مهم و وسیعی دارد. امام علی علیه السلام می فرماید: «العَدْلُ یَضَعُ الْاُمُورَ مَواضِعَها؛ عدالت هرچیزی را در جای خود می نشاند.»(۲) یکی از مهم ترین و حساس ترین مصادیق فراگیر عـدل، عدالت اجتماعی است که به معنای «اعطای حقوق و مطالبات منطقی هر شخص به تناسب صلاحیت، شایستگی و نیازمندی های واقعی، فطری و اجتماعی اوست».(۳)

در نظـام اقتصـادی عادلانه ای که اسـلام پی ریزی می کنـد، درآمـد هرکس از آنِ اوست و حکومت اسـلامی وظیفه دارد از حقوق مشروع تک تک

۱- ۱ابراهیم: ۳۲ ۳۴

۲- نهج البلاغه، حکمت ۴۳۷.

۳- جمعی از نویسندگان، شناخت اسلام، ص۴۷۸.

ص: ۱۲۴

افراد پاسداری کند. امام کاظم علیه السلام می فرماید: «لَوْ عَدِلَ فِی النّاسِ لَاسْتَغْنَوا: اگر در میان مردم عدالت اجرا شود، همه بی نیاز خواهند شد».

نقل شده است که روزی یکی از اصحاب امیرالمؤمنین علی علیه السلام از آن حضرت خواست تا از غنایم جنگی و اموال بیت المال چیزی به او کمک کند. حضرت در پاسخ او فرمود:

این مال نه از آنِ من است و نه از آنِ تو، بلکه این بازد، نبرد مسلمانان و ره آورد شمشیرهای آنهاست. اگر در این نبرد با آنان شرکت داشته ای، بهره ای در حد ایشان خواهی داشت؛ وگرنه چیزی که دست رنج دیگران است، برای دهان شما نخواهد بود.(۱)

بنابراین، عدالت اقتصادی به معنای توزیع صحیح درآمدها و جلوگیری از تضییع منافع و حقوق مشروع همه افراد به ویژه محرومان است تا فاصله طبقاتی و اختلاف فاحش درآمدها پدید نیاید. با نگاهی به سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در می یابیم که در زندگی با اعتدال زندگی کرده و احکامش عادلانه بوده است چنان چه در صحیح بخاری آمده است: «سِیرَتُهُ الْقَصْد وَ سُنَتُهُ الْرُشْدُ وَ کَلامُهُ الْفَصَلْ وَ حُکْمُهُ الْعَدلْ؛ راه و رسم او معتدل، روشش صحیح و متین و سخنانش روشن گر حق از باطل و حکمش عادلانه بود».

امام علی علیه السلام برای تحقق عدالت اقتصادی در جامعه، نخست به یکسان سازی اوضاع رشد و رفاه عمومی پرداخت و کوشید تا محرومیت برخی قشرهای اجتماعی را که به دلیل توزیع ناعادلانه بیت المال در گذشته پدید آمده بود، برطرف سازد. با تلاش های ایشان، نوعی تعادل و

۱- جمعی از نویسندگان، شناخت اسلام، ص۴۷۸.

ص: ۱۲۵

هماهنگی در زندگی عموم مردم پدید آمد. آن حضرت در این باره می فرمایند:

هیچ کس در کوفه نیست که زندگی او سامان نیافته باشد. پایین ترین افراد نان گندم می خورند و خانه دارند و از آب فرات استفاده می کنند.(۱)

۸. قناعت

۸. قناعت

واژه «قناعت» مفهومی اخلاقی است و از نظر لغت در منابع واژه شناسی، به معناهایی چون بسنده کردن به مقدار نیاز، رضایت نفس به آنچه از روزی و معاش در اختیار دارد.(۲) قناعت از نظر عالمان اخلاق، ضد صفت حرص و طمع ورزی، حالت و ملکه ای نفسانی است که وجود آن در آدمی، عامل اکتفا کردن و رضایت دادن فرد به قدر نیاز و ضرورت از زندگی است. روحیه قناعت سبب می شود انسان در استفاده از دارایی و امکانات به حد نیاز خویش بسنده کند و خود را برای تحصیل بیشتر مادیات به زحمت و مشقت نیندازد.(۳)

در روایات، به طور مفصل در زمینه قناعت سخن رفته و تعبیرهای گوناگونی از آن شده است. رسول خدا صلی الله علیه و آله در حدیثی کوتاه از قناعت، به مال و ثروت تعبیر کرده است و می فرمایند: «الْقَناعَهُ مَالٌ لَا یَنْفَدُ؛ قناعت ثروتی تمام ناشدنی است.»(۴) بر این اساس، صفت قناعت، سرمایه بزرگی

۱- بحارالانوار، ج ۱۱۰، ص ۴۰.

۲- لغت نامه دهخدا، واژه «قناعت».

۳- ملا احمد نراقی، معراج السعاده، ص ۳۱۵.

۴- منتخب میزان الحکمه، ص ۴۳۴، واژه قناعت.

ص: ۱۲۶

است. سرمایه ای که انسان را از هلاکت و بدبختی نجات می بخشد و به سر منزل مقصود می رساند.

قناعت در امور مالی و فعالیت های اقتصادی، از اهمیت خاصی برخوردار است و در روند کار و زندگی انسان تأثیر بسزایی دارد. اگر انسان با روحیه قناعت زندگی کند، به عزّت دست می یابد و عمر بابرکتی خواهد داشت. امام علی علیه السلام می فرماید: «لا كَنْزَ أَغْنىٰ مِنَ الْقَناعَهِ؛ هیچ توانگری، بی نیاز کننده تر از قناعت نیست».(۱)

با این وصف، روحیه قناعت، شاخص مهمی در زمینه حماسه اقتصادی است. بدون شک اگر عزّت و اقتدار جامعه اسلامی را می خواهیم حیات طیبه ای داشته باشیم باید صرفه جویی کنیم و حرص و طمع و رفاه طلبی را با یک تصمیم مقتدرانه و آگاهانه کنار بگذاریم و با روحیه حماسی خود را بی نیاز سازیم. خلاصه اینکه بدون قناعت پروژه حماسه اقتصادی به سامان نمی رسد. ازاین رو، بر حماسه سازان لازم است تا روحیه قناعت را در خود ایجاد و با تمرین و ریاضت آن را در خود تثبیت کنند.

۹. پرهیز از اسراف

۹. پرهیز از اسراف

خداوند می فرماید: «وَلَا تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ؛ اسراف نکنید که خداوند اسراف کنندگان را دوست ندارد.»(۲)

اسراف به معنای زیاده روی در مصرف و ریخت و پاش های بی جهت، عملی ناپسند است که پی آمدهای منفی فراوانی از نظر اقتصادی

۱- منتخب میزان الحکمه، ص۴۳۴، واژه قناعت.

۲- انعام: ۱۴۱.

ص: ۱۲۷

و اجتماعی دارد. شناخت ماهیت اسراف و زیان های ناشی از آن در خانواده و جامعه اسلامی، از نظر قرآن و حدیث سبب می شود مردم در مصرف میانه روی کنند. رایج ترین کاربرد اسراف در قرآن و حدیث و نیز عرف جامعه، زیاده روی در امور مالی است که استفاده بیش از حد و بی مورد از ثروت و نیز مصرف های حرام، مصداق اسراف هستند.

واژه اسراف بیش از ۲۳ بار در آیات متعدد قرآن در شکل های مختلف به کار رفته است. گرچه این واژه بیشتر در معنای زیاده روی و افراط به کار می رود ولی در حقیقت هرگونه خروجی از اعتدال چه به سوی افراط چه تفریط را شامل می شود. چنان چه امام علی علیه السلام می فرماید: «کُلُّ مازادَ عَلَی الْاِقْتِصادِ اِسرافٌ؛ هرچه بیش از میانه روی و اعتدال باشد، اسراف است.» امام صادق علیه السلام هم می فرماید: «مال متعلق به خداست و به صورت امانت در دست انسان هاست و آنها حق دارند در حدّ اقتصاد (حدّ میانه و متعارف) مصرف کنند و نباید مرتکب اسراف شوند».(۱)

همه مردم، اعم از کوچک و بزرگ، زن، و مرد، از هر قوم و نژادی و در هر شغل و حرفه یا سمتی، در مصرف کالا ـ و خدمات شریک هستند و کسی نیست که به صورت شبانه روز از امکانات موجود در جامعه بهره مند نباشد. همچنین همه فرآورده های تولیدی و صنعتی مانند مواد انرژی، از قبیل آب، برق، گاز و امثال آن، شبانه روز در دسترس مردم هست و دبون آنها لحظه ای نمی توان زندگی کرد. اگر مردم در هیچ یک از انرژی های مصرفی، زیاده روی و اسراف نکنند با کاهش مصرف انرژی و ذخیره سازی آنها، نه تنها به خوبی مصرف داخلی تأمین می شود، بلکه

۱- تفسیر نمونه، ج۸، ص۹۳.

ص: ۱۲۸

مقـدار زیـادی از انرژی اضافی، صادر و ارز وارد کشور می شود. برعکس، ممکن است زیاده روی و اسـراف در مصـرف، کشور را فلج کند و مشکلاتی پدید آورد که به آسانی قابل حل نباشد. بر این اساس، اعتدال در امور اقتصادی و مصرف از امور مهمی است که باید سرلوحه حماسه آفرینان اقتصادی قرار گیرد.

۱۰. مصرف کالاهای داخلی

۱۰. مصرف کالاهای داخلی

یکی از مسئولیت های مهم در زمینه حماسه اقتصادی که متوجه مردم است، استفاده از کالاهای داخلی است. این کار علاوه بر آنکه سبب حمـایت از کـار و تولیـد و انبـاشت سـرمایه می شود، از نظر فرهنگی و سیاسـی و اجتمـاعی، سـبب تقویت خودبـاوری و حفظ استقلال و اقتدار حاکمیت اسلامی می گردد.

مصـرف کالاهای داخلی، سـبب رونق اشـتغال و توسـعه تولیـد می شود و تولیدکننـدگان را به این باور می رسانـد که بـدون کمک بیگانگـان می تواننـد نیازهای جامعه اسـلامی را برطرف کننـد. احساس خودباوری آنها، در راسـتای تهیه و تأمین کالاهای مورد نیاز جـامعه، سـبب نوآوری و ابتکـار می شود و چون اطمینـان به حمـایت مردم دارنـد، از درگیر شـدن بـا مشـکلات بزرگ، هیـچ گونه هراسی به دل راه نمی دهند و در نهایت، زمینه پیشرفت های بزرگ اقتصادی را فراهم می سازند.

همچنین پای بنـدی به اسـتفاده از تولیدات داخلی، زمینه هرگونه نفوذ دشـمنان در عرصه های فرهنگ و اقتصاد و نظام سیاسـی را از بین می برد.

در آموزه های اسـلامی به مسـئله پرهیز از اسـتفاده کالاهای بیگانگان توجه بسـیاری شـده است. در بخشـی از روایات تأکیدشده که دراز کردن

ص: ۱۲۹

دست نیاز به سوی دیگران، سبب وابستگی و پای مال شدن عزّت می شود و هیچ مؤمنی حق ندارد، عزّت و کرامت و آزادگی خود را فـدای برخی امور مادی کم ارزش کند. ازاین رو، مؤمنان موظفند برای تأمین نیازهایشان، چاره اندیشـی و از دست دراز کردن به سوی بیگانگان خودداری کنند.

در این باره امیرمؤمنان علی علیه السلام می فرماید: «اِحْتَجْ لِمَنْ شِئْتَ تَکُنْ اَسیرُهُ، اِستَغْنِ عَمَّنْ شِئْتَ تَکُنْ نَظیرَهُ؛ به (سوی) هرکس می خواهی، دست نیاز دراز کن، (ولی بدان) اسیر او خواهی شد، اما اگر استغنا داشته باشی، از دست دراز کردن به سوی دیگری خودداری کنی، همانند و هم ردیف او می شوی».(۱)

بهره منـدی از محصولات بیگانگان، به ویژه در زمینه نیازهای اساسـی، یکی از مصادیق برجسته دست دراز کردن به سوی دیگران است. افزون بر این، داشتن پیونـد تجاری گسترده در زمینه نیازهای اساسـی، کم کم سبب برقراری روابط دوستانه با بیگانگان می شود که در نهایت، این دوستی، اعتماد و رکون به دشمنان را درپی می آورد که قرآن کریم به شدت با این گونه کارها مخالفت کرده به مؤمنان دستور داده است: «لَا تَتَّخِذُواْ الْکَافِرِینَ أَوْلِیَاء؛ کافران را دوست خود نگیرید».(۲)

امام صادق علیه السلام در روایت بسیار مهمی از امیرمؤمنان علی علیه السلام چنین روایت کرده است: «لا تَزال هذِهِ الْاُمَّهُ بِخَیْرٍ ما لَمْ یَلْبَسُوا لِباسَ الْعَجَمِ وَ یَطْعَمُوا اَطْعِمَهَ الْعَجمِ فَاِذا فَعَلُوا ذلِکَ ضَرَبَهُمُ اللهُ بِالذُّلِّ؛ همیشه این امت اسلامی در

۱- میزان الحکمه، ج۲، ص۵۳۶.

۲- ۲نسا: ۱۴۴.

ص: ۱۳۰

نیک بختی و خوبی به سر می برد تا وقتی که لباس بیگانگان را نپوشد و غذای بیگانگان را نخورند؛ اما وقتی چنین کردند خداوند آنان را به ذلت و خواری و گرفتار خواهد ساخت».(۱)

منظور از این تعبیر که خداوند آنها را به خواری گرفتار می سازد، یعنی اقتصادی استفاده از محصولات بیگانگان، گرفتاری به ذلت و خواری است.

بنابراین مصرف کالاها و تولیدات داخلی یکی از ضروری ترین بایسته های حماسه آفرینی مردم در عرصه اقتصاد می باشد.

ج) آسیب شناسی حماسه اقتصادی

اشاره

ج) آسیب شناسی حماسه اقتصادی

به یقین در حماسه آفرینی در عرصه اقتصادی، موانع و آسیب هایی هر نظام اقتصادی را به فساد و ویرانی می کشانند؛ که فقط با روحیه حماسی و خستگی ناپذیری می توان این آسیب ها و موانع را برطرف کرد. این آسیب ها هم دوست و هم ملت را تهدید می کند که باید به درستی شناسایی و با تمام توان آنها را از مسیر حرکت سریع اقتصادی کنار زد.

۱. آسیب های اخلاقی

اشاره

۱. آسیب های اخلاقی

زیر فصل ها

الف) رعایت نکردن اخلاق و فقه اقتصادی

ب) اسراف و تبذیر

ج) حرام خواری

د) کم فروشی و گران فروشی

ه) ربا

و) احتکار

ز) اختلاس

الف) رعایت نکردن اخلاق و فقه اقتصادی

الف) رعایت نکردن اخلاق و فقه اقتصادی

رعایت نکردن اخلاق اقتصادی و به کار نگرفتن اصول فقه اقتصادی از جمله مواردی است که جلوی حرکت حماسی در اقتصاد را خواهد گرفت؛ چون قوانین دین با هم در ارتباط و تناسب کامل هستند و مثل

۱- بحارالانوار، ج۶۶، ص۳۲۳، ح۶.

ص: ۱۳۱

اجزای یک سیستم هماهنگ عمل می کنند. بنابراین، اگر به برخی عمل شود و به برخی عمل نشود، این سیستم هماهنگ، جواب کافی نخواهد داد. اگر اغنیا از پرداخت حقوق واجب و مستحب سرپیچی کنند، اگر فقیران صبر پیشه نکنند و به ذلت، دریوزگی، طمع، عجز و اعتراض و گدایی روی بیاورند. اگر مالیات گرفته شود، اما زکات و خمس درست پرداخت نشود و برای پرداخت آن، سامانه قانونی و اجرایی کافی و لازم وجود نداشته باشد، حفره های اقتصادی این جامعه پر نخواهد شد و تعدیل ثروت در عمل، عادلانه صورت نخواهد گرفت.

در این میان، اخلاق اسلام و فقه دینی سعی می کند جلوی طغیان اخلاقی ثروتمند و شکنندگی روحی روانی فقیر را بگیرد. فقه اقتصادی تلاش می کند تعادل را در جامعه برقرار کند. فقه در بسیاری از عرصه های اقتصادی مثل: معاملات و تجارات و حقوق واجب مثل: کفارات، فیء، خمس، زکات، حقّ‌النّاس، حقّ الله و... باب فقهی باز کرده است. اخلاق دینی برای اقتصاد، معیارهای زیادی مثل: قناعت، مبارزه با راحت طلبی، تقبیح پرخوری، تکاثر، حرص، آز و طمع، تشویق به احسان، نیکی و حل مشکلات دیگران، پرهیز از حرام خوری، ترسیم حدود مالکیت شخصی، توصیه اکید به طلب رزق حلال و تلاش برای تجارت و پیدا کردن خرج عائله و... را تبیین کرده است.

ب) اسراف و تبذیر

ب) اسراف و تبذیر

واژه «اسراف» در اصل به معنای «تجاوز از حدّ وسط» است.(۱) مفهوم و گستره معنایی این واژه، در قرآن کریم، همان معنای لغوی آن است،

۱- ابن منظور، لسان العرب، ج۹، ص۱۴۸.

ص: ۱۳۲

چنان که راغب اصـفهانی می گوید: «سَرَف» تجاوز از حدّ در هر کاری است که آدمی انجام می دهد، گرچه [کاربرد آن] در انفاق و خرج کردن مال مشهورتر است.(۱)

واژه «تبـذیر» نیز در اصل به معنای «پراکنـده ساختن و جـدا کردن چیزی» است، که از «پاشـیدن بـذر در زمین» گرفته شده است،(۲) سپس در معنای مجازی نابود کردن و هدر دادن مال و به تعبیر عامیانه، «ریخت و پاش» به کار رفته است.(۳)

بر این اساس، اسـراف با تبذیر معنای نزدیکی دارد، با این تفاوت که اسراف بیشتر در زیاده روی در مصرف به کار می رود، و حتی ممکن است در ظـاهر، چیزی هـدر نشود، ولی تبـذیر، هـدر دادن مـال و اتلاـف آن می باشـد و کاربرد زبانی آن، هنگامی است که امکانات بسیاری، بیهوده نابود گردد.

نگـاهی به آموزه هـای دینی دربـاره اسـراف و تبـذیر، تردیـدی در حرمت آن بـاقی نمی گـذارد. هرچنـد برخی آیات و روایاتی که اسـراف را نهی و نکوهش کرده، عام و مطلق است، بی تردید، اسـراف مالی از مصادیق بارز آن به شـمار می رود: «كُلُوا۟ وَاشْرَبُوا۟ وَلَا تُسْرِفُوا۟ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ؛ بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید که او، اسراف کاران را دوست ندارد.» (۴) و «إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا۟ إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ؛ تبذیرکنندگان، برادران شیاطین هستند». (۵)

بارزترین اثر نامطلوب اسراف و تبذیر، هدر دادن ثروتها و اتلاف

۱- راغب اصفهانی، المفردات، ص۴۰۷.

۲- راغب اصفهانی، المفردات، ص۱۱۳.

۳- راغب اصفهانی، المفردات، ص ۱۱۴.

۴- ۵اعراف: ۳۱.

۵- ۶اسراء: ۲۷.

ص: ۱۳۳

منابع و امکانات مادی است. گرچه از نگاهی شخصـی و محدود اسـراف در کارهای اساسی همچون مواد غذایی و به ویژه نان و نیز منـابع تجدیدناپـذیر همچون ننفت و فرآورده هـای آن، انـدک و نـاچیز پنداشـته می شود، از زاویه بالاتر و در سـطح جامعه و جهان خسارت های سهمگینی به بار می آورد.

اثر مستقیم این پدیده به ویژه بر جوامعی که درآمد و امکانات محدودی دارد، فقر و محرومیت است. از این رو رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرمایند: «مَنْ بَذَّرَ أَفْقَرَهُ اللّه؛ هرکس [در اموالش] اسراف و تبذیر کند، خداوند وی را فقیر سازد».(۱)

نیز امیرمؤمنان علیه السلام می فرماید: «الْقَصْدُ مِثْرَاةٌ وَ السَّرَفُ مِتْوَاةٌ؛ میانه روی، ثروت زاست، و اسراف، نابودکننده».(۲)

بنابراین توجه به جلوگیری از اسـراف و تبذیر می تواند جلوی هدر رفتن بسـیاری از سـرمایه های مالی و انرژی های انسانی را بگیرد که باید به عنوان یک اصل جدی در مدیریت اقتصادی به آن توجه کرد.

ج) حرام خواری

ج) حرام خواری

«وَلَا تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ؛ مال مردم با ناحق نخوریـد.»(۳) اگر جـامعه در مسـیر حرام خـوری قرار گیرد، حق کشـی و حق خوری پیدا می شود و در پی آن، نزاع و ناامنی مالی و جانی پیش می آید. انرژی ها به جای مصرف شدن در مسیر سالم کار، تولید و بهره دهی، در مسیر حق کشی،

۱- بحارالانوار، ج۱۰۰، ص۲۱.

۲- الفروع من الکافی، ج۴، ص ۵۲.

۳- ۱نساء: ۲۹.

ص: ۱۳۴

مصرف گرایی، دزدی و انحراف بـه کـار گرفتـه می شـود که از پیشـرفت سـالم اقتصـادی در جـامعه جلـوگیری خواهـد شـد. برای جلوگیری از توقف رشـد اقتصـادی بایـد حرام خواری و قانون گریزی به شـدت برخورد شود که این امر را از یک سو، قضایی و از سوی دیگر، اقتصادی است.

د) کم فروشی و گران فروشی

د) کم فروشی و گران فروشی

کم فروشـی و گران فروشـی دو نمونه از موارد نهی شـارع در موضوع تجـارت و کسب است. گران فروشـی در حقیقت نوعی زیاده ستانـدن به نـاحق از مشتری است. بنـابراین از مصادیق حق ّالناس به شـمار آمـده و تمامی مشتریان بر ذمه گران فروشـی حق خواهند داشت.

بایستی دانست که هرچند کسـبه و بازاریان از مضرات دنیوی و اخروی گران فروشی آگاه باشند، باز عده ای در این میان هستند که در تفکر منـافع منـادی خود غوطه ور شـده و به این معضـل دامن می زننـد. بنابراین مسـئولان بایـد با این پدیـده شوم مبارزه کرده و دست سودجویـان ظـالم را از این میـدان کوتاه سازنـد؛ در غیر این صورت مردم به سـتوه آمـده، میزان نارضایتی بالا خواهـد رفت و تبعـات سـنگینی را به دنبـال خواهـد داشت. ازاین رو امیرالمؤمنین علیه السـلام به مالـک اشتر، چنین موقعیتی را گوشـزد کرده و می فرمایـد: «بایـد خریـد و فروش در جـامعه اسـلامی، به سادگی و با موازین عـدالت انجام گیرد، با نرخ هایی که نه بر فروشـنده زیانی رساند و نه بر خریدار».(۱)

کم فروشی نیز به شدت در آیات و روایات از آن نهی شده است، تا

۱- نهج البلاغه، نامه ۵۳.

ص: ۱۳۵

جـایی که یـک سوره در مـذمت این کار نازل شـده است. خداونـد متعال در سوره مطففین می فرمایـد: «وَیْلٌ لِّلْمُطَفِّفِینَ؛ وای بر کم فروشان!». (۱)همچنین خداوند متعال در سوره هود می فرماید: «وَیَا قَوْمِ أَوْفُواْ الْمِکْیَالَ وَالْمِیزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُواْ النَّاسَ أَشْیَاءهُمْ؛ای قوم من! پیمانه و وزن را تمام دهید و به داد رفتار کنید و از بهای آنچه مردمان دارند، چیزی. ٠نکاهید».(۲)

همچنین پیـامبر اکرم صـلی الله علیه و آله می فرماینـد: «مَـا یُخْسِـرُ قَوْمٌ المِکْیَالَ وَ المِیزانَ إلَّا أُخِـذُوا بِالِسّـِنین؛ هیـچ قومی کم فروشـی نکردند مگر آنکه به قحط سالی مبتلا شدند».(۳)

ه) ربا

ه) ربا

پدیده نامبارک ربا بزرگ ترین معضـلات خانمان سوز است که متأسـفانه در کشورهای اسـلامی نیز رواج پیدا کرده است. معضـلی که به تنهـایی کافی است تا کشوری را در مرداب فساد و تباهی غوطه ور سازد. در آیات و روایات بسـیاری از این پدیـده شوم نهی شـده است. از جمله «یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِیَ مِنَ الرِّبَا إِن کُنتُم مُّؤْمِنِینَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَکُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِکُمْ؛ای کسانی که ایمان آورده اید! از مخالفت فرمان خدا بپرهیزید، و آنچه از (مطالبات) ربا باقی مانده، رها کنیـد؛ اگر ایمان داریـد! اگر چنین نمی کنیـد، بدانیـد خدا و رسولش، با شـما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سـرمایه های شما از آنِ شماست.»(۴) که در آن

۱- ۲مطففین: ۱.

۲- ۳هود: ۸۵.

۳- ارشاد القلوب، ج۱، ص ۷۱.

۴- ۱بقره: ۲۷۸ و ۲۷۹.

ص: ۱۳۶

رباخوار به عنوان محارب خدا و رسولش توصیف شده است. در کتب حدیثی نیز روایاتی سنگین و با بار معنایی عظیمی وارد شده است. چنانچه امام علی علیه السلام می فرمایند: «لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صلی الله علیه و آله الرِّبا وَ آکَلَهُ وَ بائِعَهُ وَ مُشْتَرِیُهُ وَ کاتِبَهُ وَ شَاهِدَیه؛ پیامبر خدا، ربا و خورنده و خریدار و فروشنده و نویسنده و گواهان آن را لعنت کرده است».(۱)

ربا مسیر اقتصاد سالم را مختل می کند و سرمایه گذاری سالم و تولید را به سوی سرمایه گذاری کاذب و پول زایی به وسیله پول هدایت می کند. پول زایی به سبب پول سبب می شود پول دار با پول خود، پول دارتر شود و فقیر درعمل برای پول دار کار کند و بیشتر نتیجه کار خود را به عنوان نزول و بهره، به صاحب پول بدهد. این کار به ایجاد فاصله طبقاتی شدید می انجامد و در درازمدت و در شکل کلان خود، وضع اقتصادی بسیار اسف باری را ایجاد می کند. از این رو، دین برای جلوگیری از حکومت سیستم اقتصادی ربوی، ربا را از اساس حرام کرده است تا زمینه رشد محرومان، ایجاد و جلوی رشد شتاب یافته و کاذب ثروتمند گرفته شود.

و) احتکار

و) احتکار

احتکار در اصل به مفهوم «جمع و امساک» است. سپس در معنایی مجازی، به کار رفته است، از جمله «جمع و نگه داری طعام و مانند آن به انتظار زمان گرانی».(۲)

یکی از عوامل انحراف بازار از حالت تعادل، ناپدید شدن بخشی از تولید در قلمرو عرضه است. در این صورت، با توجه به چرخه درآمدی،

۱- تهذیب الاحکام، تحقیق خراسان، ج۷، ص۱۵.

۲- ابن منظور، لسان العرب، ج۴، ص ۲۰۸.

ص: ۱۳۷

کارگرانی که در تولیـد آن کالاها نقش داشـته انـد پس از کسب درآمد خود، توان تقاضا می یابند. بنابراین در موقعیتی که عرضـه کـل آسـیب دیـده است، تقاضـای کـل بالاـ می رود و قیمت فزونی می یابـد. اگر چنین رفتاری در سـطح وسـیع و گسترده کالاهای گوناگون رواج پیدا کند، اقتصاد در گرداب تورّم فرو می رود.(۱)

حرمت احتکار، نظام اقتصادی را از چنین آسـیبی حفظ می کند. امام باقر علیه السلام ، برای تنظیم رفتار «انسان اقتصادی مسلمان»، از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چینن نقل می فرماید:

هرکس خوراکی بخرد، آن را تا چهل روز حبس کند و به قیمت گران به مسـلمانان عرضه دارد؛ بداند اگر پس از فروش، قیمت آن را صدقه دهد، کفاره کردارش نخواهد شد.(۲)

ز) اختلاس

ز) اختلاس

یکی دیگر از مفاسـد اقتصـادی که در جامعه امروز به عنوان پدیـده شوم رواج یافته، اختلاس است. درباره معنا و مفهوم اختلاس در میـان فقهـا اختلـاف است، برخی از فقهـا اختلـاس را بر مفهوم لغوی آن جـاری کرده انـد، که بر این اساس، هرگاه هم ربودن و هم اصل مال مخفی باشد، سرقت تلقی خواهد شد، و اگر ربودن مخفی، اما مال آشکار باشد، اختلاس است.

در قوانین جمهوری اسـلامی، برای اختلاـس معنـایی گفته شـده است که مرتبـط بـا حوزه عملکرد مـأمورین دولتی است. در تعریف اختلاس

۱- علی اصغر هادوی نیا، معنویت و اقتصاد، ص ۱۶۰.

۲- وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۳۱۴.

ص: ۱۳۸

گفته شده که اختلاس عبارت است از برداشت و یا تصاحب اموال دولت توسط کارمند یا مأمور دولتی به نفع خود یا دیگری؛ اموالی که بر حسب وظیفه به او سپرده شده باشد.

در اسلام، امانتداری یکی از اصول مهم اخلاقی است. در حوزه اقتصادی نیز به عنوان اصل اساسی مطرح شده است. خداوند درباره شرایط مدیر اقتصادی بر اصل امانتداری به عنوان شرط تصدّی مناسب اقتصادی تأکیدمی کند. چنان چه می بینیم حضرت یوسف علیه السلام زمانی که پیشنهاد انتصاب خود را به عنوان مسئول خزانه داری حکومت مصر می دهد، بر علم و امانت داری خود استدلال نموده و می فرماید: «اجْعَلْنِي عَلَى خَزَآئِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ؛ مرا سرپرست خزائن سرزمین (مصر) قرار داده، که نگهدارنده (امانتدار) و آگاهم».(۱)

اختلاس از آنجا که گردش سالم اقتصادی و عدالت را در بخش اقتصاد دولتی و ملی مورد تهدید جدی قرار می دهد. بسیار خطرناک است. بنابراین مقابله با مفاسد اقتصادی در سطوح ملی و کلان، از جمله اختلاس، خیانت در امانت و تصرفات غیرقانونی مسئولان می بایست به شدت مورد پیگیری و محاکمه قانونی قرار گیرد.

۲. آسیب های اجتماعی

اشاره

۲. آسیب های اجتماعی

زیر فصل ها

الف) عدم اعتماد به نفس شخصی و ملی

ب) بهره نبردن از دانش و تخصص کافی در امور اقتصادی

ج) ضعف در مدیریت زمان و استفاده از فرصتها

د) پایین بودن روحیه ریسک پذیری و شجاعت در مسائل اقتصادی

ه) سرگرم شدن به فعالیت های تبلیغاتی

و) گرفتار شدن در دام تفرقه و مسائل حاشیه ای

الف) عدم اعتماد به نفس شخصی و ملی

الف) عدم اعتماد به نفس شخصی و ملی

این عامـل آن قـدر اهمیت دارد که حضـرت امـام خمینی رحمه الله همواره بر آن تأکیـدمی کرد و با القای آن در قلب و ذهن مردم، چرخ امید و حرکت را به گردش درمی آورد.

۱- ۱یوسف: ۵۵.

ص: ۱۳۹

یک ملت وقتی که یک مطلب را باور کرد که می تواند انجام بدهد، انجام خواهد داد... اگر افکارتان و باورتان این باشد که ما می توانیم مستقل باشیم و وابسته به غیر نباشیم، خواهیم توانست.(۱)

خوشبختانه با ظاهر شدن آثار بزرگ رشد اقتصادی، مثل پیشرفت هسته ای، فضایی و نظامی، احساس اعتماد به نفس در ایران اسلامی نهادینه شده است. البته با برخی از زمزمه های ضعیف که سعی در تخریب این روحیه دارند، باید برخورد شود.

اعتماد به نفس در واقع نیرویی است که شخص و ملتی را در استفاده بهینه از قابلیت ها و توان مندی های خویش جهت رسیدن به اهدافی که در نظر دارد یاری می کند. امام هادی علیه السلام می فرمایند: «مَنْ هانَتْ عَلَیْهِ نَفْسُهُ فَلا تَأمَنْ شَرَّهُ؛ کسی که خویشتن را ناچیز و خوار می یابد و در باطن نسبت به خود احساس پستی و حقارت دارد از شر او ایمنی نداشته باش».(۲)

ب) بهره نبردن از دانش و تخصص کافی در امور اقتصادی

ب) بهره نبردن از دانش و تخصص کافی در امور اقتصادی

کسی که می خواهد به فعالیت های اقتصادی بپردازد، پیش از آن باید احکام شرعی اقتصادی مورد نیاز را یاد بگیرد. همواره به این موضوع در دین مقدس اسلام تأکیدو دلیل عقلی بر آن اقامه شده است. در آیات و روایات و سیره معصومین علیهم السلام ، آموزش و یادگیری احکام شرعی اقتصادی، پیش از ورود به عرصه کسب و کار، بسیار سفارش

۱- صحیفه امام، ج۱۴، ص۳۰۷.

۲- میزان الحکمه، ح۶۷۱۹.

ص: ۱۴۰

شده است: «الفِقْهُ ثُمَّ الْمَتْجَر؛ اول یادگیری احکام، سپس پرداختن به تجارت».(۱)

همچنین تجارت موفق و اقتصاد پویا، نتیجه کار کسانی است که از تخصص و آگاهی های لازم برخوردار باشند و قوانین و قراردادهای تجاری، چند و چون تولیدات کشورها و ویژگی های بازارها را بشناسند و در این زمینه اطلاعات لازم را داشته باشند.

این امر مهم به ویژه در عصر کنونی، که با انقلاب در فن آوری های اطلاعات و ارتباطات و گذر از فن آوری سخت افزاری به نرم افزاری، نقطه عطفی در شکل گیری بازارهای مبتنی بر نظامها و شبکه های اطلاعاتی به وجود آورده، بیش از پیش ضرورت می یابد؛ زیرا کسانی که تخصص اقتصادی و آگاهی های لازم را ندارند، پیوسته خود و جامعه را با خطر عملکردهای تجاری نادرست و ویرانگر روبه رو می سازند. ازاین رو، انسان باید در سرمایه گذاری و انجام فعالیت های تجاری، خردمندانه برخورد کند و تخصص کافی داشته باشد. چنان که امام صادق علیه السلام می فرماید: «کان امیرُ المؤمنین علیه السلام یقول: لا یَقعُدنَّ فی السّوقِ الّا مَنْ یَعقِلُ الشّراءَ و البیعَ؛ کسی که احکام و قوانین خرید و فروش را نمی داند نباید در بازار مشغول کار شود و به تجارت بپردازد».(۲)

بنابراین، در انتخاب همکاران اقتصادی باید بسیار دقت شود که افراد، روحیه، انگیزه، ایمان، انرژی، نشاط، باور، علم و تخصص کافی را داشته باشند تا به سهم خود به این حرکت شتاب دهند، نه اینکه رشد آن را کند کنند.

۱- میزان الحکمه، ج۱، ص ۵۲۰.

۲- کافی، ج ۵، ص۱۵۴، ح۴.

ص: ۱۴۱

ج) ضعف در مدیریت زمان و استفاده از فرصتها

ج) ضعف در مدیریت زمان و استفاده از فرصتها

از جمله اصول مهم در ثمردهی کارها و تلاش ها ی گوناگون خصوصاً کارها و تلاش ها ی اقتصادی، مدیریت زمان و استفاده بهینه از فرصتها ست. امام علی علیه السلام در این باره فرموده است: «مَنْ نَاهَزَ الفُرصَهَ أَمِنَ الغُصَّه؛ هرکس فرصت را غنیمت شمرد و از آن بهره ببرد، از اندوه ایمن است.» چون از موقعیت پیش آمده استفاده کرده است». (۱)

نشناختن فرصت ها و استفاده نکردن به موقع از آنها، باعث تضییع زمان و در نتیجه عدم موفقیت و کامیابی در تلاش هاست. این مسئله یکی از آسیب های جدی در فرهنگ اجتماعی ماست و چه بسیار انگیزه های مثبت برای انجام کارها و تلاش مجاهدانه که به دلیل عدم مدیریت بر زمان و از دست دادن فرصت ها به ثمر نمی نشیند و تنها حسرت آن برای انسان ها می ماند.

فرصت در امور اقتصادی نیز چنین حالتی دارد و زمانی که موقعیتی فراهم شد، بلافاصله باید از آن استفاده کرد و حداکثر بهره را برد. حوزه تولید و توزیع شاید بیشتر محل پیش آمدن فرصت باشد و مدیر و مجری خبره و آگاه می تواند به محض فراهم شدن فرصت، از آن استفاده کند.

در فعالیت های اقتصادی در سطح خرد و کلان افزون بر فرصت هایی که گاه خود به خود پیش می آید، باید فرصت سازی کرد و تهدیدها را به فرصت اقتصادی تبدیل کرد. جمهوری اسلامی با وجود جنگها، تحریم ها و دشمنی هایی که استکبار جهانی داشتند، تهدیدهای آنان را در طول انقلاب به فرصت تبدیل کرد و با فعال سازی چرخه تولید و تأسیس زیرساخت های کشور به خودکفایی نزدیک می شود.

۱- مستدرک الوسائل، ج۱۲، ص ۱۴۳.

ص: ۱۴۲

د) پایین بودن روحیه ریسک پذیری و شجاعت در مسائل اقتصادی

د) پایین بودن روحیه ریسک پذیری و شجاعت در مسائل اقتصادی

علاقه و تمایل به مشاغل روتین و مشخص، با درآمد یا حقوقی ثابت بدون دغدغه، عدم تمایل به تغییر در رویه ها و روش های کاری ترس از تغییر در نوع کار، محل کار و هراس از ترک محل، شهر و منطقه برای انجام کارهای اساسی تر، خلق و خویی طبیعی و شایع است که به نظر می رسد به دلیل سابقه کارهای دولتی در کشور وبزرگ بودن حجم دولت این خصلت ها تشدید شده و نوعی اخلاق و منش بوروکراتیک حتی در مشاغل آزاد ایجاد کرده است. این رفتار طبعاً با تلاش ها ی حماسی در تعارض است. از این رو، همین مسئله باعث گرایش به فعالیت ها و مشاغل بی دردسر و در نتیجه کم بهره و فاقد نتیجه اساسی برای جامعه خواهد شد.

نوع بارز این روحیه ترس و درماندگی را می توان در ترک کنندگان جهاد ملاحظه کرد که قرآن کریم آن را مایه مهر شدن دل های آنان و بازماندن از درک حقایق و محروم شدن از خیرات جهاد می داند.

در واقع این حالت روحی را می توان نوعی تحجر و سکون روحی دانست که دامن گیر کسانی می شود که با وجود تمکن و توانایی از شرکت در جهاد خودداری کرده اند. «رَضُواْ بِأَن یَکُونُواْ مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَی قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا یَفْقَهُونَ؛ (آری) آنها راضی شدند که با متخلفان بمانند و بر دلها یشان مهر نهاده شده از این رو (چیزی) نمی فهمند».(۱)

امام علی علیه السلام می فرمایند: «الجُبْنُ آفَةٌ؛ ترس آفت زندگی است.»(۲) چرا که ترس، اضطراب، کسالت، محرومیت از سعادتها، ذلت و خواری و ده ها مفسده بزرگ را به همراه دارد.

۱- توبه: ۸۷.

۲- غررالحکم، ح ۸۹.

ص: ۱۴۳

بنابراین نداشتن شجاعت در تصمیم گیری و ترس از نارضایتی، پایین آمدن سطح رضایت عمومی، از دست دادن جایگاه اجتماعی، ترس از خطر و مشکلات احتمالی، ترس از تهدیدهای خارجی و آشوب های داخلی می تواند روند تصمیم گیری های حماسی را کند و کم اثر سازد و توان نیروهای خودی را صرف خنثی سازی حرکت دشمن کند.

ه) سرگرم شدن به فعالیت های تبلیغاتی

ه) سرگرم شدن به فعالیت های تبلیغاتی

متأسفانه از جمله آسیب ها و آفاتی که گریبان گیر نام گذاری های سالانه رهبر معظم انقلاب می شود، برخورد شعاری با آن است. این رویه نه تنها هزینه های هنگفتی را درپی دارد، بلکه موجب فراموش شدن منویات اصلی و مهم مقام معظم رهبری دامت برکاته نیز می شود. چنان چه بسیاری از همّ و غمّ مدیران، به جای پرداختن به امور مختلف جهت پیشبرد اهداف نظام و انقلاب، به مسئله کم فایده تبلیغات منعطف می شود.

در آغاز سال جهاد اقتصادی، رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه ای دامت برکاته برای جلوگیری از این رویه اشتباه، فرمودند: «البته من این نکته را حتماً تذکر بدهم؛ گاهی اوقات شعارهایی که ما برای سال اعلام می کنیم، بعد ناگهان می بینیم همه در دو دیوارهای تهران و شهرهای دیگر پر شده از تابلو، که این شعار رویش نوشته شده، این فایده ای ندارد. گاهی کارهای پرهزینه ای انجام می گیرد؛ چه لزومی دارد؟ آنچه که من از مسؤلین و از مردم عزیزمان توقع دارم، این است که این شعار را بشنوند، باور کنند و دنبال کنند».(۱)

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری دامت برکاته، مشهد مقدس، در تاریخ ۱/۱/۱۳۹۰.

ص: ۱۴۴

بایـد به این نکته توجه داشت که نام گذاری ها از سوی افراد متخصـص، کارشناسـی و با افراد مطلع در حوزه ها ی مختلف مشورت می شـود. بنـابراین، چنین کـاری به پشـتوانه علمی نیـاز دارد و تحقق آن در کشورداری مصالـح فراوانی است. هرگونه کم کـاری یا نادیده گرفتن آن نیز می تواند کشور را با چالش روبه رو کند.

و) گرفتار شدن در دام تفرقه و مسائل حاشیه ای

و) گرفتار شدن در دام تفرقه و مسائل حاشیه ای

مهم ترین پیش زمینه روحی و فکری برای تحقق یـک فعـالیت صـمیمانه و حماسـی و جمعی، حـاکم شـدن فضـای دوستی، تفـاهم، همکاری و مشارکت آنان با یکدیگر است.

امام خمینی رحمه الله ، تفرقه را عامل بسـیار مهمی در پدیـد آمدن گرفتاری مسـلمانان می داند و از آن با تعابیری مانند «اساس همه بدبختی ها و عقب افتادگی ها» و «رمز تمام گرفتاریها» یاد می کند:

ای مسـلمانان جهـان و پیروان مکتب توحیـد، رمز تمـام گرفتـاری هـای کشورهـای اسـلامی، اختلاف کلمه و عـدم هماهنگی است. خداونـد متعـال در یـک جمله بیـان فرموده است: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ؛ اعتصام به حبل الله، بیان هماهنگی جمیع مسـلمین است، همه برای اسـلام و به سوی اسـلام و برای مصالـح مسـلمین و گریز از تفرقه و جـدایی و گروه گرایی که اسـاس همه بدبختی ها و عقب افتادگی هاست».(۱)

حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه، خطبه ۱۲۷، مثل کسی را که از

۱- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۶۰.

ص: ۱۴۵

وحدت دوری می جوید وخود را از فضای جامعه اسلامی جدا می سازد، مثل گوسفند می داند که از گله جدا شده است و عاقبتی جز اینکه خوراک گرگ شود، برای او تصور نمی شود.

به استناد آیه های قرآنی، هرگاه در جامعه ای، تفرقه میان افراد به سنت تبدیل شود و یک دلی از دست برود، آن جامعه سیر نزولی را می پیماید و به سوی انحطاط می رود. بعضی از آیه های قرآن، وجود تفرقه و نزاع میان افراد جامعه را سبب انحطاط و شکست جوامع می داند و نسبت به آن هشدار می دهد: «وَأَطِیعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِیحُکُمْ وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِینَ؛ از خدا و پیامبرش اطاعت کنید و با هم نزاع نکنید که سست شوید و مهابت شما از بین برود».(۱)

در حرکت حماسی، اگر همه نیروها روی یک برنامه منسجم، متمرکز و به سوی هدف واحد هدایت شود، نتیجه سریع و محکم به دست می آید، ولی اگر مشکلی پیش بیاید، می تواند نیرو را تضعیف کند و تمرکز حرکت به سوی هدف را دچار اختلال سازد.

برخی با حاشیه سازی، التهاب آفرینی، تبلیغ علیه کارآمدی دولت و برنامه ها یش، ایجاد بدبینی در بین مردم و شایعه سازی تلاش می کنند نیروی متمرکز دولت را به حاشیه ها و مسائل پیش بینی ناشده و زیان بار مشغول کنند. گام دیگری که می تواند این نیروی متمرکز و همه جانبه رشد به سوی هدف واحد را دچار اختلال و تنش سازد، ایجاد دل سردی بین مردم و مسئولان و نیز بین خود مسئولان است. مقام معظم رهبری به این مسئله اشاره کرده و فرموده اند:

۱- ۲انفال: ۴۶.

ص: ۱۴۶

یک شرط دیگر این است که کشور به مسائل حاشیه ای مبتلا نشود. در بسیاری از اوقات، یک مسئله اصلی در کشور وجود دارد که همه باید همت کنند و به سراغ این مسئله اصلی بروند. باید مسئله کانونی کشور این باشد، اما ناگهان می بینیم از یک گوشه ای، یک صدایی بلند می شود، یک مسئله حاشیه ای درست می کنند، ذهنها متوجه آن می شود.(۱)

۳. آسیب های اقتصادی

اشاره

۳. آسیب های اقتصادی

زیر فصل ها

الف) کم کاری

ب) نبودن برنامه ریزی دقیق و هدفمند

الف) کم کاری

الف) کم کاری

کار، یکی از مهم ترین عومل تولید، پیشرفت و توسعه است؛ چون بیشتر منابع مورد نیاز انسان، بدون دخالت کار نیروی انسانی قابل بهره برداری نیستند. حتی کارایی سرمایه که یکی از عوامل تولید است، در نتیجه همراهی با کار نیروی انسانی است که در روند تولید، سودمند خواهد بود. به سخنی دیگر، جریان اقتصاد بر دو محور می چرخد: طبیعت و کار. اگر عامل کار نبود، زندگی انسان در همان شکل ابتدایی می ماند که بوده است. همه پیشرفت های تمدنی و تولیدات عظیم، ره آورد کار انسان اند. شاید گفته شود امروزه نقشی که ابزار و فن آوری های پیشرفته در تولید دارند، بسیار بیشتر از کاری است که نیروهای انسانی انجام می دهند. در پاسخ باید گفت اولاً با حذف نیروهای متخصصی که این فن آوریها را به کار می اندازند، هیچ نوع کارآیی برای آن ابزار متصور

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی، در تاریخ ۱/۱/۱۳۹۰.

ص: ۱۴۷

نیست. ثانیاً مگر فن آوری و ابزارهای پیشرفته، ره آورد کار به شمار نمی آیند.(۱)

یکی از مشخصات ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته، کم کاری، تنبلی و نبود احساس مسئولیت در بین اکثریت مردم است. این در حالی است که در کشورهای توسعه یافته، کار، ارزش محسوب می شود و مدیران همیشه در فکر هستند چگونه بهره وری نیروی انسانی را بالا ببرند.

با توجه به این مسئله، اگر بخواهیم در امور اقتصادی حماسه آفرینی کنیم و کشور را در برابر مشکلات اقتصادی بیمه نماییم، باید در نظر داشته باشیم که با بهره وری پایین نیروی انسانی و کم کاری نمی توان به قله های پیشرفت و سازندگی دست یافت. این در حالی است که اسلام به شدت با بی کاری و کاهلی برخورد و آن را نکوهش می کند. برای نمونه رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرمایند: «إنَّ الله یبغِضُ الصّحیحَ الفارغ لا فی شُغل الدنیا و لا فی شغل الاخره؛ خداوند آدم سالم بی کار را که نه کار دنیایی و نه به کار آخرتی مشغول باشد، دشمن می دارد.»(۲) نیز فرمود: «أَشَدُّ النَّاس حساباً یومَ القیامه المکفَّی الفارقُ إنْ کانَ الشُّغلُ مَجهَده فَالْفِراقُ مَفْسده؛ سخت حساب ترین مردم در روز قیامت از آن انسان بی کار است؛ اگر اشتغال ما به سختی باشد، بی کاری مایه فساد است».(۳)

بنابراین هر جامعه ای برای ادامه حیات و بقا، به کار و فعالیت مردم و مسئولان نیاز دارد و بدون آن، هیچ توسعه و پیشرفتی در حوزه اقتصاد حاصل نخواهد شد.

۱- صادق سیدنژاد، تولید، کار و سرمایه از منظر آموزه های دینی، ص۳۲.

۲- ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج۱۷، ص ۱۴۶.

۳- ورام، تنبیه الخواطر، ج۱، ص ۶۰.

ص: ۱۴۸

ب) نبودن برنامه ریزی دقیق و هدفمند

ب) نبودن برنامه ریزی دقیق و هدفمند

برنـامه ریزی عبـارت است از تفکر در کلیـات و جزئیـات برنـامه و یـا به عبـارت دیگر تعیین و اتخاذ شـیوه و روش هایی که ما را به بهترین نتیجه مطلوب می رساند.(۱)

برنامه ریزی ها باید متضمن تعیین اهداف، سیاست ها، نقشه راه، تعیین وضعیت مطلوب، شناخت وضعیت موجود، تعیین راه کارهای نیل به هدف، زمان بندی دقیق اجرا و بسیاری از مسائل دیگر باشد.

امیرالمؤمنین علی علیه السـلام می فرماینـد: «التـدبیرُ قَبْلَ العَمَلِ یُؤْمِنُکَ مِنَ النَّدَم؛ برنامه ریزی قبل از عمل تو را از پشـیمانی ایمن می سازد».(۲)

مهم ترین اصـل حرکتی در حرکت حماسـی، برنامه ریزی دقیق و صـحیح برای حماسه آفرینی است. بنابراین، برنامه ریزی و حرکت بر اساس برنامه های تعیین شده مانند «چشم انداز بیست ساله» یا «برنامه های پنج ساله» می تواند به حرکت جامعه ما برای رسـیدن به هدف، شتاب بیشتری ببخشد.

۱- مدیریت تولید، ص۱۹.

۲- بحارالانوار، ج۶۸، ص۳۳۸.

ص: ۱۴۹

کتاب نامه

کتاب نامه

قرآن.

نهج البلاغه.

آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر (عربی فارسی)، تهران، نشر نی، ۱۳۷۹.

آقانظری، حسن، نظریه پردازی، اقتصاد اسلامی، تهران، سازمان سمت، ۱۳۸۵.

آل یاسین، محمدحسن، الاسلام و السیاسه، بغداد، مطبعه المعارف، ۱۳۷۵.

ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، قم، مصطفوی، بی تا.

ابن بابویه، صدوق، من لایحضره الفقیه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۱.

ابن خلکان، ابی بکر، وفیات الاعیان، قاهره، مکتبه النهضه، ۱۳۲۸.

ابن طاووس، علی بن موسی، اللهوف علی قتلی الطفوف، تهران، سلسله، ۱۳۸۱.

ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۳۷۴.

اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ القرآن، تهران، الحوراء، ۱۳۸۰.

بهشتی، محمد، فرهنگ صبا، تهران، صبا، ۱۳۷۶.

تنکابنی، مرتضی فرید، نهج الفصاحه، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۲.

ص: ۱۵۰

حاجی صادقی، عبدالله، آسیب شناسی ارکان انقلاب اسلامی، تهران، زمزم هدایت، ۱۳۸۳.

حر عاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، تهران، کتاب فروشی اسلامی، ۱۳۶۳.

حکیمی، محمدرضا، الحیاه، مترجم احمد آرام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۵۸.

خمینی، روح الله، صحیفه نور، تهران، وزارت ارشاد، ۱۳۶۵.

خمینی، روح الله، فرازهایی از وصیتنامه سیاسی الهی حضرت امام خمینی رحمه الله .

دشتی، محمد، نهج البلاغه، قم، نشر لقمان، ۱۳۷۹.

دوورژه، موریس، اصول علم سیاست، ترجمه دکتر ابوالفضل قاضی شریعت پناهی، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۷۷.

دهخدا، لغت نامه دهخدا، تهران، جانزاده، ۱۳۶۲.

دیلمی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب، تهران، قراباغی، ۱۳۶۸.

رامینی، علی، دانشنامه جهان گستر، تهران، مؤسسه علمی فرهنگی دانش گستر، ۱۳۸۹.

رسولی محلاتی، سیدهاشم، زندگانی امام حسین علیه السلام ، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۲.

رسولی محلاتی، سیدهاشم، غررالحکم و دررالحکم آمدی (موضوعی)، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۳.

رضایی، بهرام، عملیات روانی، تهران، انتشارات دافوس، ۱۳۸۷.

روحانی، حسن، امنیت ملی و نظام اقتصادی ایران، تهران، مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸.

زمانی، مصطفی، علی بن ابی طالب، پیشوای مسلمین، قم، انتشارات پیام اسلام، ۱۳۷۸.

سبحانی، جعفر، تاریخ اسلام، تهران، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۶۵.

ص: ۱۵۱

سیدنژاد، صادق، تولید، کار و سرمایه از منظر آموزه های دینی، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۹۱.

شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵.

صدر حاج سیدجوادی، احمد، دائره المعارف تشیع، تهران، بنیاد اسلامی طاهر، ۱۳۶۶.

طباطبایی، محمدحسین، المیزان، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۰.

طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین،تهران، مرتضوی، ۱۳۷۵.

فتال نیشابوری، محمد بن احمد، روضه الواعظین، قم، دلیل ما، ۱۳۸۱.

فراهیدی، خلیل بن احد، العین، قم، دارالهجره، ۱۳۶۸.

قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۱.

قمی، عباس، سفینه البحار، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۷۴.

کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، اهل بیت، ۱۳۶۳.

گروه نویسندگان، دایره المعارف تشیع، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۸.

لوییس قدیر، خودآموز اقتصاد، ترجمه فیروزه خلعت بری، تهران، شباویز، ۱۳۷۳.

متقی، علی بن حسام الدین، کنزالعمال، بیروت مؤسسه الرساله، ۱۳۷۲.

مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، دارالرضا، ۱۲۷۷.

محمدی ری شهری، منتخب میزان الحکمه، قم، مرکز النشر، ۱۳۷۱.

محمدی ری شهری، میزان الحکمه، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۴.

مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، انتشارات صدرا، ۱۳۷۲.

مطهری، مرتضی، داستان راستان، تهران، صدرا، ۱۳۷۸.

مطهری، مرتضی، سیری در نهج البلاغه، تهران، صدرا، ۱۳۷۲.

مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، قم، صدرا، ۱۳۶۸.

معادیخواه، عبدالحمید، فرهنگ آفتاب، تهران، نشر ذره، ۱۳۷۲.

ص: ۱۵۲

مقدم، احمدحامد، دانش اجتماعی، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۲.

مودودی، ابوالاعلی، تئوری سیاسی اسلام، تهران، بعثت، ۱۳۵۷.

نائینی، محمدحسن، تنبیه الامه و تنزیه المله، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶.

نراقی، ملا احمد، جامع السعادات، قم، دارالتفسیر، ۱۳۷۵.

نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، قم، هجرت، ۱۳۷۴.

نوری، حسین، مستدرک الوسائل، بیروت، ۱۴۰۸ ق.

ورام، مسعود بن عیسی، تنبیه الخواطر، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹.

هادوی نیا، علی اصغر، معنویت و اقتصاد، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ۱۳۸۱.

هاشمی رفسنجانی، اکبر، تفسیر راهنما، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹